

ЧОМУ Ж ДУШУ В РАЙ НЕ ПУСКАЮТЬ?..

Мабуть, на Банковій вважають, що Україна ще мало натерпілася за 350 років колоніального приниження, нищення, викорінення всього українського на її теренах... Не буду зупинятися на історичних фактах про гноблення й нищення України Росією протягом трьох з половиною сотень років, про них нині знає вже кожен третьокласник початкової школи, про них детальніше й кваліфікованіше **нагадають** Президентів та іншим владомощцям чесні історики в численних статтях-протестах. Останні вже з'являються в пресі. Я тільки хочу поставити кілька запитань нашій українській-неукраїнській владі.

1. Що ви пропонуєте відзначати? Адже немає самого тексту статей того Переяславського договору. Той, що дійшов до нас, є звичайною московською фальшивкою, виданою на руки найвизначнішому Юрасю Хмельниченку. Значить, лишається повторити те, що святкувалося в 1954 р. на 300-річчя Переяславської ради — «возз'єднання», «дружбу навіки разом зі старшим російським братом» і т. д. У цьому не лише сумнів «ніжайша» заява віце-прем'єра України (такі України!) Семиноженка про те, що в Україні закінчилася епоха Мазепи і почалася епоха Хмельницького. Ясніше не скажеш про ваш намір. Досі таким нам грозилися тільки воріженьки наші...

2. Чи не здається вам повчальним для сьогоднішньої в усі безсмертні часи України, що треба завжди і в першу голову покладатися на самих себе, на свої сили, розум, волю, ініціативу, а не сподіватися, що «закордон нам допоможе», далекий чи сусідній. Коли б геніальний воєначальник Б. Хмельницький, якому вдалося підняти на визвольну війну всю Україну, повірив у її сили, то вся історія України пішла б щасливою європейською дорогою. Таку дорогу йому вказували і деякі його соратники-полковники, і Київ з митрополитом Сильвестром. Коли б гетьман прислухався був до їхнього здорово-глузкого заклику, то не став би робити столицю України серед степу коло свого хутора, а таки в Києві, спираючись на тисячолітню історію міста — столиці України, на його національний інтелект, на такі святині нації, як Києво-Печерська лавра, Софія Київська, Михайлівський Золотоверхий собор, Києво-Могилянський колеґіум. Один тільки в'їзд гетьмана в Київ у 1649 р. зробив із Хмельницьким диво. В'їжджав він у Київ ватажком повстання, вірогідним польського короля, а виїждив уже державним діячем, вождем нації, зі свідомістю самодержця України. Значення Києва для України, його Божисту силу відчу-

вали в Москві й тому одразу ж посадили саме в Києві свого воєводу.

3. Ви на свята вродисто покладаєте вінки до пам'ятника Т. Шевченкові. Чи усвідомлюєте, кого ви вшановуєте? Хоч один рядок його заповітів затримався у вашій пам'яті, якщо ви, хвалити Бога, все ж таки читали «Кобзар»? Якщо справді знайшли час від державних трудів, футбольних матчів та паломництв на концерти заїжджих російських співаків прочитати поезію Пророка України, то чи пройнялися його полум'яною любов'ю до України, його безкомпромісною державницькою стабільністю у відстоюванні законних прав України на своє самостійне незалежне життя? Чи вслухалися ви в містерії «Великий льох» у голос-плач душі, яку не пускають у рай...

*Дивлюсь — гетьман
з старшиною.*

*Я води набрала
Та вловні шлях і перейшла;
А того й не знала,
Що він їхав в Переяслав
Москві присягати!..
І вже ледве я наледви
Донесла до хати —
Оту воду... Чом я з нею
Відер не побила!
Батька, матір, себе, брата,
Собак отруїла
Тію клятою водою!
От за що караюсь,
От за що мене, сестрички,
І в рай не пускають.*

Бачите, як наш духовний Проводир оцінив Переяславський договір, за який ви й досі тримаєтеся всією своєю душею. Шевченко цей недалекоглядний, державницьки бездарний крок Б. Хмельницького оцінив як один із тяжких смертних гріхів перед Богом і Україною. За те тільки, що дівчина перейшла дорогу з повними відрами (на удачу) гетьманові, коли він їхав на неправедне діло, яке Україна й досі видихає і ніяк не може видихати, виявляється, й на 11-му році примарної Незалежності, вода в тих відрах стала отрутою, яка звела зі світу і саму дівчину, і її рідних, і навіть собак, що напилися. Протягом усього творчого життя Шевченко не міг простити Б. Хмельницькому Переяслава, у різний час звертаючись до цього великого гріха гетьмана в поезіях «Осії. Глава XIV. Подражаніє», «Розрита могила», «Якби то ти, Богдане п'яний», «Стоїть в селі Суботів» та ін.

*Отак-то, Богдане!
Занапастив єси вбогу
Сироту Україну!*

4. Душу дівчини не пускають до раю за її невинну, **неусвідомлену** провину, пов'язану з тим страшним Переяславом. А хто ж нас, Україну «без царя в голові», тобто без власної держав-

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

ницької волі, пустить у Європу — в структури НАТО, ЄС, адже в золотоглавому Києві задумано **усвідомлений** гріх, фактично зраду ідеї Незалежності отим Указом про відзначення Переяславської ради? Думаю, великою національною образою було б для такої країни, як Польща, скажімо, якби ми навіть на секунду спробували припустити, що ця істинно незалежна держава вирішила б відзначити якусь там річницю поділу Речі Посполитої. А що ж ви чините там, на високих Печерських пагорбах? Та ще й

*...кричите, що несете
І душу, і шкуру
За отечество!.. Єй-Богу,
Овеча натура:
Дурний шию підставляє
І не знає за що!*
(Т. Шевченко.
«Холодний Яр»)

Невже не соромно отак хилитися перед сусідом?.. Та прочитайте ж хоч раз Шевченка перед тим, як знову здумаете покласти квіти до його пам'ятника під час вашого наміру відсвяткувати ганебну сторінку в нашій історії! Вичитайте в його «Псалмах Давидових» оце:

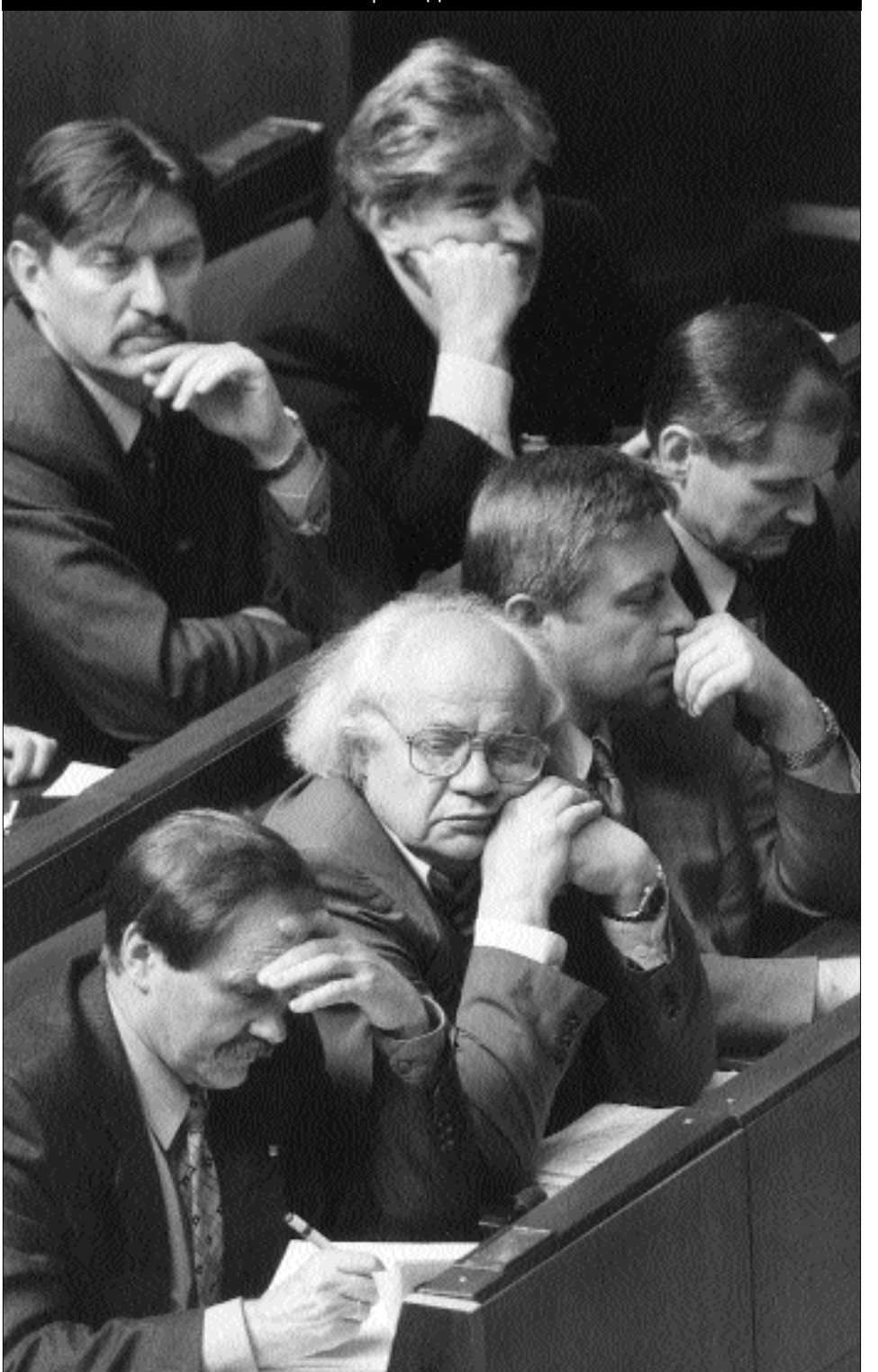
*...Без плати
І без ціни оддав єси
Ворогам проклятим;
Покинув нас на сміх людям,
В наругу сусідам,
Покинув нас яко в притчу
Нерозумним людям.
І кивають, сміючись,
На нас головами,
І всякий день перед нами —
Стид наш перед нами.*

Стид і біль невгаваючий і на 350-му році духовного рабства.

І наостанок запитання до самих себе. Невже ми, братове, так і промовчимо, гасячи сором, ці два роки, що лишаються до святкування нашого національного лиха і ганьби? Невже не станемо одностайно (як на виборах за блок Ющенка) на громадянський протест? Невже не зберемо мільйони підписів під протестом проти відзначення цього суперколоніального свята? Зберемо. І не мільйони, а десятки мільйонів за негайну відміну ганебного Указу. Тільки треба починати вже сьогодні. Антиукраїнський замір треба подавляти нашою національною волею ще в самому зародку.

Василь ЗАХАРЧЕНКО, письменник, лауреат Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка, м. Черкаси

ФОТОПИТАННЯ: «ІНТЕЛЕКТ НАЦІЇ ЗАДРИМАВ?»

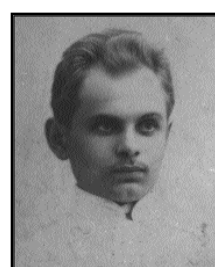
**...І довго сиділи в партійній печалі:
схилившись на руки, понуро мовчали...**

Сьогодні в номері:

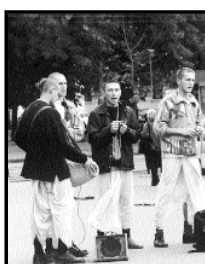
**Коростень:
повернення
Ольги**

стор. 4—5

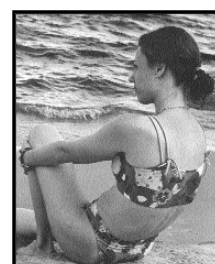
**Великдень
Кирила
Стеценка**

стор. 11

**Молода
країна**

стор. 14

**Вона
чекає
його**

стор. 15

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибне на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невідвратно дивився на поля зеленої Буковини, впливав спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проникся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючись щоразу несподіваними закрутками залюбленої у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомусь одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабинею літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопали і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недовсяжним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смерек, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу зацьмурила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однійменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадались, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замріяний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертали з зйомок. Співав, задумливо вдвляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигодував його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сів за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталекий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!...

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантьєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторові легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимир Івасюк було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективі Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вижницею не заохотили. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всім таку гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вижницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводився перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було форміліано. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ся у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приемним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво дбав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вижниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потім був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед диверма юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ущент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи поділяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного ґудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш ґудзики...

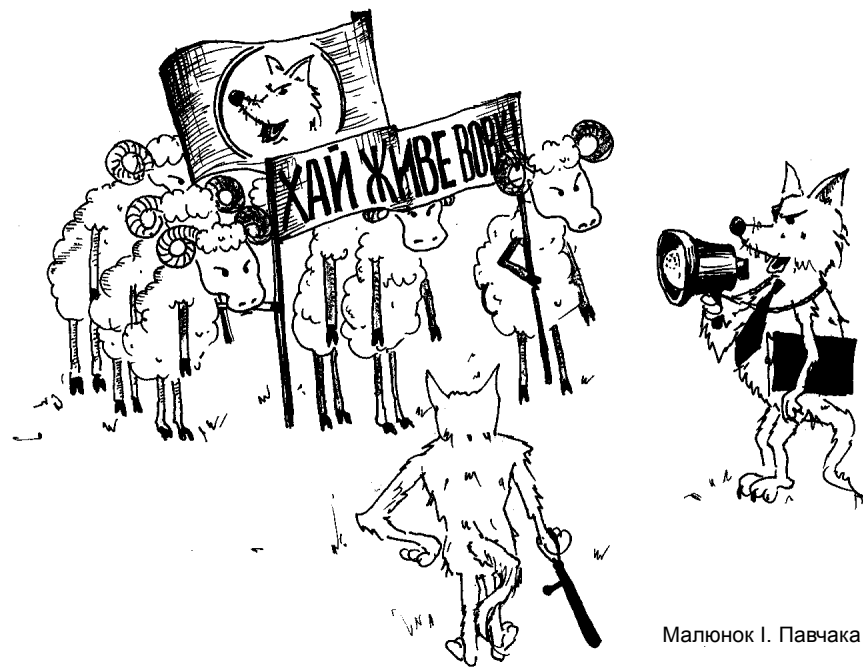

ПАРЛАМЕНТСЬКА АРИФМЕТИКА: 6 НА 2 НІЯК НЕ ДІЛИТЬСЯ!

Черговий етап “єдиного” “закручування гайок” у Верховній Раді — розподіл комітетів між “єдунами” і есдеками, проти чого категорично висловилися “четвірка”. Відповідний проект постанови на початку тижня, звичайно, не проголосували, а в будинку під куполом поволі почало збиратися на

Проект за підписами нардепів Д. Табачника, І. Плужнікова, О. Карпова його автори у душі чорного парламентського гумору назвали “пропорційним” і узгоджували хіба що з соціал-демократами об’єднаними. Представники інших фракцій, яких вписали “для годиться” до неprestижних комітетів на кшталт “з питань державного будівництва та місцевого самоврядування” чи “з екологічної політики” про це вперше почули за якусь годину-дві до голосування. “Нашоукраїнці” свої кандидатури відкликали, за всіх з трибуни висловився Юрій Ключковський: “Об’їди зі столу “єди” неїстівні, нам ваші посади непотрібні”.

Бюджетний, фінансовий, комітет з питань економічної політики пропонувався поділити між “своїми” — А. Ключевим, Б. Губським (обидва — з “Єдиної України”), І. Плужніковим (СДПУ(о)). Проблеми промислової політики

Малюнок І. Павчака

мав би вирішувати В. Гуреев (“єда”). Представникам інших фракцій діставалися менш гонорові портфелі — закордонними справами мав би відати Борис Олійник (КПУ), справами пенсіонерів, ветеранів та інвалідів — Петро Цибенко (КПУ), екологією — Іван Заєць (“Наша Україна”), питаннями свободи слова та інформації — соціаліст Іван Сподаренко. Одне слово — “на тобі, небоже, що мені неже”, але цілком не те, на що розраховували офіційні переможці 31 березня.

Навряд чи згадана постанова від початку мала якісь шанси — лідер УНР Юрій Костенко заявив про те, що “НУ” напо-

лягає на підписанні договору шістьох лідерів фракцій про спільні дії, а до того годі говорити про посади в комітетах. Інакше і наразі “Наша Україна” піде в опозицію і “буде діяти опозиційними методами”. Очевидний прогрес: якісь декілька тижнів тому слово “опозиція” у стані націонал-демократів вимовляли мало не пошепки. У середу переговорів про долю комітетів продовжилися. “Наша Україна” пропонує “Єдиний” обмежитися кількома принциповими комітетами, бюджетний же віддати “НУ”.

КОМЕНТАР ПОЛІТОЛОГА:
Микола Томенко, “На-

ша Україна”: — Спікеріада-2 вже розпочалася. Ключова проблема, яка гальмує вирішення всіх питань, — це те, чим закінчилися вибори і як тлумачити їхні результати. Якщо обидві сторони не йдуть на поступки, то ми живемо в парламенті, який буде достатньо конфліктним і недієздатним. Якщо така схема роботи продовжуватиметься: четвірка пропонує виключно свій варіант, двійка — теж тільки свій, це означає тільки одне: парламент втрачає функції законодавчого органу, він є ареною політичної війни. Такий парламент довго не пропрацює, парламентська криза стане системною, тоді виникає можли-

вість дострокових парламентських виборів. Щоправда, варто додати — вони ефективні тільки за умови дострокових президентських виборів.

Є ще два варіанти розв’язки — тимчасова і радикальна. Перша передбачає розуміння всіма, що треба говорити у форматі шістьох з урахуванням принципу пропорційності. Зрозуміло, що “Єдина Україна” повинна піти на серйозні поступки у призначеннях серйозних правових та економічних комітетів, на які вона претендує. Інший варіант — повернення до нормального європейського принципу поділу підсумків виборів. Тобто створення парламентської більшості під коаліційний уряд, перегляд принципів організації державної влади, спільне з Президентом розуміння того, що сучасний політичний режим потребує оптимізації. Я поки що не вірю у цей радикальний варіант.

Конфлікт зараз можна перенести на осінь, тоді він вибухне восени — чи у формі не функціонуючого парламенту, чи у формі урядової кризи, яка переїде у суспільно-політичну. Щоденно відбувається дискредитація парламенту, і слова “дострокові парламентські вибори” стають все актуальнішими. Це повинні розуміти усі.

• **Людмила ПУСТЕЛЬНИК**

ЗОНА БЕЗПРАВ’Я

РОСІЙСЬКІ СВЯЩЕНИКИ ЗАХОПИЛИ ХРАМ У ПОЛТАВІ

Свято-Миколаївська церква давно вважається місцевим символом — навіть у часи воєнного атеїзму у ній правилися українською. Наприкінці травня храмові судилося знову бути захопленим — сімома священиками російського патріархату.

Зрозуміло, батюшки не завдали собі клопоту поцікавитися перед тим думкою парафіан, церковних звершників УПЦ тощо. Прийшли, відправили, оголосили своєю власністю.

Тим часом, існує зареєстрований управлінням облдержадміністрації Статут громади, а про те, що Свято-Миколаївська переходить до іноземного патріархату, більшість мирян не повідомили. Хоч згідно із законодавством, таке рішення приймається загальними зборами, їх, зрозуміло, ніхто не проводив.

Православні УПЦ висловили протест, його підтримали місцеві організації НРУ, “Просвіти”, “Союзу українців”, учасники Полтавського обласного блоку “Наша Україна”. На 8 червня призначено пікетування облдержадміністрації.

Але російські священики — то не єдиний клопіт. Лідер місцевої “Нашої України” Микола Кульчинський свого часу домігся спонсорської допомоги для реставрації храму. І допомога — кілька десятків тисяч гривень — поділася невідомо куди. У Полтаві вважають, що це мав би знати колишній голова парафіяльної Ради Сергій Знаменський, якого з цієї посади усунув своїм наказом Патріарх Філарет. А реставрація потрібна, церква є пам’ятником архітектури XVII сторіччя. Наразі невідомо, в чієх руках опиниться пам’ятник. Так само годі дізнатися, яким чином підсобне приміщення церкви під час виборчої кампанії виявилось заповненим агітками СДПУ(о). Купи таких листівок бачила парафіянка церкви Людмила Хрін.

А детектив продовжується. У хірургічному відділенні лікарні опинився священик УПЦ Григорій Кислий, його побили, є підозра, що до цього причетні російські православні.

Недавно С. Знаменський і владика філії РПЦ Филип скликали прес-конференцію, під час якої заявили, що рішення про зміну канонічного підпорядкування мають право приймати лише ті, “хто підписувався у статутних документах”. До того ж, за словами Знаменського, відповідне побажання висловили збори громадян. Підписів майже сотні вірних, які засвідчили свою прихильність саме УПЦ, відставний голова парафіяльної Ради чомусь не помітив.

Інф.

ВЕЛИКИЙ МІФ НАТО В УКРАЇНІ: Визначення через остаточну невизначеність

Міфологізація українсько-натовських взаємин переходить до нової стадії розвитку. Від тотального заперечення бодай натяку про вступ до Північноатлантичного союзу, багатовекторне українське керівництво захопилося новою тезою — про можливий вступ України. Синхронність такого невгамовного бажання стати ближчими до НАТО підозріло збігається з набуттям у тому ж таки Альянсі Росією нового статусу і закріпленням за нею навіть вибіркового права голосу. Після цього і нам, виходить, можна?

Це бажання виникло невдовзі після зустрічі українського “гаранта” у Сочі з Путіним. Путін дав добро, і маховик української зовнішньої політики миттєво закрутився в протилежному від стандартної багаторічної позиції напрямку. Навіть російська преса, яку важко запідозрити у проукраїнських настроях, не стала вступати у полеміку з приводу контроверсійних українських рішень. Але що там “братня” Росія, навіть

“бацька” усіх білорусів Олександр Лукашенко, коментуючи для журналістів підсумки зустрічі з Кучмою у Чернігові, декілька разів повторив — вступати чи не вступати до НАТО — це право самої України як незалежної і суверенної держави. Таке інфантильне сприйняття Лукашенко і Путіним декларації про наміри української сторони мимоволі наводять на думку: чи не отримав, бува, Леонід Кучма попереднього дозволу від Кремля на довгоочікувану політичну акцію?

Не можна не звернути уваги на прохолодну реакцію Заходу стосовно української заяви про наміри — таке собі визначення через невизначеність. Українська сторона так довго крутила хвостом багатовекторності у різні бoki, що замела справжній слід своїх істинних намірів. Саме тому натовські генерали у Брюсселі не почали синхронно підстрибувати від радості у штаб-квартирі НАТО з приводу наших намірів. Реакція зводилася до того, що має пройти певний час і Україна повинна адаптуватися до певних вимог і стандартів Альянсу, а от вже тоді... Вимоги начебто не складні: країна має бути з демократичним

політичним устроєм, економіка — ринковою, незалежну пресу — не нищити і таке інше.

За українських реалій і політичних сталих традицій останніх 11 років ці вимоги — важко виконувати.

Якщо ж рішення про можливе членство України в Альянсі приймалося у Москві, то у такому разі Росії і стратегічно вигідно, щоб наша країна приєдналася до лав НАТО. Подібне членство держави з несамоїтною політичною елітою нагадуватиме членство УРСР в ООН. З тією різницею, що сучасна Україна, на відміну від УРСР, формально є суверенною державою.

Та поки на території України залишатиметься російська військова база у Севастополі, його ждане членство в НАТО (за його стандартами) не може бути мови. Тож будь-яке твердження про вступ до Альянсу виглядає не інакше як міфологізацією намірів із заздалегідь відомим результатом. Крім того, видатки на оборону в Україні в багато разів менші від видатків країн НАТО, українська армія не є професійною, озброєння далеко від натовських стандартів, офіцери не володі-

СХІД-ЗАХІД

ють офіційною в НАТО англійською мовою... Цей список можна продовжувати.

Обов’язковим кроком мав би стати перегляд українсько-натовських взаємин після зміни формату взаємин НАТО — Росія. Очевидно, що і формат НАТО — Україна після цього має бути переглянутий. До Хартії між Україною і НАТО, яка була підписана в липні 1997 року в Мадриді, необхідно внести низку поправок та доповнень. Також необхідно подати заявку про вступ до альянсу напередодні Празького саміту НАТО, котрий має відбутися у листопаді цього року.

За сучасних реалій членство України в Північноатлантичному альянсі видається не більше, ніж красивою ілюзією, котра живиться міфом нереальних надій. Проте є, на мій погляд, у декларації про вступ до НАТО великий позитив — маємо шанс перейти від мрій про західний напрямок українського майбутнього до реальної роботи щодо втілення цих бажань. Як саме — то вже інша те-
ма.

БЛАГОСЛОВЕННИЙ БОГОМ І ЦЕРКВОЮ

У місті Дрогобичі, що на Львівщині, народився і досі проживає той, кого з літа 2001-го року знає і слухає весь світ. Так сталося, що ще малим Тарас мріяв стати або священиком, або співаком. Ходив ще малим до церкви і співав у церковному хорі син лікаря та вчительки математики. Отже, як зрозуміло, співала душа талановитого богообраного сина, який заявив про себе голосно лише на Першому фестивалі "Червона рута" у Чернівцях. Лауреат Першої премії фестивалю поділив тоді лаври з Андрієм Миколайчуком (лисим і босим). Обидва лауреати першої нагороди не стали учасниками солодкого туру по Канаді та Америці, яким нагороджували всіх, та не таких як вони. Але хлопці не пропали. Лисий і босий Миколайчук обтупав усю Україну з концертами. Працював не оминаючи ні села, ні хутора, бо став по праву народним улюбленцем. Тарас зник надовго, але якось неспілкування з'явився у Києві і показав плоди своєї праці. Це була касетка, що мала кумедну назву "Давай! Давай!" Назва стала майже

гімном футбольних турнірів вже чи не за півроку, бо дуже пасувала до настрою футбольних вболівальників під час матчів, а Тарас став постійним учасником концертних програм, що розважали футбольних фанатів у перервах. Пісні, записані на касеті — зворушливо ліричні чи танцювально-ритмічні до нестями. Тарас Курчик впевнено почав завойовувати симпатії дискотечної публіки. Згодом з'явився і кліп, який одразу підхопили кращі телеканали. На одну з пісень "Більше ніх-

то..." того ж року зняли кліп кращі з кращих серед кліпмейстерів. А сам Тарас Курчик став чи не кумиром номер один серед стічної молодіжної публіки. Стильний, впевнений у собі і надзвичайно духовний, що обрамлює його природну вроду особливим ореолом. Головне в його суті — це глибока релігійність, що вирізняє його з натовпу зірок та зірочок естради.

І не думаю, що все, що сталося потім, є випадковістю у його житті. Скоріше закономірністю можна вважати той історичний факт,

що саме Тарас Курчик переміг у конкурсі на кращий Гімн до приїзду Папи Івана Павла II. Як це сталося, розповів сам Тарас, завітавши до нас у редакцію газети "Слово Просвіти".

— **Отже, що це було?**

— Напрошується, знаєш що? Але це не НЛО а моє однозначне поклоніння Господу за все, що я мав, маю і хочу мати. Я хотів стати співаком, довго йшов до цього і мав визнання на той час, коли випав шанс послужити Богові. Зрозумів, що для України значить цей приїзд і ризикнув створити пісню своєї душі. На превеликий подив я дізнався, що серед десятків гімнів, які були створені композиторами, поетами і співаками не осіли тільки повернувшись з гастролей по Італії. Разом із Павлом Дворським та Оксаною Білозір вперше за роки еміграції ми дали для наших співвітчизників, що там працюють концерти. Про це можна сказати лише так: "Ми привезли разом із собою частинку України. Якими вдячними були їх очі, що світилися, плакали, але були близькими нам, бо ми, як ніхто, співали для них наше".

— **Мабуть, молився, пишучи і співаючи?**

— Не без цього. Але я завжди і в житті, і у творчості звертаюся за порадой і розрадою до Бога.

— **Що було після написання і з тобою взагалі?**

— Коли згадую момент благословення Папою мене особисто і мого твору, який уже виконується по всіх українських церквах світу і в Україні, коли сам, то плачу і дякую Богові. Продовжую писати духовну музику, але не традиційну, а таку, що була б ближчою до смаків сучасної молодіжної аудиторії. Такого у нас ще ніхто досі не робив. Я хочу наблизити молитву до душі до Божої молитви. Але що було після того... Шквал пропозицій щодо участі в концертах і в Україні і по Європі, шквал привітань з усього, без перебільшення, світу. Особливо повернувшись з гастролей по Італії. Разом із Павлом Дворським та Оксаною Білозір вперше за роки еміграції ми дали для наших співвітчизників, що там працюють концерти. Про це можна сказати лише так: "Ми привезли разом із собою частинку України. Якими вдячними були їх очі, що світилися, плакали, але були близькими нам, бо ми, як ніхто, співали для них наше".

— **Що найбільше запам'яталося з поїздки до Італії?**

— Сама Італія. Вона є якоюсь близькою нам, хоча я відзначив, що наші міста чистіші, а дівчата та жінки красивіші і, головне, рафінованіші ззовні. Повір, таких, як у нас, дівчат немає ніде. З італійської кухні найбільше сподобалася піцца. Уяви, на вугіллі спечена і заправлена молюсками, яких я досі не їв, бо це щось не наше. А італійські страви з молюсками мені сподобались. Спагетті — ні, бо я просто не люблю лапші. А вино сухе в Італії якесь особливе. Я раніше такого не куштував.

— **А з музичного матеріалу що новенького?**

— Касета "Поверни мене надію", яку активно взявся рекламувати той-таки телеканал "Інтер" та й інші. Але я маю ще пропозицію стосовно контракту з Анджело Коста спільно з фірмою "Вестерн юніон" і невдовзі його підпишу. Там, в Італії, я планую записати наступний компакт і касету. Мені можна сказати, що просто пощастило. Але я так не думаю, бо йшов до цього все життя.

Розмову вела
Леся САМІЛЕНКО

«ПРОСТО ЖИТТЄРАДІСНІ ЛЮДИ – «ПІККАРДІЙСЬКА ТЕРЦІЯ»

У випадку "Пікардійської терції" — про популяризацію передусім українського фольклору. На початку 90-х (час народження гурту) співаюча публіка махнула на нього рукою як на неперспективний жанр. Співати про "віночки-дівчиноньку-козаченьку" вважалося поганим тоном і автоматично перепусткою до табору "шароварників". "Терція" пішла іншим шляхом, поставивши "фольк" з ніг на голову, співаючи народні хіти на мелодії розкручених хітів західних. Саме співаючи — акапельно, бездоганно-академічними голосами (статус вихованців Львівської консерваторії зобов'язує), до того ж, створюючи в слухача ілюзію інструментального супроводу — знову ж таки за рахунок співу. До і після них так не втнув ніхто. Як людство вижило тому, що сміялося, так і "пікардійці" вже десятиріччя на сцені, бо люблять жарту в музиці.

Перемоги на серйозних європейських фестивалях, гастролі (майже постійно) на Заході і вдячний, переважно інтелігентний, глядач — це вже не жарти. Попри молодий вік учасників формации, на їхніх концертах ходять поколіннями.

У "Пікардійської терції" вистачило популярності, щоб майже повністю абстрагуватися од вітчизняного шоу-бізнесу. Хлопці залишаються відомими в себе вдома, хоча навідується сюди доволі рідко. Зате вони були першими у Східній Європі, кого три роки тому запросили на міжнародний фестиваль "Wokal Total" у Німеччині. Зайве говорити, що тоді ж вокальна формация опинилася серед переможців фестивалю.

Вже сьомий рік її учасники — свої люди в Польщі: щомісяця там відбувається щонайменше п'ять

Ніхто ще не чув про Ванессу Мей, тим паче — про Ніколая Баскова, коли "Пікардійська терція" вже звучала і збирала повні зали. Вокальна формация зі Львова чи не першою зробила те, що сьогодні роблять не часто — йдеться про популяризацію музичної класики.

їхніх концертів. Гастрольний маршрут "Пікардійської терції" пролягає і через Канаду.

А що в Україні? Володимир Якимець, якого група завжди делегує для спілкування з журналістами, каже, що звідси бракує пропозицій:

— Якби їх було більше, ми обов'язково знайшли б можливість приїхати і виступити.

— **Тутешній слухач цінує витонченість ваших музичних жартів, а закордонний хоч-не-хоч зустріне мовний бар'єр. Як вдалося його подолати?**

— У нас є багато різноманітної музики. Коли вперше виступали за кордоном, намагалися показати увесь обсяг того, що ми робимо у півторагодинній програмі. Вже потім зрозуміли, що якісь західні стандарти німцям чи полякам просто нецікаві, а цікаве те, чого вони ще не чули. Ми ж знайшли своє музичне обличчя давно, тож більше представляємо таку музику, яку самі ж робимо. Ми всі — музиканти, хорові диригенти за фахом, ми просто мусили відрізнятись не тільки назвою. До того ж всі ми — життєрадісні люди.

— **Колісь хтось із "Бітлз" на серйозне запитання про те, як вони створюють свою музику, відбувся жарт: що ви, яка музика, мовляв, то все іграшки. Ви могли б підписатися під цією відповіддю?**

— Залежить від матеріалу, а якщо коротко: музика — це наше основне місце діяльності. Це і

професія, і хобі — тобто справа, що приносить нам задоволення. За 10 років існування "Пікардійська терція" перетворилася в настільки злагоджений механізм, що збити його просто неможливо, хоч ми мали певний спад у 1996–1997 роках. Усе напрацьоване до того часу треба було розробляти заново. У 1996-му до нас прийшов новий бас — Андрій Шалава.

— **Доки, на вашу думку, українським професіоналам доведеться частіше виступати на закордонних сценах?**

— Потрібен час, щоб люди перетравили те, що їм пропонують як музику, і обрали те, що їм потрібне.

На жаль, у нас найбільше популярна попса, — хоч і самі ми працюємо у жанрі поп-музики. Добре, скажу так: у нас більше бізнесу, ніж шоу-бізнесу — 70%. Продюсери і виконавці викидають на ринок те, що продається одразу, але це не означає, що така музика буде вічною. Її час — якийсь рік, не більше. Якщо робитимуть так, як у всьому світі — створюючи річ, розраховану на 5–7 років, — тоді, можливо, щось зміниться.

— **Хто займається вашим бізнесом? Ви "приписані" до якоїсь агенції?**

— Ми самі займаємося усіма бізнесовими справами. До нас надходять пропозиції, ми самі їх робимо на світовому ринку. "Пікардійська терція" займається суто "Пікардійською терцією".

— **Вам, напевно, не звика-**

ти до компліментів. Який із них найдорожчий?

— Перед тригодинним концертом у Торонто ми дуже хвилювалися — прийшла не тільки молодь, а й старші представники діаспори. До програми ми включили і фольк, і класику, і естрадні речі — все, що найкраще в нашому репертуарі. Після концерту підійшли до старости хору "Бурлаки" — старий такий українець, майже 80-річний, раніше був зв'язаний з УПА: "Як Ви нас сприйняли?"

— Ви знаєте, то є щось цілком нове. Бо як з України приїжджають, то все: "гармати били" і "гармати били".

Це було дуже приємно почути, бо засвідчувало, що маємо публіку і серед дітей, і серед людей похилого віку.

— **А що відомо про реакцію Ірини Білик на вашу версію її пісні "Вона мені сьогодні подзвонила"?**

— Цій версії вже багато років. Не знаю, чи сама вона чула цей

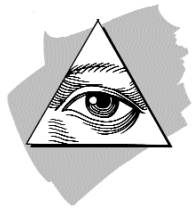
жарт, була певна реакція її продюсера Юрія Нікітіна. Від подзвонив до нашого адміністратора Романа Коморського: "Можна було хоча б попередити".

— **Колісь Ви зауважили, що шанувальниці "Пікардійської терції" мають шанси, бо всі музиканти — неодружені.**

— Неодруженим залишився тільки я. А дружини "Пікардійської терції" знали, за кого виходять заміж, тож вони розуміють, чому чоловіки частіше у роз'їздах, ніж удома. Ніхто з формации не є одруженим з фанаткою "Пікардійської терції".

Хоч від прихильників і прихильниць ми ніколи не ховаємося — спокійно гуляємо по Львову, коли повертаємося туди. Охорони у нас немає і ніколи не буде.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

Продовження. Початок у ч. 39 (2001 р.), ч. 2, 7—9, 11, 13—18, 20, 21 (2002 р.)

Якщо сумління є мірою відповідальності, а почуття цноти, сором'язливості формує сумління, то весілля було певною кульмінацією в житті молодих людей, які піднімали до свого морального рівня в подружньому житті вже своїх спадкоємців. Життєві принципи наших пращурів, відшліфовані віками, були завжди в гармонії зі світом надовколишнім, зі світом кожного створеного, що і гарантувало їхню довготривалість, і що необхідно нам зберегти.

Отже, народження людини — оспіване, возвеличене, піднесене до абсолюту, до самого Бога. Крик новонародженого немовляти сповіщає про свою присутність на новому світі. Таїна народження — це таїна самого життя. З материнського лона, з материнських вод, зі світу внутрішнього мікросмосу дитя виходить у безмежний світ, у космос, і всі ті 9 місяців існування в материнському лоні, коли нова істота проходить стрімкі еволюційні етапи, аби оформитись у людську сутність, з величезною зовнішньою надчутливістю, новонароджене з перших хвилин зазнає нечуваного тиску макросвіту космосу, атмосферного тиску, тиску фізичного світу, світу звуків, світу пахощів, світу світла і темряви, світу кольорів, світу тиші, світу дотиків рук, поглядів, нових оболонок, пелюшок, сповитків...

“ХТО ДАВ УСТА ЧОЛОВІКОВІ?”

З перших хвилин народження або ж переходження зовнішнього у внутрішнє входить у легені повітря, а з ним входять тонкі енергії. Так, світ перевертається, зір вивертається і фокусується, і вже немовля бачить не лише янголів, для нас незримих, а й обличчя, вірніше, очі рідних. І передовсім — материнські...

Немовля непорочне, немовля чисте, немовля запахує, проте воно вже запрограмоване своїм генетичним кодом на певну расову та етнічну приналежність.

У нього вже сформований на відповідну мову артикуляційний апарат, звуки рідної мови відлунюють з перших хвилин, коли баба-повитуха промовляє до нього молитву, звуки — перші хвили, які огортають його. Це чутлива мембрана, яка озивається своїм єством на рідномовне так само, як і породілля-мати озивається душею на голос свого немовляти, розпізнаючи його голосок серед десятків інших. Власне, існує родова, а відтак і етнічна забарвленість голосу, яку чують різнонаціональні матері, що одночасно перебувають в палаті для породільниць. Біблійна історія з пророком Мойсеєм є найпереконливішою ілюстрацією цього. Нагадаю вам цю повторювану в Святому письмі історію. Про те, як “цар Єгипетський, — цитую другу книгу Мойсея за перекладами П. Куліша, — наказав бабам-повитухам єврейським (одна була на ім'я Сифра, друга на ім'я Пуя): як буватимете в єврейських жінок, дак придивляйтеся, коли син — убивайте, а дочка — нехай живе. Та побоялися баби-повитухи Бога, і не чинили так, як повелів їм цар Єгипетський, а лишали при житті хлоп'яток”. “І повелів Фараон усьому народові своєму словами: “Усякого сина, що народиться в євреїв, кидайте в ріку, а всяку дочку — доглядайте”. І був чоловік із дому Левійового, і взяв собі жінку Левіівну. І завагоніла й уродила сина; бачачи, яке воно гарне, таїлась із ним три місяці. А як несла було вже таїтися, зробила йому скринечку з рогожини, осмолила смолою та й поставила між осет уз беріг ріки”. “І спустилася дочка Фараонова купатися у ріці... І, вгледівши скриньку поміж осетом, послала рабину і взяла її. Відтуливши ж, бачить немовля в скриньці, плачуче хлоп'ятко... І принесли його до дочки Фараонової, і був їй за сина. І дала йому ім'я Мойсей, бо каже: з води взяла його”.

Я не буду переповідати всієї другої книги Мойсея, а лише зверну увагу на ту велику суттєву обставину, як вихований при царському дворі Мойсей запізнав і народ свій, і Бога свого, коли він після втечі пасівці біля Божої Гори і в неопалимій купині побачив Бога і почув його голос: “Мойсею, Мойсею... Я Бог отця твого, Бог Авраамів, Бог Ісааків, і Бог Якова... І йди ж оце, пошлю тебе до Фараона, щоб ти вивів народ мій, сини Ізрайлеві з Єгипту”.

Так, жереб випав на того, хто і мови не знав до ладу: “Ой Господи. Не проречис-

тий я ні здавна, ні з того часу, як почав єси глаголити рабові твому. Ні. Покволий у мові і тугоязичий”. Цей діалог є надзвичайно важливим. І каже Господь Мойсеєві: “Хто дав уста чоловікові? Або хто сотворив німого, чи глухого, чи видючого, чи сліпуючого? Хіба не я, Господь? Оце ж іди, і я буду в устах твоїх, і навчатиму тебе, що тобі промовляти”.

Господь Бог вкладає в уста наші з перших днів рідну мову. Так, ми запрограмовані ще в утробі материнській на неї, тому каже Господь Мойсеєві: “Я буду в устах твоїх”. Тому і через тисячі літ євангеліст підтвердить: “В почину всього було Слово, і Слово було Бог...” Рідна мова перебуває в нас, як передзнання, як генетичний код, як космічне явище... Рідне слово відкривається Мойсеєві. Цим словом він формує націю, цим словом він випробовує її впродовж 40 років мандрювань в пошуках землі обітваної, тобто Батьківщини, тобто свого надійного підґрунтя... де перетнеться Логос із Космосом.

версальною мовою і нею розмовляла значна частина населення”. Він же і зазначає: “Мова Христа була прекрасна”... І цілком логічно виникає запитання: а якою мовою звертався Ангел Гавриїл до Діви Марії у галілейському місті Назарет, промовляючи: “Радій, благодатная, Господь із тобою. Ти благословенна між жонами”. І додає: “Не бійся, Маріє, бо в Бога благодать ти знайшла. І ось ти в утробі зачнеш, і Сина народиш, і даси йому ймення Ісус. Він же буде Великий, і Сином Всевишнього званий”. А Марія озвалася до Ангела... Я не буду переповідати цього визначального для майбутнього людства діалогу: звертаю увагу лише на сам факт спілкування, аби виокремити з нього мовний аспект. Спілкування відбувалося **рідною** мовою. І тут важливість полягає не лише в спокрепній спорідненості, а й у духовній, тобто мовній. Пригадуєте з Євангелія історію, коли одна жінка, побачивши Ісуса, вигукнула: “Блаженна утроба, що носила Тебе”. На що Ісус відповів їй: “Блаженні ті, що

свого, це споневаження самого Бога. “Коли я молюся чужою мовою, то хоч дух мій молиться, та розуміння моє залишається без плоду. Що мені робити? — питає святий апостол Павло в посланні до коринфян. І відповідає: — Буду молитися духом та молитимусь і розумінням”. Це **розуміння** і цей **дух** входять в немовля з перших хвилин його земного виміру, коли над ним нахилиється його рідна ненька, приспівуючи: “Ой ходить сон коло вікон, А дрімота коло плота. Питається сон дрімоти: — Де ми будем ночувати? — Де хата тепленька, Дитятко маленьке, — Там ми будем ночувати, Мале дитя колихати...”

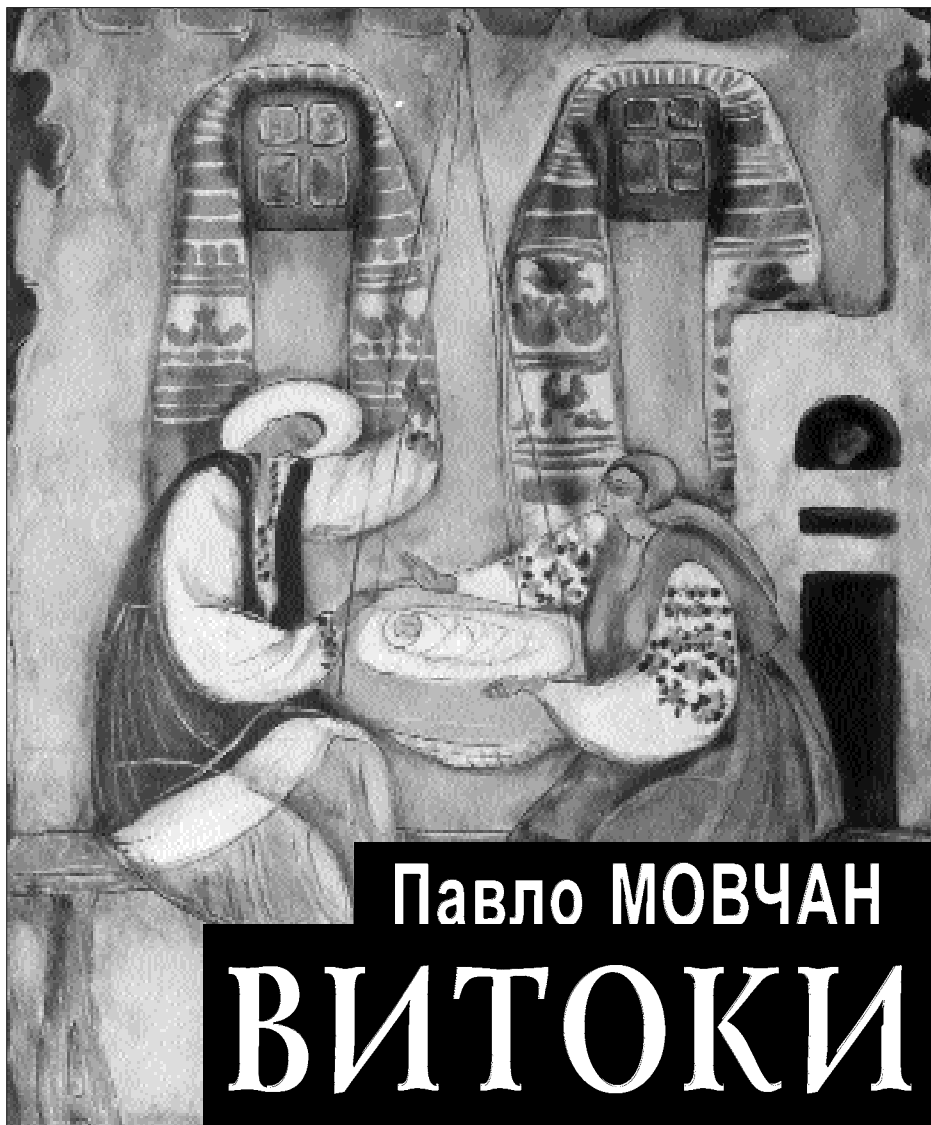
ДУХОМ ТА РОЗУМІННЯМ

Нам необхідно молитися духом та розумінням, тобто рідною мовою, коли молитви йдуть із глибини серця, коли Господь нас **чує** і **допомагає**. І слово рідне переходить з вуст в уста від матері до немовляти, від батька до сина, від ніжно-пестливих інтонацій до категоричних, як заповіді Божі: “Шануй батька твого і матір твою — і добро тобі буде, і довго житимеш на землі; не вбивай; не чини перелюбу; не кради; не свідчи неправдиво проти ближнього твого; не жадай нічого того, що належить ближньому твоєму”.

Слово субординоване завдяки суфіксації: малий, маленький, малесенький, манюнький, манюсенький, манюнечкий, манюсюсінський, манюсюсінючий, преманюсюсенький і т.д. Мова достосовувалася до діток, до різних вікових категорій дитячих: одна для тих, що лише повзають, для тих, хто робить перші кроки, для тих, хто вже самостійно відчиняє двері, для тих, хто вже виходить за поріг свого дому... Але найвражаючим феноменом української мови є те, що існувала та й існує подосі окрема дитяча мова, зі своїм двоскладовим словником: ки-ця, мо-ня (молоко), ки-ка (м'ясо), пи-па (вода), жи-жа (вогонь), па-па (хліб), ко-па (картопля), ля-ля, ця-ця, дю-дю (холод), сю-ся (гуска), цю-цю (собачка), ке-тя (цукерка). Цю дитячу мову дуже швидко дитина опановує, поступово наближаючись до найтяжчого звукового бар'єру-літери — звуку “р”... Кожен з нас може пригадати, як тяжко давався цей звук.

Тому і привчали нас до забавлянки з самого малечку: “Сорока-ворона на припічку сиділа”... Там літера “р” бринить як вервечка.

Ця паралельна адаптована дитяча мо-

Павло МОВЧАН ВИТОКИ

МАТИ І ДИТЯ

“Ой ну люлі, люлі, Налетіли гулі, Та сіли на люлі, Сіли на воротах В червоних чоботях. Ворітечка скрип, скрип, Мале дитя спить, спить. Цитьте, гулі, не гудіть, Мале дитя не будить, Бо дитятко маленьке, Воно спати раденьке; А дитятко буде спати, Та не буде плакати. А, а, а”. Ці слова наймиліші, і вони виповнюють житло лагідністю та урочистістю, ніжністю і цнотливістю. Поскрипує металевий гак під своєю локтем, бринять вервечки, похитується колиска, дитя дослухається до рідного голосу, який входить у глибину його єства. Рідний голос, поєднаний з рідними звуками, з рідною мовою, голос неньки йде з глибини серця... Це як молитва до Бога. Дитя і мати, мати і дитя... Що може бути святішим, чистішим і неперевершеним у своїй нерозривності і сполученості... Вічний сюжет, що абсолютизувався в образі Пречистої Богоматері, яка тримає на руках Сина Божого... І кожна мати, яка тримає немовлято на руках, підноситься до цього абсолюту. Ми не знаємо достеменно, яких колискових пісень співала Діва Марія малому Ісусу у Віфлеємі чи Єгипті. Але ми достоту знаємо, що Ісус говорив рідною арамейською мовою, що була поширена по всій Галілеї, хоча він знав і старовірську мову, якою були написані книги Старого Заповіту. Дослідник Біблії Генрі Геллей стверджує, що “Христос напевно знав грецьку мову, бо в ті часи вона була уні-

слюхають Божого Слова і його бережуть”. Слухають і бережуть... Потрібно повторювати десятки разів “слухають” і “бережуть”...

Зрозуміла річ, що до поняття Божого входить і така категорія, як “рідність”... Немовлята слухають колискові забавлянки, примовки. Вони слухають з року в рік. З віку у вік: “Ой люлечки, люлі. Налинули гулі. Та й сіли на люлі. А люлечка хить, хить. А синочок спить...” Цим колисковим тисячі років. Мелодія їхня незмінна і поширена на весь масив розселення українців від Дону до Сяну. Можна було б звернути увагу на звукосполучення, на численні алітерації, на звуконаслідування, можна було б зупинитися на асонансах цих творів, можна було б, слідом за В. Проппом, розглянути структуру їхню, “кумулятивність персонажів, педагогічну навантаженість, дієслівність форм, обмеженість епітетів, проаналізувати ритмічність, милозвучність...” Мене ж цікавить аспект зовсім інший: “І Слово було Бог”... Тобто природа самого Слова, в зв'язку з чим я і апелюю до Святого письма. Ісус сказав, що зерно Царства небесного є Слово Боже. Душа може народитися для Царства Божого тільки із сім'ї цього Царства, тобто Слова Божого. “Не хлібом самим буде жити людина, але **кожним словом**, що походить з уст Божих...”

Забуття рідної мови, відкидання від неї, зречення її, — це в метафізичному аспекті ще значніше, аніж просто зрада роду

можні вловити, бо воно завелике, воно крутиться, воно гладеньке, воно — завоююче довершене в своїй формі... Його потім пофарбують в червоний колір, його розпишуть і воно стане писанкою з таємничими візерунками, з мовою знаків та кольорів, що йдуть до нас із далеких віків. Золоте яєчко, писане яєчко, в ньому, як і в мові та фольклорі, закодовані доісторичні знання. І до них потрібно підібрати ключі, аби розпізнати основи української ментальності. Словник дитячої мови не вельми великий за обсягом, але він був містком до мовного материка. Його обсяг був зумовлений не лише ошадливістю, а й спроможністю малятка опановувати цей масив, масив рідної мови. “Пізнання навколишнього світу, — як зазначають дослідники дитячого фольклору Г. Довженок та К. Луганська, — іде паралельно з формуванням основ дитячого світогляду”. Два різновеликі світи оточують дитину: світ надовколишній і світ мови. І їх необхідно поєднати. Ця точка схрещення чи ідентифікації відбувається в свідомості. Саме з тих хвилин починає формуватися і національний світогляд, і національний характер, коли відбувається ототожнення слова і предмету. Для чіткішої фіксації в свідомості того чи іншого об'єкту застосовується прийом повторювання: “Летіла пчоло коло чола — бумц! Летіла оса коло носа — бумц! Летіла мушка коло вушка — бумц! Летів жук, в оцо — бух!”.

Далі буде.

Структура Української Повстанської Армії була збудована за територіально-ієрархічним принципом на підставі чітких організаційно-статутних положень. Уся територія, на якій діяла УПА, була розділена на регіони діяльності (військові округи — ВО). Кожна округа мала командира військової округи, політичного референта і господарчого референта.

На території відповідної округи діяла група, тобто потужне військово-з'єднання, що за кількістю відповідало стрілецькій дивізії. Наприклад, на теренах Житомирської області протягом серпня-листопада 1943 року діяла група "Тютюнник". Шефа військового штабу групи призначав командир ВО.

У складі групи діяло кілька загонів (полків), кожен з яких мав по кілька куренів (у перекладі на сучасну структуру — батальйонів), що складалися із сотень. Сотня була основною, найбільш оптимальною бойовою одиницею — достатньо чисельною для нанесення відчутних ударів і протистояння великим підрозділам ворога, а водночас не настільки великою, щоб це стояло на перешкоді мобільності та оперативності виконання поставлених завдань.

У кожній сотні налічувалося по кілька сот чисельністю 30-40 бійців; чота мала в своєму складі в середньому по три рої. Для виконання розвідувальних і диверсійних завдань створювалися також бойки.

Бойка — найменша бойова група бійців ОУН-УПА — складалася із кількох осіб: 3-5, зрідка — до 10, тобто за максимальною чисельністю відповідала роєві. Деякі бойки перебували на напівлегальному становищі: удень — звичайна, на очах у всіх, праця в по-

лі, на обійсті; уночі — час від часу — участь у бойових операціях.

Така організація партизанської боротьби виникла в конкретних умовах гітлерівської, а потім московсько-більшовицької окупації, тобто в умовах, коли Українці, перебуваючи у ворожому оточенні, змушені були приховувати своє прагнення побудувати самостійну Українську Державу.

Совецька комуністична (а по суті — сталінська, тобто фашистська) пропаганда від 1943 року і аж дотепер змальовувала борців за волю України у найчорніших фарбах, приписуючи бійцям ОУН-УПА найогидніші вчинки, яких ті ніколи не здійснювали.

Благородні слова — бандерівець, самостійник, націоналіст — були перетворені на ідеологічний кухні ЦК ВКП(б) у Москві на лайку, використовували ці слова для означення "врагов совєтської влади"; тієї влади, у якій насправді ніхто не слухав порад (совєтов) народу, бо все вирішувалося за вказівкою "наймудрішого вождя".

Саме за його вказівкою було створено в системі НКВС загони "ястребів", котрі діяли у формі і під виглядом бійців УПА, відзначаючи свої "бойові дії" нечуваними звірствами проти мирного населення західних областей України.

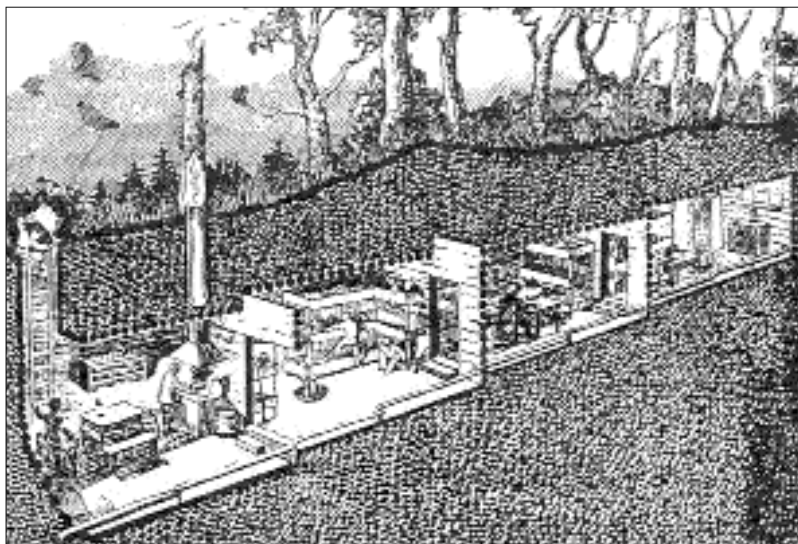
До будь-якого села, хутора, оселі, запліт дозрівалих у зв'язках із бандерівцями, вривалися серед білого дня озброєні "ястреби" і вчиняли жорстоку криваву розправу, не жаліючи навіть дітей.

Продовжуючи активну партизанську боротьбу проти московсько-більшовицьких окупантів у себе вдома і не бажаючи наражати на небезпечальності становищі: удень — звичайна, на очах у всіх, праця в по-

Криївка, бойка, схрон... Мало хто з сучасних юнаків вживає цих визначень, а тим більше, достосовує їх до власної особи. Навіть у нинішньому Українському війську досвід діяльності бойок із застосуванням схронів не є предметом практичного засвоєння.

А шкода, бо цей досвід, чого доброго, може ще стати у нагоді в Україні, так само, як був широко ви-

РЕТРОСПЕКТИВА І ПЕРСПЕКТИВА СХРОНУ

Підземний бункер-шпиталь на горі Хрещатій. Збудований чотою Юрія Борця-Чумака 1946 року

наприкінці 1945 року приймає рішення про масове будівництво схронів.

Якщо криївка (від слів *укритися*, *сховатися*) влаштовувалася як тимчасове укриття, переважно на поверхні, то схрон мав знаходитися під поверхнею землі і використовувався як місце тривалого, стаціонарного розташування підрозділів, штабів, госпіталів, друкарень тощо. Схрони — це свідчення і форма боротьби титульної Нації проти чужоземних загарбників, окупантів. Схрони — це, значною мірою, символ Нації, переконливий до-

каз її нескореності, самовідданості, високого рівня організованості і дисципліни в лавах ОУН-УПА.

Невеликі схрони (найчастіше — для бойків, зв'язкових, розміщення провіанту і амуніції) звичайно являли

Чумак же далі роздумував над тим, що має сказати воякам. Багато з них уже мали за собою чотири роки служби в УПА, і підхід до них, як до новаків, був би помилковим, а то й неправильним.

Про ідею говорити їм немає потреби, бо це такі хлопці, котрі у разі поранення дострілять себе, щоб не потрапити до рук ворога й під тортурами не зрадити друзів.

...Маючи практику в будівні бункерів, а до того перебуваючи раніше в підземному шпиталі, Чумак хотів спорудити цей шпиталь якнайвишдніше (...). Тут можна було розмістити людей. Під цим оглядом (...) терен сотні Громенка мав куди краще забезпечення, бо посідав десятки готових бункерів.

Борець Юрій. У вирі боротьби. — К.: Наукова думка, 1993. — С. 128—131.

собою одноповерхові приміщення на 5-6 осіб, заглиблені на кілька метрів нижче поверхні землі. Будувалися й "двокімнатні" (інколи — глибокі двоповерхові) схрони, а також невеликі бліндажі неглибокого заглиблення на кільканадцять осіб.

Протягом 1945-1946 років у Прикарпатті і Карпатах було збудовано близько двохсот підземних схронів, а серед них і великі бункери. Прикладом зазначених може слугувати підземний бункер-шпиталь на 19 ліжок для поранених, з підсобними приміщеннями, операційною, кухнею і туалетом, водогonom і каналізацією, що його збудувала чота Юрія Борця-Чумака ранньої осені 1946 року на горі Хрещатій.

Місце для цього шпиталю було обрано командуванням після докладного аналізу тенденцій і оцінки перспектив ведення військових операцій. Гора Хрещата, що на території сучасної Польщі, в Бещадах, недалеко від місця, де сходяться кордони України, Польщі і Словаччини. Її висота — 997 метрів. У семи кілометрах від неї — містечко Душатин на березі річки Ослави, яка впадає у повноводий Сян.

Основна проблема схронів, а особливо, бункерів — збереження конспіративності за умов переміщення людей у районі їх розташування. Маскування підходів і входу, локалізація небажаних свідків і свідчень (диму від кухні, звуків, запахів тощо), дотримання секретності під час передавання інформації — усе це вимагає не тільки організаційної вправності і дисципліни, а й відпрацювання певних навичок поведінки.

Особливих навичок вимагало користування схронами в зимовий період, коли вже випав

сніг. Проте бійці УПА настільки майстерно володіли технологією конспірації і маскування, що це давало їм можливість користуватися так званими зимовиками, тобто схронами на зимовий період, не припиняючи партизанських дій.

Ця публікація — лише невеличка данина шани сотням тисяч безіменних бійців, які свідомо віддали своє життя за волю України, воюючи в рядах Української Повстанської Армії. Їх високий патріотизм і самозречення в ім'я Бога і Української Державності є чи не єдиним прикладом масового героїзму Української Нації в ХХ столітті.

Але річ не тільки у героїзмі в минулому, варту гідного вшанування з боку вдячних нащадків. Судячи з повзучої деукраїнізації і багатоаспектної російсько-імперської експансії в Україну, тема **схрону**, очевидно, не тільки не втратила своєї актуальності, а й стає дедалі важливішою на порядку денному існування Української Держави.

Бо від того, що Москва веде "мирну", а не відкрити війну проти України, вона не перестала бути війною; загарбання, яке відбувається на наших очах, не перестало бути загарбанням, а окупаційній військи на території України не змінили своєї антиукраїнської доктрини.

Зрештою, очевидні антиукраїнські акценти у задемонстрованому 10 травня 2002 року по телеканалу "1+1" сучасному російському фільмі "Брат-2", в якому один з головних героїв називає всіх Українців бандерівцями (не в справжньому, а в лайливому московсько-імперському розумінні цього поняття) — характерне тому підтвердження.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

ДОКУМЕНТИ

...Війна провадиться в інтересах імперіалістичних хижаків, що хочуть коштом інших народів і чужих земель поширити свої впливи... Війну провадять партійні кліки за те, щоб могли вдержатися на поверхні політичного життя...

Воєнна хуртовина не минула також і українських земель. Знайшлося багато охочих "визволити" нас, або "освободити" нашу землю від її багатств. Розстрілами тисяч невинних людей, вивозами на холодні Соловки чи Сибір позначили вже на Україні своє "освободження" червоні московські імперіалісти — більшовики.

В українського селянина насильно вивирали його просянкуту кров'ю і потом землю й увесь доробок, а самого гнали на голодний пайок до колгоспу, де він не був уже вільним господарем, а лише рабом-невільником під нагаєм посіпаки.

...Московський імперіаліст, незважаючи ні на що, не хоче розлучитися з думкою про панування над Україною. Кровожерний сатрап Сталін висилає на наші землі

ХТО МИ І ЧОГО ХОЧЕМО

банди грабіжників, бандитів. І останню одежину, останній шматок хліба, що наш селянин заховав собі перед окупантськими бандами Гітлера, забирають "герої" — "червоні партизани". Вони ще мають відвагу називати себе "народними месниками"! Щоправда, мстяться вони, але не за кривди нашого народу, тільки над нашим народом...

Вроджена ненависть Москви до України каже москалям мститися над нашим народом за їхній нижчий культурний і духовний рівень. Бо таке обходження можна було побачити лише у напівдиких, здеморалізованих племен азійських кочовиків. Червоні бандити своїми "подвигами" тільки наражають населення на помсту з боку німців, але в жодному разі його не боронять. Вони нищать кращих синів України — самостійників.

...Гітлер і Сталін дуже добре зрозуміли, що не зможуть вдержатися на Україні, поки не злікві-

дують останнього свідомого українця — самостійника.

...Ми боремося за визволення нашого народу й тому наша війна є священна. Ми не бандити, не диверсанти, як це нам закидають німці й більшовики з їх завушниками. Ми боремося на рідній землі і в обороні прав нашого народу. Ми несемо високо Прапор Самостійної Соборної Української Держави. З усіма безхребетниками і прихвостнями московського або німецького імперіалізму нам не по дорозі.

Досить неволі! Досить знущання і наруги! Годі вже терпіти! ХОЧЕМО ЖИТИ ВІЛЬНО!

Хочемо вільної, ні від кого не залежної, Української Держави.

Хочемо самі дбати про своє життя, про свою землю і про свої порядки.

Хочемо, щоб український народ був господарем, а не наймитом на своїй землі...

З відозви штабу групи "Озе-

ро" УПА до українського населення із закликом до боротьби проти окупантів за українську державу. Травень, 1943 р.

ДІІ ВІДДІЛУ УПА загону "02" — групи "Озеро" в районах Житомирської області (фрагмент звіту від 27 грудня 1943 р.)

...Стан Червоної Армії. Совітська армія здеморалізована, голодна, обдерта до краю. Бійці і командири міняють все на горілку. Були часті випадки, що за горілку молоді хлопці діставали гранати, кріси і інші виряд. Командний склад переважно зложений з москалів. Вони в жадливий спосіб поведуться з рядовиками, що бійці падали з утоми, а командири купали їх ногами і казали: "Должен ити без никаких разговоров".

Після заняття терену на чет-

вертий день переводять мобілізацію від 16 до 55 років. Залишають тільки калік. Після переслухання мобілізованих у відділі НКВС відсилають їх на передову. Москалі говорять: "Довольно ми уже намучились за вашу Україну, ви жили два года спокойно, а тепер довольно з вас. Ви должны ити на передовую фронта, чтобы испулить долг, наложенный на нас Советским Союзом".

...Населення незадоволене більшовицькою дійсністю. Воліли б навіть, щоб були німці, як червоні. Невдоволення це основане на тому, що більшовики зразу мобілізують чоловіків на фронт, а в їхніх жінок забирають всі запаси та худобу, яку придбали на зиму. Червоні на постійно забирають усе, говорять: "Ми воюемо, нам усе можна".

*) Літопис УПА, Нова серія, Том 2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943-1944. Документи і матеріали, НАН України та ін., Київ-Торонто, 1999, с. 577-579, 650-652.

БРИЛІ, ШОЛОМИ, ЛАНЦИ ЧИ КРАВАТКИ: ВПАСТИ НА ДЗЕН ЧИ НА ФЛІРТ?

Очевидно, що одяг оцінюється конкретно ситуацією. У купальному костюмі навряд чи доцільно відвідувати оперний театр, як і приходити у вечірній сукні чи костюмі на збіговисько пан-

ків чи хіппі. З іншого боку, багато що визначають підліткові захоплення і світогляд. Абсурдність сьогоденної "свободи" полягає в тому, що юні створіння зневажають усілякі там етикетки, пра-

Зовнішній вигляд, одяг — часто є формою протесту, вираженням життєвої позиції або, зрештою, звичайним бажанням "пограти у вар'ята". Тому не дивуйтеся, коли побачите "надто сучасно" і не надто доречно зодягнену молоду людину. Побажайте їй доброго здоров'я...

У підлітків поняття "зустрічати за одягом" — інакше, ніж у дорослому світі. Воно ж, як правило, — позасоціальне і відображає певний стиль, "імідж" людини. Дітиська "нових українців" полюбляють, наприклад, різні "бомжовські" штучки, "понти", "викрутаси" альтернативи й андеграунду, часто тим протиставляючи несправедливості Бога-Грошей. Але умовність такого іміджу впирається в уміння батьків переконати дитя у найвищості і найсправедливішості своїх ідеалів. Спрацьовує батьківський авторитаризм, з іншого боку — "твердолобість" дітей. Коли ж вдається дитину переконати, що твої гроші і стиль життя — чесні, осяяні талантом та Божим провидінням, коли входиш у нормальний кон-

такт з нащадком — немає проблем. Юний "сноб" стане у всьому наслідувати "предків", одягаючись як падишах, або — як скромний і геніальний буржуа...

Діти пролетарів теж часто "косять" під альтернативників-неформалів, але — з іншої причини. Вони просто ненавидять світоустрій, який довів їх до "болота", і одягом (як і поведінкою) демонструють протест цьому. Або ж кидаються у раціональне русло і готові на будь-які жертви та протистояння, щоб стати схожими на юних буржуа, у всьому їх наслідують, прагнучи не справедливості, а місця під сонцем.

А ще юні серця і голови захопилися усілякими, уже згаданими, світоглядними течіями. Неформалами можна називати усіх — від "толкієністів" до "скін-хедів" (бритоголових). Одяг і зовнішній вигляд, зрозуміло, найперше ідентифікують їх: а'ля лицарські, гоблінські, тролівські обладунки і лахміття послідовників Толкієна; прикиди (зачіски) "колесом" панків; металеві аксесуари (ланци та інші) на тілі металістів і рокерів,

одяг яких обмежується фантазією чорної шкіри; голена голова та мілітарні вибрики в одязі скін-хедів; пацифістський образ із довгим, розпущеним волоссям хіппі, що полюбляють прості, натуральні тканини із неяскавим забарвленням... Усе це — згадані різновиди протесту й "оригінальності" підлітків (менше — дорослих).

Є ще діти суспільства, тобто "нормальні" люди. Багато серед них з інтелігенції, основна маса — вихідці із так званого "середнього класу". Це підлітки та молоді люди, які відразу зробили ставку на свій "талант і працю". Саме тут ситуація обумовлює стиль і настрої одягу, саме тут одяг може найкраще виявити свободу і характер людини.

Мода і кумири у світі кіно й шоу-індустрії — теж аргумент стилістики молоді. Особливо для юних панянок, що прагнуть якнайбільшої уваги й симпатій юнаків, керуючись таємним, але сильним материнським інстинктом. Жертви невинного флірту і романтики закоханості часто готові посадити на голодну пайку

Фото О. Ващенко

батьків, пожертвувати усім, створюючи у погоні за "модю" образ добра, краси, любові та щастя. Немалі гроші батьків (якщо такі є, звичайно) ідуть у кишені славетних і бульбашкових модельєрів, виробників одягу та парфумів, у салони природної та хірургічної краси. Молоді панки (наголос на останньому складі) прагнуть, у свою чергу, виглядати принцями-спадкоємцями, але зовнішність для них — річ не першорядна. (Недарма ж народна приказка гласить, що чоловік має бути трохи красивішим за мавпу). У наших парубків на першому місці — високі технології (ПК, ігрові галяуцінації, світова павутина, мобілка і пляшка пива), що — спортивна конфігурація тіла, брита голова, десяток доларів у кишені, філософія (вчасно впасти на "дзен"),

знання кількох іноземних мов і кількох конфігурацій кохання.

Панни (наголос на першому складі) — інша справа. Удень — "максі", ввечері — "міні", в процесі — "дудочки", після — "кльош". Ім'я якоїсь "зірки" під серцем чи на задній кишені вражає, ще більше — приколи і стьоби, кредо — написи на одязі. Останній кайф, очевидно, — верески й інтимні шепотіння перших модельєрів (українські аси моди почали навіть відсувати закордонних).

Але сезон і погода — найперші диктують вбрання для молодих, так і досвідчених. Наразі — літо, що одягу просто не терпить. Панни отримають чергову нагоду підкреслити свою красу й тепло, панк — свою розважливість та інтелект. Зрештою, кожному — своє...

НЕ СУМУЙ, СТАНДАРТ — НЕ ВРОДА

Кажуть, що врода — не головне. Але іноді складається враження, що життя більше посміхається вродливим. Підлітки, очевидно, — найбільш залежні від зовнішності, адже це практично єдине, що презентує їх у дорослому світі. Не дивно тому є і надмірна самокритичність дітей до свого вигляду, коли глобальними є навіть звичайні життєві проблеми, коли так часто душу й тіло атакує депресія.

Зовнішність у підлітковому віці змінюється дуже швидко, змінюється природно, але її власник, очевидно, майже не помічає цього, перетворюючи свій фізичний розвиток на трагедію. Сприймати зовнішність просто як оригінальність, неповторність людини, як власний образ не так просто. Середовище дорослої нетерпимості, яку зустрічаємо на кожному кроці, зрештою, не сприяє цьому, нівелюючи цінність людини.

Агресія підлітка до інших (чи до себе) від власної незадоволеності своєю зовнішністю інколи досягає крайніх форм, і цю агресію, на жаль, здатна викликати лише несхожість на інших. Примітивний приклад — симпатична дівчина, яка розвивається найшвидше від усіх у класі. Найсвітліша фігура і найвищий у класі зріст можуть спричиняти у неї глибокі комплекси. Тому вона виходить до дошки, горблячись, а кожен вихід — то стрес. У підсвідомості, до того ж, можуть маячити вигукі однолітків "Каланча!", не надто етичні зауваження учителів про її "колесисту" спину, більш уважні, але не менш настирливі нагадування матері...

Повернемося до "стандартів" зовнішності. Звідки вони беруться? Хто вигадує ці рамки краси і потворності? Чи не такі ж люди, як ми? Можливо, вони хочуть переконати світ, що найкраще відчувують і розуміють красу, або навіть самі є найдосконалішими її втіленнями? Може, стандарти нам нав'язують рекламні діячі, бізнесові люди, які отримують прибутки від того, що ти сідаєш на чергову модну (чи шкідливу) дієту, купуєш якийсь "суперфективний" засіб покращення свого вигляду (від кремів до пластичних операцій)? Окрім того, з екрану на нас дивляться люди, над зовнішністю яких працювали безліч спеціалістів і неспеціалістів, що накладали на шкіру купу шарів різного "мастила", подовжували вії, робили ціле кіно з волоссям (перуки й інше), а головне — над цими "суперлюдьми" працював комп'ютер...

На дії та думки ровесників людини реагує завжди найвразливіше, забуваючи, що часто критика оточення (особливо у підлітків) — це просто заздрість. А суто підліткові комплекси? Так, багато дівчат і юнаків болісно реагують на появу прищів, вугрів; якщо юнаків дратує відсутність волосся у певних місцях свого тіла (як у дорослих чоловіків), то у дівчат, навпаки, викликає паніку оволодіння.

Зовсім не обов'язково вдаватися до пластичних операцій, експериментуючи із зовнішністю, здоров'ям і самою природою. Можна експериментувати й простою зміною одягу, зачіски, навіть стилю життя. Одяг і зачіска, очевидно, можуть підкреслити "родзинки" нашої зовнішності чи характеру, можуть і приховати те, що змушує нас комплексувати.

Олександр СОЛОНЕЦЬ
Наталія ПОПОВА

СЕКС НАЛЕЖИТЬ СИЛЬНИМ

Учені ідентифікують перші захворювання на СНІД у Африці 1959 року, Північна Америка зіткнулася з груповими виявами СНІДу в 1981 році, 1983 року в Парижі відкрито ВІЛ, що спричиняє цю хворобу, у 1985-му ВІЛ/СНІД поширився вже в 40 країнах світу. Сьогоднішня офіційна статистика — 36 мільйонів ВІЛ-інфікованих і 16 мільйонів померлих. Найвищі темпи поширення — в Україні...

Молодь — найбільша група ризику. По-перше, сексуальне життя прихильніше як до молодих, так і до ВІЛ/СНІДу. По-друге, наркомани починають і закінчують теж, як правило, молодими. По-третє і по-єнне, людина хоче всього і одразу...

Інтелектуальну еліту кинуто на приборкання епідемії і порятунком молоді, людства. Десятки років, десятки мільярдів доларів і гривень витрачається на лікування і профілактику СНІДу. Планета насичується суперсучасними і супердорогими ліками, контрацепцією. Молодь із соціальних роликів телебачення, з бігбордів уже віднайшла начебто рятівну формулу. Презерватив — безпечний і вільний стиль життя, два в одному. Це доступне майже всім, це "вживають" майже усі, але кількість жертв вічної Венери чомусь не зменшується — навпаки.

Високі уми борються проти хвороб. Як не абсурдно, це ще аж ніяк не означає боротьбу за здоров'я. "Причина ж — перше, а не наслідок" — виправдовуються

Фото Петра Гончара

Краса і чистота

медики. А у цьому постмодерному "вільному" світі є неможливим і примітивним навіть говорити про розпусту у всіх різновидах та жанрах. І не дай, Боже, "нетолерантності" до когось! Гуманно забезпечуємо їх наркотиками, партерами, шприцями і голками, аби кайф був не останнім, ладні власноруч "озброювати" презервативами дітей від народження, пропагуючи "вільний, але безпечний секс", — тільки б не обмежувати фізіологічну свободу людини. Цей гуманізм вважається найвищим добром нашого надрозумного, надрозвиненого світу: називати речі своїми іменами — нерозумно, говорити про мораль — аморально (ображаєш людину).

Якось дивно і смішно (?) чути

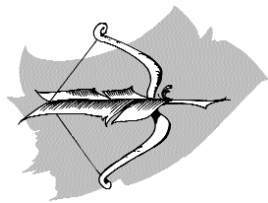
шлюб. У Північній Америці і Європі ця ініціатива вже набуває найбільшої популярності серед профілактичних заходів. У нас підліткове утримання, очевидно, — екзотика, розмови про фізіологічну і психічну шкоду ранніх сексуальних зв'язків сприймаються або як старечий маразм, або як релігійний фанатизм. Щоправда, постійно напружує страх "підхопити" СНІД, сифіліс, інші "подарунки" Венери, страх завагітніти — але не зупиняє... Спочатку секс стає звичайною розвагою, потім — вульгаризується і втрачає будь-яку красу і цінність. Варто лише подивитися на тризнакові розписи на стінах шкіл, будинків, громадських вбиралень... Виконавчий директор органі-

зації "Молодь на розпутті" (котра теж пропагує секс у шлюбі) Пітер Котелес вважає, що нереально переконати більшість наших підлітків утримуватися до шлюбу, бо це — зміна характеру. І хоч громадська структура підготувала тисячі викладачів навчального курсу "Життя на розпутті" у 45 країнах (в Україні — 1700), — єдиною країною, де вдалося призупинити темпи поширення СНІДу, є африканська Уганда. Як запевняє Пітер Котелес — саме завдяки тотальній пропаганді здорового способу життя та утримання від дошлюбних статевих стосунків; там "нове покоління виробило сильний характер із стовідсотковою гарантією уникнення таких проблем як СНІД".

Але вчасно дати дитині інформацію про секс — теж, виявляється, нетолерантно і аморально, особливо там, де його "ніколи й не було". Сексуальні комплекси дорослих примушують подекуди сприймати статеву культуру підлітка як розбещення. Таким чином, секс постає як "тваринний інстинкт", тілесна необхідність і насолода, що сором'язливо приховується або розпусно виставляється...

В іншому випадку, на щастя, його ще називають цінністю, символом кохання, шлюбу і любові, називають ті сильні і здорові характеристики, яких Бог навчив любити раз і назавжди...

Олександр СОЛОНЕЦЬ

Бачила я його востаннє, коли мені було одинадцять. Але все, що пов'язане з братом, пам'ятаю до найменших дрібниць. І, здається, розповідати про нього можна нескінченно, згадуючи наше життя день за днем.

Віктор Цимбал народився 29 квітня 1902 року в селі Ступична Звенигородського повіту Київської губернії. Батьки — молоді вчителі, Іван Федорович Цимбал з Черкасів і Лідія Йосипівна (з роду Волошиних) з містечка Сміла на Черкащині. Це була чесна, порядна українська родина, українська не лише за походженням, а й за глибокими переконаннями.

Ідеальне подружжя поєднували щире кохання, глибока взаємна довіра і повага, а відзначали дивовижна чесність, висока освіченість та інтелегентність. І, звичайно ж, безмежна любов до України, безкорисливе служіння рідному народові. Вони не присягалися Батьківщині у любові й вірності, а просто у поті чола працювали для неї, зазнаючи переслідувань від усіх режимів і не знаючи, що таке достаток і добробут. Тато часто повторював: «Для України треба віддавати все, що маєш, і робити все, що потрібно їй». Так і виховували вони дітей, котрих у родині було четверо. Віктор — первісток. І все найкраще, що батьки мали у своїх душах, вони намагалися вкласти в цю дитину. Дітей виховували власним прикладом, створивши в сім'ї атмосферу доброзичливості, взаємної пошани і любові, в якій не було місця сваркам, неправді, непорозумінням. Користувались у побуті українською мовою й майже щодня співали українських пісень. У всіх — батьків і дітей були гарні голоси, і вдома виник своєрідний домашній ансамбль.

А як впливало оточення на маленького Віктора! Спершу чарівне, поетичне село Ступична. А згодом — одинадцять років на київському Подолі з його неперевершеною романтикою, екзотикою, ба, навіть, яко-

Цієї весни минуло сто років з дня народження видатного художника

XX сторіччя Віктора Цимбала. Вечір пам'яті, організований Музеєм історії Києва та Музеєм шістдесятників, став першим привселюдним словом про нього в Україні. Автор пропонує читачам газети спогадів — Тетяна Цимбал, сестра художника, актриса, шістдесятниця, яка багато зусиль доклала до збереження пам'яті про брата, а передала її для публікації племянниця художника, Вікторія Цимбал.

Знайомлячи читачів із життєвим та творчим шляхом художника, наголошуємо, що саме Віктор Цимбал разом із дружиною Тетяною заснував в Аргентині «Просвіту» (30-ті роки).

ВІКТОР ЦИМБАЛ — НЕВІДКРИТИЙ ТАЛАНТ

юсь містикою. Це справжнє диво, яке подарувала доля обдарованому хлопчикові, його чутливій душі. Великі й малі церкви, собори, храми, монастирі, каплиці, щоденні симфонії дзвонів. Блискуче дійство Конфрактових ярмарків, яке починалося відразу ж за порогом будинку. Все це накопичувалося у вразливій юній душі, закладаючи основи для його майбутніх творів.

З раннього дитинства виявилась непересічність його особистості. Віктор був від природи щедро, всебічно обдарований, дивовижно цілеспрямований і працьовитий. А над усім домінував потяг і хист до малювання. Свою першу «картину» він створив у два роки, перемалювавши вугіллям на сніжно-білу пошивку лева з килима, що висів над ліжком. Мама згадувала, що цей хижак вийшов напроцьод схожий — з гривовою і китицями на вухах і хвості. Досить було дати малому Вікторові аркуш паперу і олівець — і за ним не треба було доглядати: він забував про все і годинами міг сидіти й малювати.

Життя родини складалося нелегко. Віктор завжди боліло згадував про те, як чотирирічним хлопчиком їздив з матір'ю у Острозьку в'язницю до тата, якого заарештували за активну просвітницьку роботу на селі і недільні школи для дорослих. А далі — поневіряння, пошуки роботи, поки, нарешті, батькові не пощастило влаштуватися на київський еспархіяльний свічковий заводик на Подолі.

Добрий і м'який від природи, Віктор ніколи не був схильний до насильницьких дій. Та коли України, яка вперше після столітньої неволі зітхнула на повні груди, почала загрожувати страшна, кривава сила, він довго не вагався. Разом з ін-

шими учнями Другої української гімназії записався до студентського куреня, що згодом поліг у трагічному бою під Крутами, захищаючи Київ від більшовицької навали. А Віктор не загинув лише тому, що батько силоміць затримав удома малолітнього сина-шістикласника і не пустив на вірну смерть. Ця подія потрясла всю українську інтелігенцію, а в душі Віктора залишилася пекуча рана на все життя. Після цього він ще продовжував навчання у гімназії, відвідував вечірні курси професора В. Менка в Київській мистецькій школі, допомагав батькам-учителям, які були активними організаторами й учасниками створення української національної школи.

Та тривало це недовго. Події, що відбувалися в Україні, відсунули на деякий час мистецтво на другий план. Віктор стає до лав української армії, бере участь у боях аж до 1920 року, разом з рештками армії опиняється у таборі для інтернованих осіб у Польщі. 1923 року нелегально переходить чехословацький кордон і опиняється у Празі, де одночасно вступає до Вищої мистецько-промислової школи та до Української студії пластичного мистецтва. Вчиться з жаждою, натхненням і невдовзі досягає великих успіхів. Його вважають одним з найкращих студентів. Створені ним монументальні полотна «Доісторичний період», «Первісна людина» високо оцінюють фахівці, а дипломну картину «Адам і Єва, що вигнані з раю», преміюють додатковою стипендією на місячну творчу подорож до Італії. Отже, здійснилась давня Вікторова мрія відвідати чудову країну-музей. Надсилаючи з Італії листівки додому, він ділиться незабутніми враженнями.

Широковідомим Віктор стає в 1925 році. Чехословацький уряд оголосив престижний конкурс на графічний портрет історика Франтішека Палацького, в якому взяли участь близько ста найкращих художників Чехословаччини, а пер-

шу премію отримав... невідомий двадцятирічний студент Вищої мистецько-промислової школи, українець-емігрант Віктор Цимбал!!!

Після цього його визна-

встві й дуже швидко досяг величезних успіхів і авторитету. На замовлення уряду він проектує гроші, марки, герби, документи, а також виконує величезну кількість рекламної графіки для найповажніших фірм і банків усіх країн Південної Америки (І. Кейван), Німеччини, Бельгії тощо. Тут він був поза конкуренцією. «Взагалі, як графік, Віктор Цимбал — це унікальне явище, що майже не має рівних у світовому мистецтві» (І. Кейван). Кожна його рекламна робота була маленьким шедевром.

Рекламна графіка, хоч і добре оплачувалася, забирала у Віктора надто багато часу і сил, але він не вважав за можливе ані відмовитися од цієї роботи, ані бодай зменшити її обсяг, — і не заради особистого збагачення, бо ніколи не був грошолобом. Весь свій вільний час і значні кошти Віктор віддавав громадській та меценатській діяльності в українській діаспорі Аргентини. І, певна річ, писав картини. Залишивши Україну юнаком, він назавжди залишився

не лише патріотом рідної землі, а й глибоко національним митцем. Віктор знав, у яку руїну перетворив новий лад Україну, його пекли й мучили болі спотвореної, сплюндрованої землі. І у своїх картинах митець відтворював духовний світ, давні традиції, історію й релігію Батьківщини. З великою любов'ю змальовував рідний Київ, в якому минули його дитячі та юнацькі роки. Це — «Софійські бані», «Веселка над Києвом», «Золоті ворота», «Горб Перуна», «Кам'яна баба» тощо. Глибоко зворушують картини релігійної тематики: «Творець», «Св. Михайло», «Охтирський хрест», «Непорочна», «Оранта», «Богоматір Пів-

нічного саява», «Христос у пустелі», «Молитва» та ін. Однією з вершин творчості В. Цимбала є картина «1933 рік (Голод)», що вражає своєю трагічністю. Виснажена до краю — самі кістки, обтягнені шкірою — мати, в жажливому розпачі притискаючи мертву дитину до грудей, летить між хмар і зірок до Бога зі скаргою на катів-нелюдів. Цей шедевр могла створити лише людина, якій тяжко боліли пекельні страждання рідного народу. А беручи до уваги, що створено картину в 1933—1934 роки; саме тоді, коли від усього світу приховувався страшний злочин проти українського народу, цей вчинок можна назвати громадянським подвигом митця. 1936 року це полотно привернуло загальну увагу на першій персональній, дуже успішній виставці В. Цимбала в Буенос-Айресі. Байджухи людей біля неї не було.

Відомо, що цей твір збирав коло себе юрби глядачів, у тому числі й комуністів, які проти нього протестували і в дискусіях із журналістами неодноразово вчиняли навіть біжки.

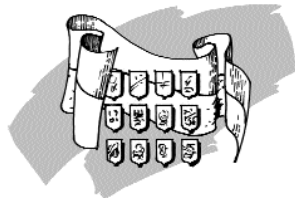
Тим часом ця картина не має, об'єктивно кажучи, політичного змісту, а радше моральний, проте він кричав так голосно, що став гостро актуальним, а разом з тим і політичним. Так склалося, що понад 33 роки, переважну більшість свого творчого життя, Віктор прожив у Аргентині, відірваний од великих осередків культури Європи та Північної Америки. Тому його творчість тривалий час була маловідома у широких мистецьких колах світу. А у Південній Америці він був дуже популярний. Участь у кількох виставках рекламної графіки принесла йому, окрім інших відзнак, шість золотих медаль і славу кращого графіка Південної Америки. Окрім цього, декілька персональних виставок у Буенос-Айресі теж мали великий успіх.

У кінці 50-х років зі зміною політичного клімату в Аргентині багато українців почали переїздити до США і Канади. 1960 року переїхало до Нью-Йорка і подружжя Цимбалів. Українська громада щиро вітала видатного митця. Популяризації його творчості сприяли персональні виставки та участь в експозиції Об'єднання митців українців в Америці.

І у США Віктор мусив працювати для заробітку як графік, мріючи про той час, коли зможе, нарешті, працювати «для себе». Та, на жаль, тяжка недуга не дозволила здійснитися його планам. 28 травня 1968 року його не стало. Похований Віктор Цимбал на українському православному цвинтарі Св. Андрія у Бавнд-Бруку. На його могилі стоїть простий козацький хрест з граніту, зроблений за проєктом самого митця.

Тетяна ЦИМБАЛ

Коли говорять про Україну, частіше за все звертають увагу на велич Карпат, безмежжя степів Херсонщини чи унікальність кримського клімату. І рідко хто згадує українське Полісся, хіба що у зв'язку із наслідками Чорнобильської катастрофи. А дарма. Для тих, хто вміє відчувати серцем непоказну красу поліської природи, тисячолітніх лісів, тасмничих боліт та лісових озер, хто слухав солов'їв у травневих верболах — Полісся відкриває свої скарби і щедро ділиться ними.

ІСАЙКІВСЬКЕ ДИВО

*Село Ісайки... Золота чарівна сторона,
Земля рясно уквічена зеленню...
Усім нам має бути люба Ісайківська земля.*

Ісайківська земля... Від цих двох слів, написаних з великої літери, так і віє тасмницею. Де ж розташовується ця загадкова земля? Ні, не у якійсь землі Єгипетській, а в нас, в Україні: село Ісайки — у районі славного міста Богуслав.

За твердженнями жителів, "Ісайківська природа і багата, і щедра, земля родить дорідну пшеницю, гарними ростуть сади та городина, бо працюють тут випускники нашої школи, люди з роботязкими руками".

Іде про дцятого сто со-

ДУБРОВИЦЯ — ВЕЛИКА СТОЛИЦЯ

Дубровицький район губився серед лісів, озер боліт, яких іще не торкнулася меліорація, на північній межі Рівненщини, на самісінькому кордоні з Білоруссю. Та віддалення протягом тивалого часу від головних торгових шляхів сприяло збереженню самобутньої культури. А витюки її сягають глибокої давнини: про це не тільки свідчать знайдені археологами на території Дубровиці крем'яні сокири й ножи, наконечники стріл, скам'янілі дерев'яні човни. Не менш промовистими є і назви сіл району: Мочулиці (від мочули — давня назва боліт), Сварищівці (від Сварога — язичницького бога сонця) Оряниці (чи від Ора, чи давньоруська трансформація прадавнього "рови"), а також інші топонімічні назви: Бережки, Берестя, Залужжя, Заслуцчя, Висоцьк, Лютинськ, Лісове, Селець, Ясинієць, Крупове, Переброди, Кураш, Озерськ, Великі Озери тощо.

Тут і досі збереглися колядки та щедрівки, у яких чується відгомін тисячолітньої давнини. На Івана Купала щороку в усіх селах виходять і молодь, і дорослі на берег Горині чи озер, яких у районі чимало, щоб заспівати народні пісні, пострібати через багаття чи покотити з гори возняне колесо. Щоправда, частенько таке святкування завершується традиційним застатіллем, але то вже прикмети сучасності. У селі Сварищівці зберігся звичай "водити куста" — прадавній язичницький обряд, що символізує прихід літа. А весілля і в селі, і в місті перетворюється на справжній народний театр із викупом молодої, перевезанням, пошуком черевичка та "величанням" теці і свекрухи. І, що не кажіть, а, як і по всій Україні, уміють тут і працювати, і співати від душі.

ІЗ ГЛИБИНИ СТОЛІТЬ

Дубровиця не завжди була маленьким районним центром. Перша писемна згадка про місто — столицю удільного князівства — датується 1005 роком, коли Володимир Великий заснував єпископську кафедру в Турові. У переліку міст, які мали б належати до єпископії, є і Дубровиця. "...Третє богомоліє єпископию постави(хъ) въ Турове въ лѣто 6513 (1005) і придахъ къ ней городиѣ съ погосиѣ въ послушание и священіе, и благословеніе держати себѣ туровской єпископії: Пинськ, Новгородъ, Городень, Берестье, Волковийськ, Здитовъ, Неблестепенъ, Дубровица, Виѣсочко, Случеск, Копись, Ляховъ, Городокъ, Смиѣдъ, и поставиѣхъ перваго єпископа Фѣому, і придахъ села, виноградиѣ, зѣмли, бортниѣ, волости со всеми придатки... святому Спасу и святѣмъ Богородицѣ" — зустрічаємо ми у книзі "Творение старого отца нашего Кирилла, єпископа Туровского", виданій у друкарні Києво-Печерської лаври у 1880 році. Є й інші

чоловіка Кузьми Івановича Заславського із роду князів Острозьких, вона стає ігуменею Свято-Троїцького монастиря в Заславлі (Ізяслав) і благословляє та фінансує переклад Євангелія на "мову народу нашого". Це було славнозвісне Пересопницьке Євангеліє, на якому сьогодні Президенти присягають на вірність народу України. Підтвердження цьому знаходимо в самому Євангелії, у післямові, де значиться: "...Євангелія ся писана накладом благовірної і христолоубивої княгині жінки Кузьми Івановича Заславського Параскеви, іначе Анастасії Юрівни. Уродженої княжни Гольшанської... частково при

Пересопницькому Різдва-Богородичному монастирі, а частково — в дівичому монастирі Заславському...

ДОРОГОЮ ДО ХРАМУ

Сьогодні величними свідками славного минулого Дубровиці є два храми, які внесено до державного реєстру пам'яток історії і культури України: костел Іоана Хрестителя (1695 — 1702 рр.) і церква Різдва Богородиці (1861 р.). За часи "войовничого атеїзму" обидві будівлі серйозно постраждали. Особливо — церква, яку перетворили на склад солі. Існував навіть план підірвати цю величну споруду, були викликані мінери з Луцька, привезено вибухівку. Але щось зупинило тодішнього начальника райвідділу міліції Д. С. Башинського, який все-таки не погодився з тим, щоб мінери підірвали храм. Можливо те, що храм піднімався над приміщенням самого райвідділу, а може, сама Богородиця, на честь якої названо цей храм, заступилася.

На початку 90-х обидва храми було відреставровано, але далі доля їхня склалася по-різному. Церкву Різдва Богородиці було передано місцевій громаді УАПЦ, і за 10 років на пожертви громадян тут спромоглися повністю відновити іконостас, відтворити розпис, позолотити бані. До речі, у церкві є дві покровительки: головний престол названий на честь Різдва Богородиці, а придільний — на честь святої праведної діви Улянії (святкується 19 липня), а друге — найбільш величне — на честь Різдва Пресвятої Богородиці (святкується 21 вересня).

Що ж до костьолу, то доля його склалася не так щасливо. Після реставрації довго точилися суперечки, кому передати святиню. Планували зробити там обрядовий палац, зал класичної музики, музею, передати польській католицькій громаді. Але остаточного рішення досі так і не прийнято. Костел досі закритий і ним можна помилуватися тільки ззовні. Та й після 10 років такого "стояння" костел знову потребує ремонту, а коштів на це в місцевому бюджеті поки що не передбачено. І невідомо, чи будуть вони найближчим часом.

НАЗУСТРІЧ 1000-ЛІТТЮ

Сьогодні ж Дубровиця мало чим відрізняється від ти-

сяч маленьких райцентрів, щедро розкиданих по периферії. Такі ж проблеми, таке ж безробіття, така ж безперспективність. Більшість розраховують лише на власний город, інші опановують професією торговців. Головною подією і, як тут жартують, "престольним празником", є базари, які раз на тиждень збираються у райцентрах. Вони та ще митниця, яка з'єднує Україну з Білоруссю на сьогодні є головним джерелом надходжень до бюджету і перспективою працевлаштування. Кілька років тому з'явилася була надія на розробку унікальних бурштинових родовищ, знайдених на території району, але усе взяло під контроль державне підприємство "Укрбурштин", і ажитаж навколо камінців потроху вщух. І все ж віковична любов полішуків до життя, їхнє вміння у будь-якій ситуації не опускати руки, не скаржитися, а покладатися лише на власні сили, допомагає вижити в будь-якій ситуації.

Зараз Дубровиця готується зустріти своє 1000-ліття. Місцеві краєзнавці Василь Попенко та Олександр Бруйка відкривають невідомі сторінки історії, готують до випуску книгу, розшукують людей, чії долі пов'язані з цим древнім містом на березі Горині. Хочеться вірити, що до цього часу відродиться місцевий краєзнавчий музей, де колись школярі отримували перші уроки з історії рідного краю, а нині він уже кілька років на замку. Можливо, на святкування приїде із Франції лауреат нобелівської премії, відомий фізик Григорій Храпак, який народився в Дубровиці, чи керівник славнозвісної капели бандуристів із Торонто Віктор Мішалов, мама якого до війни проживала тут. Дізнаються про своє коріння й інші дубровичани. І знову гордо зазвучить назва прадавнього князівського міста над Горинню. Адже недарма тут люблять повторювати, згадуючи минуле, без будь-якої іронії і з неповторним поліським акцентом: "Дубровица — велика столица".

НАТАЛКА ПОЗНЯК

На фото: 1. Місто Дубровиця. Вид зверху;
2. Костел Іоана Хрестителя (1695–1702 рр.) Фото А. Кібука.

не замислюються, бо їхнє життя тільки займається. Вони дивляться на довколишній світ широко відкритими очима, їм усе цікаво, і після закінчення такої славетної школи їх не лякає майбутнє.

Школа пройшла нелегкий і довгий шлях, але ніколи не згасла своє ім'я. Її вихованці завжди намагалися бути у перших рядах у навчанні, праці, мистецтві та спорті. У третьому тисячолітті вона виховує майбутніх громадян України, даючи їм ґрунтовні знання, і вірить, що колись школярки виростуть і своєю діяльністю змінюватимуть на краще нашу молоді державу.

Зупинюся докладніше на історії школи. Народна освіта в Ісайках бере свій початок з 1862 року — тоді було відкрито початкове народне училище. На той час у школі викладали закон Божий, священну і церковну історію, російську мову, арифметику, правопис.

У 1863 році Ісайківська школа стає найбільшою в Україні — нараховує 96 хлопчиків, у 1952-му здобуває статус середньої, і сьогодні святкує 50 років середньої освіти.

Милосердя, доброта і чуйність, співпереживання і щирість, уміння розділити чужий біль, вчасно підтримати у важку хвилину — усе це в характері випускників Ісайківської ЗОШ. Саме таким був безкорисливий порив її випускників, котрі прийшли на допомогу після аварії на Чорнобильській АЕС. Окрім цього, Ісайківська земля має ще одну гордість: ансамбль козаків, який уславив край не лише в Україні, а й за кордоном.

Так, сьогоднішній день — велике свято для ісайківців. Але найбільше воно радує тих, хто доклав і продовжує докладати зусилля для зміцнення і вдосконалення школи. Такою людиною є пані директорка, що люб'язно погодилася відповісти на декілька наших запитань:

— Коли, на ваш погляд, школа переживала найважчі часи?

— Безумовно, у воєнний та повоєнний період (зазначу, що святкування не обійшлося без хвилини мовчання, під час якої поклали квіти до підніжжя пам'ятника учням-односельцям, котрі загинули на війні, і воїнам, які визволяли село Ісайки).

— Кажуть, у ваших ідальнях учні харчуються безкоштовно?

— Так, Чорнобильський фонд надав їм таку можливість. Усі наші діти мають статус чорнобильців — четверту категорію.

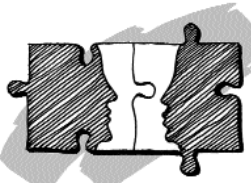
— Які ще фонди підтримують школу?

— "Всеукраїнський фонд добра і надії". З нагоди 140-річчя школи він подарував нам спортивний інвентар на тисячу гривень. Кольоровий телевізор — од відділу освіти, розмаїття подарунків від учнів.

— Який же день народження без подарунків?

— До того ж імениниці — цілих сто сорок років! Що ж, залишається приєднатися до веселої спільноти святкуючих і зробити свій скромний внесок до подарунків — статтю "Ісайківське диво".

Анастасія БЕЗПАЛЬЧА

ПОСЛАННЯ БЛУДНОГО СИНА

СВІТ НАВПАКИ

**Отци мої радниє,
Владімір Вольфовіч і
Юрій Міхаліч!**

Пішет Вам блудний син, Ванюша, с временно окупованной салоєдамі території, доселе іменуємої Малоросією. Не зря єщю мой дед, Потапич, гаваривал: покуда ми, русскіє, пілі да гулялі, то енті хітриє хахли увелі у нас из-под носа лучшіє території великой і не-об'ятной.

Вас, наверное, интересуєт, как живіются мне в окруженіі ентіх націоналістів? А как єщю может житі простой русскій парень-рубаша вдалі от родіни? Ні в сказке сказать, ні пером описать — здесь сплошная насильственная українізація, особенно она прогресіруєт в Києве. І всьо с одной целью — да-би за наш счют увелічить свойо поголовье.

Однім словом, не било би єнтой мови, не било би і проблем, і вообче, за-чем, спрашівается, в міре существуют другіє язикі, єслі єсть русскій — велікій і могучій? Відете лі, распустілі свої язикі, кому ні лень, оттого і все бе-ди на земле проісходять.

О чьом Вам поведаю — не поверіте — волоси дибом встанут, єслі оні єщю остались на том месте, что головой нази-вается. Может биті, хоть ви замолвіте о нас сло-вечко в Думе ілі в каком-лібо другом месте.

Так вот, за енті десять лет нас настолько україні-зировалі, что даже я виу-чіл пять сложных слов: **ковбаса, цукор, хліб, картопля і олія**. Ето же сплошное іздевательство

над русским человеком. Ви даже представіть себе не можете, как трудно житі русскому человеку без русского языка! Сколько крови проліто — і всьо зря! А ми же богоіз-бранний народ! Вот! Куда смотріт ООН і міліція?

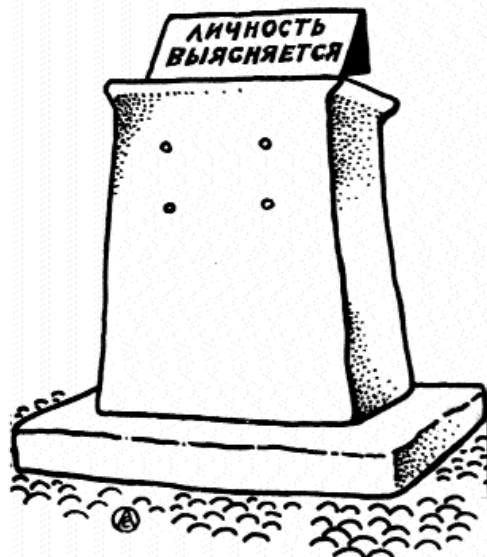
Так вот, енті націоналісти ні в какую не жела-ют разговарівать со мной на русском, поетому об-щаюсь я с німі на общепон-ятном мате і мігах.

Зайдьош, бивало, в магазин, а там, представ-те себе, всьо на местном наречіі — посмотришь как баран на новіє ворота і уйдьош несолоно хлеба-ші, ну разве что с бутыл-кой “московской”, хлебом “бородінскім”, колбасой “останкінской” да с рус-ской горчіцей.

В больніцу лучше не попадать — ібо там мест-ние націоналісти вместо почек могут вам виріезать какіє-то ниркі, лібо что-ні-будь єщю более необхо-дімое для продолженія русского человечества.

А что делается не за-воде, где я ізготавліваю гвозді! Чем, ви думаете, нам видають зарплату? Представляєте — какімі-то грівнями! Я, конечно же, запротестовал: почему не рублями? Ето же наруше-ніє прав человека! Испуга-лісь крепко. Видалі руб-лямі — і вот уже второй месяц хожу голодный. Не-большой прокол получи-лся. І всьо по вине Вашей Думи — свінью мне под-сунулі с нашім дешовим рублем. Не зря же те-перь местние націоналіс-ти во гневе свою грівню рублем обзивають.

Могу Вам доложіть: в парікмахерскую не хожу вот уже несколько лет — всьо равно там тебя не

Малюнок О. Сатушенка

поймут, єслі говориш на русском. Поетому брожу с бородой і небритий, как наші предкі в старіну хажі-валі.

А в здешніх школах і універсітетах, блін, сплошной ужас! Іхніх де-тей обучають на україн-ской мове, хотя всьому мі-ру известно, что азбуку і все другіє науки ізобрелі не кто іной, как русскіє. Но, как бивает, опосля у нас всьо єнто украді аме-ріканци, японци і прочіє шведи.

О прессе я уже молчу. Что ні газета, что ні жур-нал, что ні кніжка — всьо не на русском языке і всьо протів русскіх. І то ім не нравілся в Росіі, і єнто. Попісивають даже о том, чтобы на границе с Росією прокопать ров, даби его не смог перепрыгнуть ні одін русский, а в удобний момент отшвартовать і прісоединіть к амерікан-скім берегам.

Но саміє страшние націоналісти — єнто те, которіє там, наверну. На-чіная от Презідента, его жени і заканчивая послед-

нім депутатом Верховной Ради. Оні только тем і за-німаються, что разговарі-вают на украинской мове, а на завтрак, обед і ужін как заклинаніє повторяють одно і то же: “Слава Укра-іне!” да “Ганьба моска-лям!”

Кстаті, єслі уж меня здесь окрестілі моска-лем, значіт я, Міхаліч, імею полное право прет-ендовать на квартиру в Москве.

Вечером, скажу я вам, хоть в петлю влезай ілі с окна первого этажа выбрасивайся! — ні тебе телевизор посмотреть, ні радіо послушать. Все те-лестудіі і мікрофони за-хватілі отпетіє націоналісти типа Долганова і Лапікури. Там все поют только українскіє песні, танцують гопак і нас, рус-скіх, ругають за то, что Ви нікак в Росіі не сдєлаєте украинскую мову госу-дарственной.

Под конец — єщю ужастнее. Да будет Вам известно о том, что я же-нат на местной націоналістке. Так вот, ночью она

меня к себе не подпуска-єт без переводчіка. Вот почему у меня до сіх пор нет детей. Не хватает де-нег на переводчіка. Мо-жет биті, с вашей помо-щью наша Дума виделіт мне тысяч сорок-п'ятьде-сят (в любой валюте, но лучше в доларах), єслі хотіте, чтобы здесь єщю размножались русскіє лю-ді.

Єслі же вам денег жаль, тогда прішліте сю-да побольше наших ребят, но лучше тех, кому уже набілі морду в Чечне, да-би оні навелі здесь поряд-ок с помощью мата. Не зря ведь в народе молвіт-ся: русскій без мата, как солдат без автомата. А ми здесь также зря сіде-ть не будем — вырастім по-больше бузіни, моісеєн-ков, сімоненков, чароде-євих, бауліних і прочая, прочая самодєдов, даби било кому встречать Вас па русскому абиचाю с хлебом да солью.

Жду от вас ответа, как соловей лета. Но предуп-реждаю: єслі опоздаєте, того гляді і нас здесь на-ціоналістами сдєлають, тогда в Росіі не будет ні-какіх проблем с Україной. І на кой чьорт ви будєте нужны кому-нібудь, отци моі родниє, Владімір Вольфовіч і Юрій Міха-ліч?!

P.S. Поскольку здесь строго контроліруєтся почта, особенно єжелі она не на украинской мо-ве, пересілаю Вам свойо посланіє Интернетом.

Мой абратний адрес не дом і не улїца, мой ад-рес: **WWW.RA-CHA.Va-nucha**

• Текст перехопив
Ігор СІЧОВИК

ПОГЛЯД ЗБОКУ

ХТО ЩЕ НЕ СВАРИВСЯ З НАЦРАДОЮ?

Унікальність цієї струк-тури не в тому, що її пози-вали до суду десятки разів і майже стільки ж — прог-равали позови. Недавно з Нацрадою вирішили суди-тися чергові відчайдухи — благодійний фонд “Заради людини”, громадська орга-нізація “Комітет захисту прав споживачів фінансо-вих послуг” і “Центр під-тримки канонічного прав-ослав'я “Київська Русь” (російський патріархат).

Декому, щоправда, щастило суд виграти — як ТРК “Київ”, але Національна Рада з питань те-лебачення і радіомовлення ба-нально не виконувала судового рішення, і нікого, крім ТРК, це не обурювало. Що не кажіть, а не кожен так може — програти суд, а відтак — навіть у вус не дуги.

“Громадське радіо” з Нацра-дою не судилося, але вже май-же півроку не може отримати від неї ліцензію на мовлення без жодних пояснень відмови. (Виг-лядає, що й не отримає — його заяву на ліцензію навіть не роз-глядали). Зате радіо “Шансон”, де шансоном і не пахне і яке транслює виключно “блатний” репертуар мешканців зони, лі-цензію отримало давно і без проблем.

Причина останнього з'ясу-вання стосунків з Нацрадою — цілком благородна: трьома пози-вачам не подобається безді-яльність Нацради стосовно пропаганди алкоголізму на на-шому телебаченні. Рекламу ал-когольних напоїв заборонено, але відповідні ролики про “Ста-рого друга”, напій “Лонгер” чи “Мягкова” на всіх каналах кру-тять єнну кількість разів щодня. Позивачів це дуже дратує, і то-му вони скликали в УНІАНі прес-конференцію, де доволі довго і нудно розповідали жур-налістам про відомі речі: що пи-ти — шкідливо, а в Нацраді си-дять погані дяді. Хоч у цьому випадку радше йдеться про ін-ше — маловідомим організаці-ям потрібен піар, а ніщо не створює його так ефективно, як гавкіт Моськи на слона. Прик-метно, що до позивачів приєд-нався “Центр підтримки кано-нічного православ'я”, який, ма-буть, за паству в Україні вирі-шив поборотися і з Нацрадою. А для цієї мети усі засоби зго-дяться.

Доля позову відома заздале-гідь: немає жодного значення, хто його виграв, а хто програв, Національній Раді, як і відділам реклами на телеканалах від того — ні холодно, ні жарко. Такі вже у нас телеєфір і ті, хто ним роз-поряджається. Тож гучні суди з Національною Радою з питань телебачення і радіомовлення можна розглядати і як непогану можливість створити собі імідж борців за справедливість.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

У МИНУЛОМУ СПОРТСМЕНКА

Кажуть, у пріоритетах сьогодні — професіоналізм. Та іноді, виходячи з конкретних подій, трапля-ється все навпаки. Інак-ше, — як пояснити факт призначення на посаду

керівника редакції спор-тивних програм УТ-1 ві-домої спортсменки Кате-рини Серебрянської?

Це призначення, на думку Прес-служби УРП “Собор”, є черговим вияв-

вом негативних тенден-цій — русифікації україн-ського телебачення. Це незаперечно, бо новоз-найдений керівник зовсім не має досвіду журналістської роботи і її при-значення зачіпає за живе спортивних журналістів. Скажімо, олімпійська чемпіонка Катерина Се-ребрянська не володіє українською мовою в об-сязі, необхідному для фахової роботи, — свою першу прес-конференцію з нагоди призначення ке-рівника державного кана-лу проводила росій-ською. Висновки — зро-зумілі, наслідки можуть бути непередбачувани-ми. Зокрема, у заяві прес-служби УРП “Со-бор” говориться, що “в разі, якщо керівництво УТ-1 і надалі зневажати-ме право українців диви-

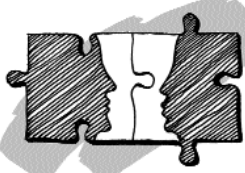
тися спортивні програми рідною мовою на дер-жавному каналі, УРП “Собор” залишає за со-бою право розпочати пі-кетування телебачення, домагаючись беззасте-режного звільнення тих працівників, які прова-дять на каналі антиукраї-нську мовну політику.”

Якими саме будуть критерії Катерини Се-ребрянської щодо вибо-ру журналістів та веду-чих, не зовсім зрозуміло. Отже, відповідні заяви можуть бути попереджу-вальним сигналом чи биттям на сполох.

Є ще одна утопічна думка чи роздум на зада-ну тему. Не думаю, що в українському журналіст-сько-спортивному сере-довищі немає тих, хто спроможні гідно форму-вати спортивні програми і

представляти спортивні новини, досконало воло-діючи державною мовою. Щодо самої пані Катери-ни, то, оволодівши україн-ською, вона стане ще од-нією з представниць єв-ропейської нації, яка ге-нетично та історично ус-лавилась унікальними здібностями розуміти, по-важати і знати не одну мову. Оволодівши англій-ською та знаючи росій-ською, зовсім неважко вив-чити мову держави, у якій народився і виріс до по-сади керівника редакції спортивних програм дер-жавного телеканалу УТ-1.

Леся САМІЛЕНКО

ЧОМУ В УКРАЇНЦІВ МАЛЕНЬКІ ПЕНСІЇ?

Не так давно представники Пенсійного фонду в своєму зверненні до ЗМІ на засіданні прес-клубу намагалися пояснити громадянам, чому у нас в країні такі мізерні пенсії і як добре буде усім нам жити, якщо Верховна Рада восени прийме нові закони про пенсійне забезпечення.

Не можу залишитися осторонь від цього, болючого для переважної більшості громадян нашої країни питання і спробую поміркувати над ним, як я його собі уявляю і розумію.

Цілком погоджуюся з представниками Пенсійного фонду стосовно того, що пенсія повинна забезпечувати ВСІ мінімальні життєві потреби в харчуванні, житлі, охороні здоров'я. А в більшості країн (не беремо за приклад Буркіна Фасо чи Гондурас) пенсія гарантує ще й мінімальні витрати на міський транспорт, оплату на купівлю газет, відвідування кіно чи театру, не кажучи вже про придбання недорогого одягу та користування закладами побуту. Це мінімальна необхідна норма цивілізованої держави! Людина повинна мати **мінімальну** можливість інтелектуального споживання тому, що це людина, яка все життя пропрацювала на державу. Я згоден, що не може бути зрівнялівки і ті, хто працював довше і заробляв більше, мають отримувати більшу пенсію, але та пенсія має бути набагато більшою від мінімальної, яка, в свою чергу, повинна забезпечувати ЛЮДСЬКІ умови існування пенсіонерів.

Тепер розглянемо питання, яке намагаються розв'язати представники Пенсійного фонду: "Чому ми отримуємо маленькі пенсії?"

Першим пунктом вони зазначили: "Упродовж останнього десятиліття серед пенсіонерів збільшилася кількість тих, хто отримав пенсію за інвалідністю або через втрату годувальника". Гідне пояснення! Це означає, що інваліди та сироти винні у злиденному існуванні інших пенсіонерів, а не держава, яка, порушуючи умови праці на існуючих підприємствах і шахтах, не ремонтує обладнання, зробила з працездатних людей калік, а дітей — сиротами.

Наступним пунктом представники Пенсійного фонду змушені визнати: "частина пенсіонерів має різноманітні пільги і висо-

кі пенсії (адміністративно-управлінський персонал)", хоча сюди, на мою думку, варто додати ще й народних депутатів. Хочу нагадати, що у 2000 р. середня зарплата пересічного громадянина становила приблизно 200 грн. і відповідно пенсія — 74 грн. Водночас у народних депутатів місячний оклад — 1400 грн., щорічна допомога на оздоровлення, яка становить два місячні оклади, і розмір пенсії депутатів — 80-90% від зарплати — за приблизними оцінками становить 1500 грн. У разі загибелі депутата його сім'я виплачується 10 річних депутатських зарплат.

Так, тут важко не погодитися — більшість пенсійних коштів споживають наші численні депутати та представники влади на всіх рівнях. Адже, як мені вдалося дізнатися, навіть зарплата кур'єра, що працює в мережі міської влади, становить 400 грн. Порівняйте із відповідальністю і зарплатою лікаря, яка дорівнює 170 грн., і вам усе стане зрозумілим.

Інші причини, зазначається, спричинені спадом виробництва, зменшенням кількості працюючих, бартерною оплатою праці та "тіньовими" коштами. Все це так, але в чому винні пересічні громадяни, якщо представники влади не займаються відродженням виробництва? Вже одинадцятий рік ми тільки і чуємо констатації, що не відроджується економіка, що погані податкові закони, які податковим пресом душать підприємства і підприємництва. А що ж робили, щоб змінити ситуацію? Хоч один із заводів Івано-Франківська: "Родон", "Автоливш", "Мехпреса", "Індуктор", "Радіозавод", "Промприлад", "ТОС" та ін. запрацював?! Хіба самі робітники мають відбудовувати і піднімати заводи? Хто хоч пальцем ворухнув задля відбудови промисловості, відновлення робочих місць? Водночас керівний адміністративний клан забезпечений солідними зарплатами і пенсіями.

Цікаве ще одне визнання представників Пенсійного фонду: "Кошти Пенсійного фонду йдуть не тільки на пенсії, а й на різні соціальні виплати, які має повністю фінансувати бюджет". Це вже інакше, як одкровенням, назвати не можна. То на які соціальні виплати йдуть кошти пенсійного фонду, замість оплати

літнім, хворим людям? І ці витрати, визнають представники фонду, повинні повністю фінансуватися з бюджету! Хто ж тоді керує Пенсійним фондом і фінансовими потоками?

От через сукупність яких причин немає грошей у державі для знедолених пенсіонерів! От чому часто-густо можна бачити людей похилого віку, які порпаються на смітниках, шукають порожні пляшки! Гідна турбота про своїх громадян. А на зорі Незалежності України була в найкращому економічному становищі серед республік СРСР. Яка ж війна, яка руйнація спричинилася до цього? Хто відповідатиме за такий ганебний стан економіки і рівень життя громадян?

Тепер поговоримо про новації, які пропонується впровадити в новому пенсійному законодавстві. Пенсійну систему пропонується зробити тривірневою.

"Перший рівень — державна (солідарна) система, яка має забезпечити гарантований мінімальний дохід усім пенсіонерам." Чудово! Враховуючи, що мінімальний прожитковий мінімум на сьогодні становить 411 грн. Але не поспішаймо радіти. Далі говориться, що "розмір пенсії залежатиме від розміру заробітної плати, з якої сплачено внески, та від страхового стажу". То скільки, скільки ви сьогодні отримуєте зарплати, панове? 170 чи 250 гривень? То не варто вам розраховувати на омріяний прожитковий мінімум! Держава вам цього і не планує!

Проте планує інше: "На базі Пенсійного фонду буде створено структуру, яка реєструватиме платників внесків, накопичуватиме кошти, а також призначатиме і виплачуватиме пенсії". Віват! На шию пенсіонерів планують новий натовп чиновників!

"Другий рівень — система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Частина внесків на індивідуальних пенсійних рахунках буде нагромаджуватися в єдиному державному накопичувальному фонді. Ці кошти будуть використовуватися для капіталовкладень у прибуткові підприємства, а отже, одержуватимуть з таких інвестицій дохід."

Тобто, частина грошей, які в людей будуть відраховуватися, йтиме

Фото О. Кутлахметова

на інвестування промисловості, а як працює промисловість, ми чудово знаємо. Держава ж за рахунок громадян буде отримувати прибутки, а про відсоток із тих прибутків народу — мова наразі не йде. Інакше кажучи, за рахунок народу планується поповнити бюджет та інвестувати економіку.

Читаємо далі: "Виплати з накопичувального фонду разом із пенсією (солідарною) становитимуть НЕ МЕНШЕ ніж 50% тієї зарплати, яку ми одержували перед виходом на пенсію. Таку суму матиме кожен, хто виходитиме на пенсію, досягнувши пенсійного віку. Натомість, якщо ви покинете роботу раніше, то держава вам виплачуватиме нижчу пенсію".

Чудово, чи не так?! То, шановний лікарю, який отримує тепер 170 грн. на місяць, скільки ви будете отримувати пенсії? АЖ 85 грн.! А не приведи, Господи, захворіти і не мати фізичної можливості працювати і вийти на пенсію раніше запланованого терміну в 65 років, то будете отримувати пенсію ще меншу від 85 грн. То вам, шановний, напевно залишається або до смерті працювати або молити Бога про здоров'я, або йти збирати пляшки на смітницю, або... як колись співали за радянських часів, шукати того автомата, що заховали в стрісі.

І, нарешті, "Третій рівень — система недержавного (добровільного) пенсійного страхування. Ми добровільно перераховуємо внески на особистий рахунок. За інвестуванням та виплатою коштів наглядатимуть недержавні пенсійні фонди, які будуть дбати про те, щоб використовувати наші внески в наших інтересах. (Цікаво, чиїх це — на-

ших?! Може, тих, хто все це чудо надумав?) До інвестування буде залучено банки, інвестиційні та страхові компанії. За діяльністю цих фондів держава встановить суворий нагляд та контроль, щоб забезпечити надійність збереження наших коштів".

Про надійність збереження коштів ми вже чули і від Ощадбанку, і від банку "Україна". Гарантія збереження — 100%! І через 100 років не отримаєш! І, основне, що все гарантовано державою. А яка гарантія недержавних банків, фондів, страхових компаній, трастів — ми можемо розповісти кожному, хто це не знає. Тобто, чудова перспектива. Нове "Поле чудес" у країні... Так, у нашій країні, панове. Нас знову хочуть зробити "щасливими і багатими", хоча б у старості. Тільки чомусь мені не хочеться такої старості, хоч небагато вже лишилося до неї. Соромно повинно бути Уряду, Президенту, народним депутатам, що не шанують свій народ.

Завершують своє послання представники Пенсійного фонду словами: "Восени цього року новообрана Верховна Рада має добрий шанс ухвалити закони "Про загальнообов'язкове пенсійне страхування" та "Про недержавне пенсійне забезпечення". Такий крок суттєво змінить соціальну ситуацію в Україні. Слово — за тими, кого ми недавно обрали".

Що можна на це сказати? Дай, Боже, нашим обранцям світлого розуму і турботи про літніх людей!

• **Анатолій ТЕЛИЧКО**, редактор газети "Анонс-Контракт", м. Івано-Франківськ

ОПРИЛЮДНЕНО ПОПЕРЕДНІ ПІДСУМКИ ПЕРЕПИСУ-2001

29 травня Держкомстат України нарешті оприлюднив експрес-інформацію "Про попередні підсумки Всеукраїнського перепису населення 2001 року". Перепис, що набув скандального політичного забарвлення через можливі фальсифікації результатів насамперед у мовному та національному питанні, опрацьований, як навмисне, у найбільш "невинних" питаннях: кількість населення, його статевий склад, співвідношення міського й сільського населення. Повну ж інформацію про розподіл населення України за віком, етнічним походженням, мовними ознаками, рівнем освіти, сімейним станом, розміром домогосподарств, житловими умовами тощо Держкомстат обіцяє оприлюднити в грудні поточного року.

Першою і не надто приємною новиною попередніх даних перепису є те, що станом на 5 грудня 2001 року нас уже було не 52 (як у 1979 році), не 50 (як говорили ще два роки тому), а 48 мільйонів 416 тисяч. Це уже оцінка політико-економічних процесів у державі. Лідером населеності залишається наш східний промислово-металургійний регіон: Донецька (4 мільйони 843 тисячі осіб), Дніпропетровська (3 мільйони 560 тисяч) і Харківська (2 мільйони 910 тисяч) області, за ними — Київ (2 мільйони 607 тисяч мешканців столиці); аутсайдерами є Чернівецька (923 тисячі), Волинська (мільйон і 63 тисячі осіб), Кіровоградська (мільйон і 129 тисяч) та Тернопільська (мільйон і 142 тисячі) області.

Наступним, але менш очевидним негативом "традиційно сільськогосподарської" України є різке й абсолютне зменшення частки сільського населення. Так, кількість міського населення за останнім переписом склала 32 млн. 538 тис. осіб, сільського — 15 млн. 878 тис. осіб (співвідношення 67 до 33%). Селяни сьогодні переважають лише у Вінницькій (54%), Закарпатській (63%), Івано-Франківській (58%), Тернопільській (58%), Чернівецькій (60%) та Рівненській областях — тобто на найменш заселеному Заході. А найбільш "піжонськими" виявилися Донецька (90% міських мешканців), Луганська (86%), Дніпропетровська (83%) і Харківська (78%) області.

Статевий склад за переписом визначився таким чином: 25 мільйонів 941 тисяча жінок (54%) і 22 мільйони 475 тисяч чоловіків. Загальна кількість міст — 454, з них 37 мають кількість населення від 100 до 500 тисяч осіб, дев'ять — понад півмільйона мешканців, і п'ять міст-мільйонерів: Дніпропетровськ (1,064 мільйона), Донецьк (1, 016), Київ (2, 602), Одеса (1, 029), Харків (1, 470).

Підготував
Олександр СОЛОНЕЦЬ

Упродовж останніх років українська фольклористика збагатилося цікавими дослідженнями народної прози (монографії Лідії Дунаєвської, Петра Будівського, Віктора Давидюка, Василя Сокола, Федора Кейди); з'явилися друком збірники казок, легенд, переказів, загадок, прислів'їв та приказок, прикмет. Задля справедливості слід відзначити: публікація першоджерельних фольклорних матеріалів не була інтенсивною, спостерігаються тенденції до нехтування традиційними творами, згортання процесу оприлюднення зразків народної пам'яті. Загалом публікації усної народної творчості в Україні — однієї із найбагатших фольклорних країн світу — катастрофічно мало. На фольклор багато хто в добу глобалізації дивиться як на старе, віджиле, непотрібне; вбачають у ньому ворога тих стратегій, що зденаціоналізовують, збаналізують і зомбують людину технологіями манкуртства; приписують українцям то "салоїдство", то "шароварність", то "хатокрайність", то "двомовність"... Роль мови і фольклору в державотворчому і націєтворчому процесах визначальна, основоположна, а тому замах на мову і творчість народу — шлях до його знищення.

Саме такі роздуми навіює загрозлива ситуація з українською мовою та станом культурної (зокрема, фольклорної) спадщини в Україні.

А тому публікація великого за обсягом фольклорного збірника за нинішніх умов — оаза українства (ще й досі "на нашій, не своїй землі"?), скарбниця духу, мудрості, пам'яті, свідчення унікальності й таланту.

Доктор филології, письменник, професор Віктор Чабаненко має вагомий доробок у мовознавстві, фольклористиці, педагогіці, літературній творчості. Зокрема, він — автор ряду надзвичайно цінних словників: чотиритомного "Словника говірок Нижньої Наддніпрянщини" (1992), історико-топонімічного словника "Великий Луг Запорозький" (1999), "Фразеологічного словника говірок Нижньої Наддніпрянщини" (2001), поетичних книг: "В гостях у юності моєї" (1999), "У вічному двобої" (2000), "Оратанія" (2001), зібрав та впорядкував "Мудре слово: прислів'я та приказки Нижньої Наддніпрянщини" (1992).

Збірник "Січова скарбниця" вміщує легенди та перекази, записані на території теперішніх Дніпропетровської, Запорізької, Херсонської та частково Донецької областей, починаючи з двадцятих років XIX ст. аж до кінця XX ст. Серед збирачів — такі відомі письменники, вчені, діячі культури, як Олекса Стороженко, Олександр Афанасьєв-Чужбинський, Яків Новицький, Іван Манжура, Дмитро Яворницький, Георгій Булашев, Яр Славутич, Микола

"Січова скарбниця", — так влучно назвав упорядник Віктор Чабаненко фундаментальну книгу легенд та переказів Нижньої Наддніпрянщини, що видана невеликим накладом (тисяча примірників) у Запорізькому державному університеті.

Нагадаю, що увагу до цих матеріалів Віктор Чабаненко виявив давно; 1990 року у видавництві "Дніпро" побачив світ масовим тиражем у сто п'ятдесят тисяч збірник "Са-

Киценко, Петро Ребро та ін.

дачі від покоління до покоління з'явилося на історичній

СІЧОВА СКАРБНИЦЯ

Чимало записів належать упоряднику. Майже сорок літ послідовної праці записувача й дослідника мовних та фольклорних скарбів — це справжній науковий і письменницький подвиг вірного сина України Віктора Антоновича Чабаненка.

У "Передньому слові" зазначено: "Нижня Наддніпрянщина — споконвіку слов'янська, українська земля. Кожна її крихта полита кров'ю і потом нашого народу, народу хоробрих воїнів-оборонців і невтомних сіячів-ратаїв. Вітри героїчної історії пронеслися над нею і назавжди лишилися в степових могилах,

ліній знань, умінь, навичок, загалом уявлень про світ і Всесвіт. Писемні пам'ятки, давні літописи частково зафіксували усні твори цих жанрів ("Повість минулих літ", "Київський літопис", "Галицько-Волинський літопис", "Літопис Самовидця" та ін.); основну ж частину їх зберегла художньо-історична пам'ять народу.

Збірник "Січова скарбниця" впорядковано за тематичним принципом. Десять розділів досить вичерпно відображають видатні історичні події, народний побут від давнини до сучасності.

"ІЗ ПРАДАВНИХ КРИНИЦЬ"

— назва першої — чи не найбільшої — групи творів космогонічних, антропоморфних, зоогонічних, апокрифічних та матеріалів із народної демонології. Вони відобразили уявлення наших пращурів про світобудову: про землю, небо, сонце, місяць, зорі, воду, про різноманітні явища природи, про походження рослин, тварин, птахів, про чудодійні перетворення одних видів живої природи на інші. Подано матеріали про те, з чого взяли гори, річки, долини, могили, чай, тютюн і горілка, звідки ведмеді повелися, через що зайці стали куці, звідки виникли пісні, чому чорти чорні тощо. Чимало інформації про відьом, знахарів, домовиків, упирів, вовкулак, лісовиків. Вміщено чимало творів апокрифічного характеру, пов'язаних із біблійними сюжетами та образами, життями святих, перебуванням Господа та апостолів на землі тощо. Ці апокрифічні зразки, розказані "дуже цікаво, не раз поетично і драматично", на думку Івана Франка, "сильно вдарили на фантазію".

Основна частина вміщених у книзі легенд і переказів присвячена безпосередньо запорозькому козацтву. Розділи "Ой Січ — мати", "Великий Луг — батько", "Славні лицарі", "Хто на Кубань, хто за Дунай" яскраво висвітлюють ідеальний образ героя-запорожця — оборонця та визволителя рідної землі. Як відомо, запорозьке козацтво

арені п'ять століть тому. Його появу спричинило люте горе українського народу, заподіяне запеклими ворогами зусібч — із заходу, півночі, сходу і півдня. Прагнення волі, незалежності, щасливого життя із "тихими водами, ясними зорями, краєм веселим і миром хрещенням" гуртувало українців, кликало до збройної боротьби. До лав козацтва вступали найвідважніші, наймужніші люди, готові "битись до загибелі за рідну Вкраїну". За влучним висловом Олександра Довженка, український народ бився за свою свободу як лев.

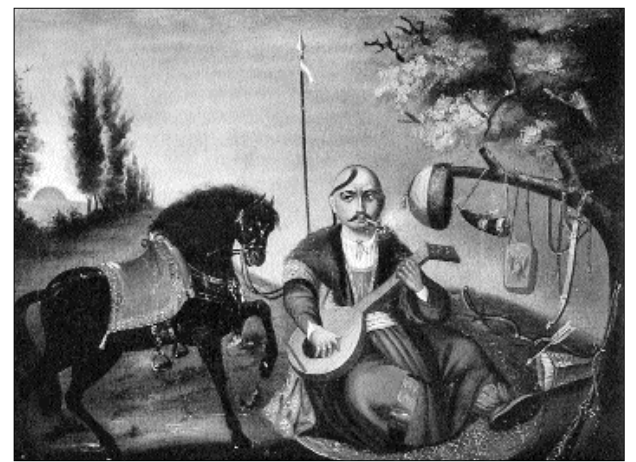
"СЛАВНІ ЛИЦАРІ"

У легендах і переказах про козаків-запорожців говориться: "То був народ розумний і войовничий", "знаюки", "характерники", "на своїй землі їх ніхто не міг узяти". Саме за волелюбності, організованості опір народ героїзував запорожців, зображав їх непереможними, мудрими лицарями, патріотами рідної землі. Чарівництво, характерництво — надприродні гіпнотичні здібності козаків, можливість впливати на оточення та на себе самих, а відтак — вигравати битви, з полону визволити побратимів чи й багатісячній ясир. Багато зразків народної прози розкривають саме такий світлий образ: "Люди браві й чепурні", "Куля їх не брала", "Погоні вони не боялися", "Як запорожці ману напускали", "Прикинувся вовком", "Характерник у бою за Хорти-

цю", "Як запорожці побивали орду", "Як запорожці перехитрили царицю Катерину", "Визволителі бранців" та ін.

Особливо овіяні гіперболічно-легендарною романтикою героїзму козацькі ватажки. У розділі "Славні лицарі" дізнаємося про

"ПОНАД ШЛЯХОМ ЧУМАЦЬКИМ"

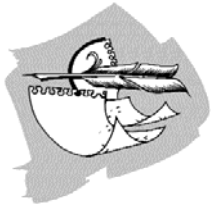
Сім творів цього розділу висвітлюють побут українських промисловців-вільнолюбів, їхні дружні стосунки з козаками ("Запорожці, було, ніколи не зачіпають чумака, а скоріш стають у пригоді від усякої напасти в степу". — С. 279).

Логічним продовженням добрих справ славних лицарів-запорожців стали в Україні герої Гайдамачини, народні месники, захисники трудящого люду: Олекса Довбуш у Прикарпатті та в Карпатах, Устим Кармалюк на Поділлі, Лук'ян Кобилиця на Буковині. Були свої герої і в степах України, на Нижній Наддніпрянщині. Пам'ять народу зберегла чимало творів про відважних ватажків, стихійних бунтарів, вишкolenних отаманів. У розділі "Оборонці покровджених" вміщено декілька зразків про Тараса Шевченка, а найбільше — про Нестора Махна, постать неоднозначну, суперечливу в оцінках істориків, але загальною народною улюбленця в українських степах. Ці матеріали разом із тими, що ввійшли до розділу "На нашій — не своїй землі" (про колонізацію краю, голодомори), здебільшого публікуються вперше.

Великий розділ присвячено фольклорній топоніміці: "Отак і назвали". Тут подано твори про походження назв міст, містечок, сіл, річок, озер, островів, урочищ, скель, криниць, могил... Усно "задокументована" історія Нижньої Наддніпрянщини — свідчення глибокої любові та поваги народу до свого минулого, до всього того, що не тільки має історичне значення для нащадків, а й актуалізується нинішнім станом патріотичного виховання, проблемами екології, моральними цінностями.

Отже, збірник легенд і переказів Нижньої Наддніпрянщини "Січова скарбниця" в упорядкуванні Віктора Чабаненка — велика фольклорна енциклопедія, яскраве свідчення мовного багатства, художньої талановитості й правдолюбства українців, унікальний пам'ятник національної самосвідомості, нашої винятковості та неповторності в "народів вільних колі".

Микола ДМИТРЕНКО, фольклорист, письменник, головний редактор часопису "Народознавство"

Далекого 1961 року відомим тепер українським поетом Василем Симоненком було написано кількадесят віршованих творів, що стали класичною нашою спадщиною в царині красного письменства. Це, зокрема, такі, як "Чую, земле, твоє дихання", "Прощання Федора Кравчука, колгоспного конюха, з рідною хатою", "Варвари", "Прокляття", "Береги в снігу занімілі", "Дотліває холод мій у ватрі", "Моралісти нас довго вчили", цикл творів "Тиша і грім", низка епітафій "Мандрівка по цвинтарю", поема "Червоні конвалії", поема для дітей "Цар Плаксіс та Лоскотон", також чимало ліричних шедеврів про кохання, та де-що інше.

У грудні 1961 він написав кілька творів і серед них 14-го "Скільки в тебе очей..." і 26-го "Україно, п'ю твої зіниці".

Щодо цього останнього вірша, то у, можна сказати, поважному київському видавництві "Наукова думка" у книжці "Ти знаєш, що ти — людина" (упорядник В. А. Гончаренко, наклад 10 тисяч примірників), що вийшла нинішнього року, на сторінці 97 стоїть дата під цим віршем 26.12.1961, а на сторінці 138 під тим-таки твором, лише з назвою "Задивляюся у твої зіниці", дата — 1962. Книжка, очевидно, мала вийти найповніша — це помітно неозброєним оком з перших сторінок, а вийшла лише з претензіями на найповніше видання творів. Немає в ній ні прози, ні публіцистики, ні критичних заміток, ні листів, ні, тим паче, щоденника. Та й примітки, хай вибачать видавці, примітивні.

Можливо, це просто недогляд чи неувважність видавців, хоча для деяких читачів, мабуть, це не має суттєвого значення, для більшості це байдуже, але на істориків літератури подібне просто справляє прикре враження. Особливо, якщо йдеться про життя поета і його творчість. Адже нині вже написані та оприлюднені на шпальтах часописів спогади знайомих, колег, очевидців про те, що Василя Симоненка було в Черкасах жорстоко побито й це стало, ймовірно, причиною його ранньої смерті у 28-літньому віці у грудні 1963 року. Подейкують, за злочинною змовою тодішніх місцевих владців, а може, була і квазівка з центру. А хто ж про це скаже...? Лише тогочасні свідки... Вони ж не вороги собі...

Підтвердження цьому — самі поетові твори, рядки з поезій того часу, уривки зі спогадів, поетових листів і щоденникових записів.

Згадаймо хоча б отакі віршовані рядки із "Монолог маленького привида" ("Кипатий барометр"): "Моє життя потрошене, мов жито, Ціпами божевільня і злоби", "І кров моя червоно цебеніла У банку із рожевої руки", "І чорна ніч звелась в очах у мене", "Моїм убивцям у голодні вени Влили мою дитинно-чисту кров", "Розтоптаний жорстокістю нікчем". Це помста правдоборцеві за його відстоювання українських інтересів, а на той час за подібне "нагороджували" тортурями і знущанням, в'язницями і засланням.

Автор закликає в образі малого привида до боротьби з катами. Це не просто кати, а одвічний і підступний ворог, це "відгодована злість, і хитрість, і закута в броню брехня", це вузьколобі й куцоногі, які правлять світом. Хоч, як пише поет, у нього немає

«ОДІЙДІТЕ, НЕДРУГИ ЛУКАВІ... ДРУЗІ, ЗАЧЕКАЙТЕ НА ПУТІ»

страху за плечима, він з докором дивиться на світ і закликає спопеляти байдужі серця, а сліпоту й холопство проклясти. І хоча авторова печаль не має меж, він закликає нас "у відчаї не гнутися, А вибухати, як нові сонця!"

І він вибухає, бореться словом правди і свого синівського обов'язку перед Україною, перед рідною матір'ю. Якими б не були матері, які нас породили, ми їх не вибираємо, ми лише завдячуємо їм своєю появою на світ. Інша річ, які ми вдячні сини і дочки. І рідній землі також.

*Можна вибрать друга і по
духу брата,
Та не можна рідну матір
вибирати.*

Бо то вже буде чужа мати, як і чужа, не рідна Батьківщина. Це не вибирається. Це дано вищим смислом Природи. І від неї нікуди не дінешся. Хіба, відцуравшись рідної матері чи Батьківщини, станеш злочинцем, бандюгою. Прикладів більше, ніж удосталь.

Всі ці роздуми пов'язані у Василя Симоненка з майбутнім: "Щоб квітував на диво всього світу Козацький геніальний родовід!" Хоч:

*Ми винуваті, що міліють рі-
ки
І лисинами світять береги.
Що десь духовні лупляться
калі-*

*ки
І виростають ваші вороги.
Тут на думку спливають ряд-
ки великого поета Олександра
Олеса, написані ним у 1909 році:
Ми останні вже весла лама-
ли
І далекі були береги...*

*А над нами мушкети блищали,
І сміялися з нас вороги.*

Протягом століть та і в нинішні, здавалось би, вільніші часи щодо висловлення власних свободлюбивих думок, над Українським (в Основному Законі з великої літери — прим. М. В.) народом не просто сміялися, а його нищили фізично й духовно будь-якими засобами. Війни і голодомори, терори і переслідування, звичайнісінькі вбивства і постійні здирства, винищення і вигнання тощо — все це та багато іншого застосовувалося і випробовувалося на нас, українцях. Здається, у світі немає такого іншого народу, як наш, котрий витерпів стільки страждань і мук, горя і лиха.

*Уже народ — одна суцільна
рана,*

*Уже від крові хижіє земля,
І кожного катюгу і тирана
Уже чекає зсувана петля.*

("Пророцтво 17-го року")

Та завжди є застереження, все стверджується через "але":

*Коли б усі одурені прозріли,
Коли б усі убиті ожили...*

Згадуються мені часи закриття літературної студії, точніше, обласного літературного об'єднання імені Василя Симоненка в Черкасах 1972 року.

Для нас, молодих тоді літстудійців, хоча й не всіх — це добре відомо, його ім'я було мало не святом. Літстудійці збиралися на другому поверсі бібліотеки в редакції газети "Молодь Черкащини". Там висів праворуч на стіні портрет поета в рушнику, були книжки, лежали підшивки різноманітних газет. Ми читали кла-

сичні, модернові й свої твори, обговорювали їх у міру свого розуміння й освіти, читали власноруч підготовлені лекції з історії рідного краю, країни, розбирали, аналізували літературні течії, їхні школи чи то в Україні, чи в світі, намагаючись застосовувати тодішні критичні праці зі світової й вітчизняної філософії, філології, літературознавства тощо. Це була, принаймні для мене особисто, велика школа не лише літературознавства, історії чи філософії, а й школа життя...

Пересвідчився: багато добрих, освічених, щирих і працьовитих людей живе і творить як у цьому наддніпрянському місті, так і по всій Україні. Розумні й гарні бібліотекарки, дотепні художники, з широким світоглядом архітектори, веселуні-журналісти, тодішні початківці й "почарківці" поети, прості звичайнісінькі люди давали читати заборонені на той час рукописи, книжки, окремі вірші й щоденникові записи Василя Симоненка, різноманітні народознавчі, літературознавчі, філософські, історичні праці. Хто підтримував морально, порадою, втишенням заспокійливим словом... Усім нині і завжди буду я вдячний...

І от навесні, в одну з літературних п'ятниць нас просто не допустили в приміщення черкаської "молодіжки". Спочатку говорили, що, буцімто, десь немає

тися, одурені, можливо, прозріють, і "одійде в морок підле і лукаве", "пощезнуть всі перевертні й прибуду і орди завойовників-заброд". Хочеться дуже вірити в це пророцтво великого поета.

Пригадуються його вірші й думки про "цвинтар розстріляних ілюзій", "мільярди вір заритих у чорнозем", "міста-ренегати", поетових колег, ровесників, нині відомих людей у політиці і в літературі.

У щоденнику за місяць до відходу у вічність пише, що в Черкасах він став ще самотнішим, що ті, на кого він сподівався, "виявився звичайнісіньким флюгером", стали користюльцями... А скільки їх ("Нікчемна, продажна челядь, Банда кривляк для втіх..."), лакуз і холупів ще тепер, разом із шовіністами, намагаються донизити наш народ і Україну?!

*Вони прийшли не тільки за
добром,
Прийшли забрати ім'я твоє,
мову.*

*Пустити твого сина
байстрюком.
З гнобителем не житимеш
у згоді:*

*Йому "панянь", тобі тягну-
ти*

віз.

("Курдському братові")
Василь Симоненко не зламався. Він дивився прямо правді в очі. І боровся до загибелі. І запівав це нам, якщо для нас нині суцільно він щось та означає.

*Не заколисуй ненависті силу,
Тоді привітність візьмеш за
девіз,*

*Як упаде в роззявлену моги-
лу*

*Останній на планеті
шовініст.*

Для нього, в його думках і творчості понад усе була Україна. Він щогодини, щомиті бився з чортами ("Ходить їх до біса на землі"). Задля України він жив. Окрім неї для нього не існувало авторитетів, нікого, особливо ж держав-монстрів:

*Хай мовчать Америки й Ро-
сії,*

Коли я з тобою говорю.

Мається на увазі США, що на захоплених землях знищеного тубільного населення ("Жиріє з крові змучених народів") сьогодні, під приводом пошуку терористів, бомбить вже іншу державу, при цьому там руйнується все, гинуть невинні люди. І Московщина. Історія завоювань нею інших земель і народів відома. Хоч є в нього і такі студентські вірші як "Завжди ми, Росіє, з тобою", але є й "Брама", де "Сотні літ наруга і тортури Мертвих повертають у гробах...", а сторожа (вже не при мечях) Нову жертву киде під мури З тряпкою брудною на очах, є й твір "47-й рік" про голод, "Українська мелодія".

Ось тому пише він у поезії "Де зараз ви, кати мого народу?", щоб "кати осатанілі" не забували ніде, що:

*Народ мій є! В його гарячих
ж и -*

лах

Козацька кров пульсує і гуде!

Будучи літературним консультантом, редактором видавництва "Молодь", працюючи над виданням книжки Василя Симоненка "Лебеді материнства", цю строфу, що починається словами "Ради тебе перли в душу сію, Ра-
ди тебе мислю і творю" не вдало-

НЕВИГАДАНИ ІСТОРІЇ

...Вона глянула на мене — від її дивовижної краси перехопило подих, а очам стало боляче, наче з висоти пташиного польоту зазирнув у обличчя сонця. Довге руське волосся, золотисте, мов липовий мед, величаво спадало на її тендітні плечі, а в сіро-блакитні очі, наче в люстерка, дивилися ангели.

— Заздрю вашому чоловікові! — в захваті вимовив я. — Мабуть, він вас дуже любить!

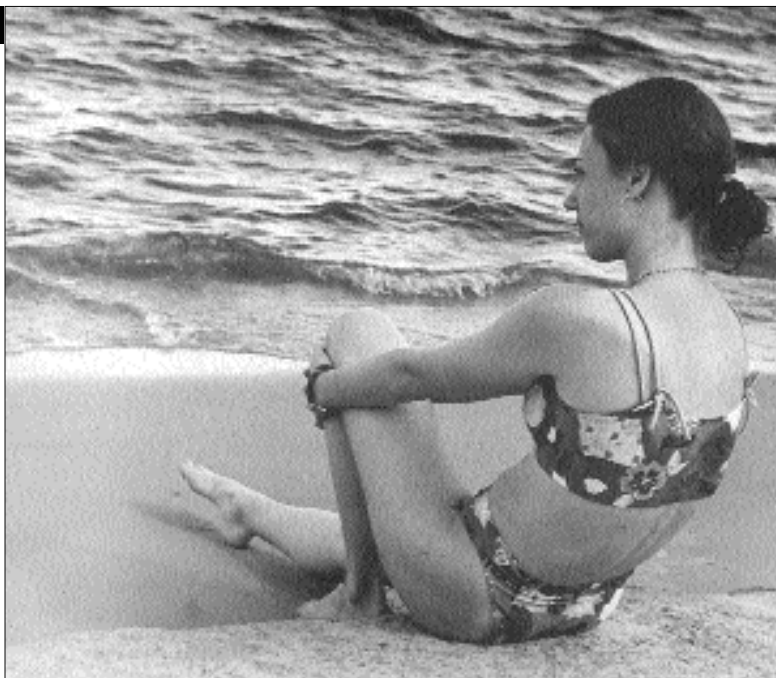
— В мене немає чоловіка, — спокійно відповіла вона.

— Не вірю! Такі жінки не бувають самотніми.

— Навпаки: саме такі, як я, завжди і залишаються самотніми, — тяжко зітхнула вона.

— Чому?!

Вона уважно подивилася на мене, трохи помовчала і нарешті відкрила

РОЗПЛАТА
ЗА САМОВПЕВ-
НЕНІСТЬ

— В інституті вчилася я на “відмінно”, займалася балетом, — розповідає Оксана. — Відмінниця, красуня — од хлопців відбою не було! Голова закрутилася від успіхів, і я повірила у свою винятковість. Мені тоді здавалося, що в сімейному житті нещасні тільки слабкі, пересічні люди, а талановитим, сильним, красивим завжди і в усьому щастить. Закони психології — то для слабких, а я сама собі створюю закони і у мене усе буде не так, як в інших, не так, як у підручниках з етики сімейних відносин. У мене все буде прекрасно! Я в це вірила, але життя жорстоко покарало за самовпевненість...

...Покохала я одного чоловіка, талановитого, красивого, ніжнього. Як він мені слова казав, які троянди дарував! Одружилися. Народила я синопчка. Виникло багато нових проблем, і чоловік почав тікати від них, перекладаючи труднощі на мої жіночі плечі.

— Любий, треба до середини знайти 100 доларів, щоб купити синові ліки.

— Знову гроші потрібні?! Слухай, тобі треба було виходити за банкіра. Я гроші

СИЛЬНА ЖІНКА —
НЕЩАСНА ЖІНКА...

друкувати не вмію. Ти ж знаєш, що в мене зарплата буде лише п'ятого числа.

— То як же нам бути?

— Позич у когось: у тебе ж багато знайомих.

Я сама позичаю гроші, сама потім повертаю борг. Увечері прошу чоловіка:

— Андрію, винеси, будь ласка, сміття! Бо я рибу почистила, і запах неприємний з відра.

— А чому сама не винесеш? — сердито питає він, сидючи біля телевізора.

— Я молоко кип'ячу: не можу відійти від плити.

— Слухай, зараз новини почнуться. Повинні розповідати про замах на Путіна. Винеси сама, або я потім коли-небудь винесу.

І я, дочекавшись, коли закипить молоко, виношу відро, потім мию його у ванній, а коли захожду в кімнату, новини вже скінчилися... І так щодня! Згодом це стало системою: усе важке, неприємне, нервово він переклав на мої плечі. Для мене така ситуація виявилася несподіваною. Я зна-

ла, що за подібним сценарієм розпадаються інші сім'ї, але щоб так поводитись зі мною?! Я терпіла рік, другий, третій, терпіла заради сина. Нарешті розлучилася з чоловіком, і тепер усе роблю сама: і гроші заробляю, і хіба жінка народжується для того, щоб бути самотньою?

— Відчувається, що ви дуже сильна жінка.

— Так, я сильна. Але не від хорошого життя жінки стають сильними: слабкість чоловіків змушує нас ставати сильними.

Не думайте, що сильна жінка щаслива, ні! Вона нещасна і заздрить тим ніжним, слабким, тендітним жінкам, які не вміють себе захищати, тому що їх є кому захистити...

**ГАРНИХ
ЧОЛОВІКІВ
НАБАГАТО
МЕНШЕ,
НІЖ
ГАРНИХ
ЖІНОК...**

Коментар психолога **Наталі Кримо-**

чоловіком. Вона не змогла нейтралізувати природний чоловічий егоїзм і врешті-решт залишилася сама, бо, можливо, краще бути вільною, ніж принизливо жити з нездарним чоловіком, який не хоче або не вміє зробити жінку щасливою.

— **Пані Наталю, ви багато пишете про жіночі долі. Поясніть мені одну річ. Оксана сказала про себе: “Саме такі, як я, і залишаються самотніми”. Що вона мала на увазі?**

— Те, що гарних жінок завжди набагато більше, ніж гарних чоловіків. На жаль, це гірка правда. В усі віки на тисячі Попелюшок був лише один казковий принц, а на сотню Ассолей знаходився один Грей, та й то не завжди він мав власний корабель. І тому певна кількість жінок, красивих, ніжних, талановитих, приречені на самотність або на життя з нелюбом.

— **Сумно!**

— Так, і тому ми, психологи, письменники, і ви, журналісти, мусимо зробити усе від нас залежне, щоб у суспільстві було менше самотніх жінок і щоб вони, обираючи собі супутника життя, не переоцінили свої сили і не помилилися так жорстоко, як Оксана...

ВОНА ЧЕКАЄ ЙОГО

А 9 У житті кожної людини повинен бути “острівець”, де її кохають і ждуть. Для мене це сім'я. Та доля обходить стороною. Не відчуваю повноцінного життя без розумного, сильного, відданого і водночас романтичного і ніжного чоловіка. Бо ще вірю в любов і добро на землі. Мені 43 роки, струнка, руська, середнього зросту, освіта вища. Матеріально незалежна. Познайомлюся з порядним чоловіком без шкідливих звичок, добре пристосованим до реалій сучасного життя, для дружніх стосунків, які, сподіваюся, перейшовши в кохання, призведуть до створення сім'ї.

Неждане “здрастуй” стане поміж нас, І я на нього відповісти мушу.

Я ще не знаю, я не знаю Вас

І чи я зможу вас пустити в душу?

А 10 Молода, доброзичлива чернівчанка 26 років, щира українка, інтелегентна, з вищою гуманітарною освітою. Маю творчий фах і різноманітні захоплення: квіти, музика, театр, психологія, шиття, в'язання. Кароока шатенка приємної зовнішності із ніжним голосом. Сонячна натура, людинолюбна і відкрита, мрійлива і приязна, народжена під знаком Лева, а тому енергійна й емоційна. Шукаю надійного, інтелегентного, приємного у спілкуванні українця віком до 40 років. Людину, яка відбулася як професіонал, високоосвічену й успішну, небайдужу до мистецтва, залюблену у світ, природу, життя. Із турботливим, щирим і мудрим чоловіком створюю сім'ю, прагну працювати для нашого професійного вдосконалення, підкорити Говерлу і побачити красоти України та світу. Вірю у любов, а материнство вважаю складовою сімейного щастя. Озовися, серце, поки що самотнє — ми будемо щасливими!

ВІН ШУКАЄ ЇЇ

А 11 Порядний чоловік 33 років, середнього зросту, стрункий, приємної зовнішності, для створення сім'ї познайомиться з дівчиною або молодією жінкою, серйозною, симпатичною, не схильною до повноти. Трохи про себе. Живу з мамою у Чернігові. Раніше досить успішно займався бізнесом. Зараз у мене в житті складний період, але я вірю, що доля мені ще усміхнеться. Головне — не втратити надію! Шукаю свою другу половинку. Згоден на переїзд в інше місто або село. Роботи не боюся ніякої, головне, щоб було заради кого працювати і жити. Мрію покохати щиру, чесну, порядну дівчину або жінку, яка не жадібна до грошей, не підступна і не зрадить у важку хвилину.

Чернігів. Головопштамт. До вимоги. Ніколайцю Миколі Миколайовичу.

УСМІШКА

— Я дуже хвилююся: вперішив дощ, а моя дружина забула вдома парасольку.

— Не хвилюйтеся! На Хрещатику зараз стільки крамниць у підземному переході, що вона там сховається.

— Оце мене і хвилює...

* * *

— Скільки вам років?

— Тридцять.

— Слушайте, кілька років тому ми з вами зустрічалися у спільних знайомих. Ви тоді теж казали, що вам 30 років.

— А я від своїх слів ніколи не відмовляюся!

● Сторінку підготував **Олег ГУМЕНЮК**

ЯКІ ЧОЛОВІКИ ПОДОБАЮТЬСЯ ЖІНКАМ?

Серйозне наукове дослідження, проведене в Німеччині, спростувало точку зору, нібито жінкам подобаються лише чоловіки з ідеальною спортивною фігурою. Як виявилось, лише 15 відсотків жінок мріють зустріти чоловіка з натренованою фігурою без грама жиру. 69 відсотків жінок призналися, що “невеличке черевце чоловіка випромінює

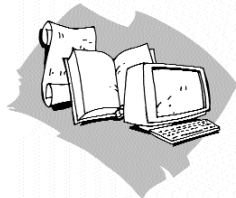
певну сексуальну привабливість”. Чому? Ось як коментує результати дослідження відомий фахівець у галузі сексуальних стосунків у сім'ї доктор Сем Адцанки: “У кро-ві огрядного чоловіка підвищений рівень естрогена. В розумних межах це захищає від серцево-судинних захворювань, тому що естроген попереджує утворення тромбів”. Отже, чоловік з

невеликим черевцем проживе довше, ніж його худорлявий ровесник. Ось чому жінка, яка інтуїтивно шукає надійного, фізично і психічно здорового партнера, обирає саме трохи повненького чоловіка. Але, як стверджують фахівці, тільки невелика повнота сприяє довголіттю. Якщо вага чоловіка перевищує ідеальну (зріст мінус сто) на 15 відсотків, насту-

пає сексуальне гальмування, розвивається задишка, з'являються болі в суглобах.

Порада чоловікам, схильним до повноти. Не їжте після 20 години (дозволяється тільки чай та сік), бігайте вранці не менше 10 хвилин, але не більше, ніж півтори години.

“Немає такої сильної жінки, яка не мріяла б стати слабкою...” Ток-шоу “Моя сім'я”

МАЗЕПИНЦІ, 370 РОКІВ ПО ТОМУ

Особистість Мазепи — одна з найсуперечливіших в історії України. І досі історики полемізують, але незаперечним є факт величчя цієї постаті та її внесок в ідею незалежності та самостійності України. Мазепа свято вірив у міць української ідеї та спроможність нашої вітчизни бути Європейською державою. Адже гетьман війська Запорізького вільно володів десятима мовами, вільно спілкувався зі світом, представляючи Україну потужністю свого інтелекту.

Незалежність, яку здобула Україна у XX столітті, дала нове життя особі великого державотворця, а XXI століття стало для нього часом духовного відродження. Віднині, згідно з Указом Президента України, ми навіть маємо змогу урочисто по всій країні відзначати пам'ятні дати його життя та діяльності.

Але ще до набуття чинності Указу оперативно і без вказівки зверху роками діють патріоти. І вже не вперше силами Всеукраїнського товариства «Просвіта» був зніційований та проведений черговий захід, про який варто розповісти якнайдетальніше.

Науково-практична конференція «Гетьман Іван Мазепа і українська державність», що відбулася нещодавно на Замковій горі у Будинку органної та камерної музики міста Біла Церква, збрала чи не

Учасники конференції в приміщенні Будинку органної та камерної музики міста Біла Церква

церківського краєзнавчого музею, розповів про свої нароби стосовно реконструкції писарської лінії Мазепи. Про геополітичні наслідки військово-політичної коаліції Швеції та української гетьманської держави доповів Олексій Федоренко — науковий співробітник Інституту українознавства. Про суспільно-політичні погляди Івана Мазепи всі присутні дізналися від Олексія Струкевича — докранта Інституту історії НАНУ. Про започатковану у Білій Церкві Іваном Мазепою церкву св. Миколая та її невідоме зображення доповів член Українського геральдичного товариства Олександр Пшонковський.

Досить уваги було присвячено на конференції і селу Мазепинці. Археологічний огляд села та його околиць наприкінці XIX століття провів завідувач відділу археології та природи Білоцерківського краєзнавчого музею Олексій Стародуб, а сучасний огляд старожитностей с. Мазепинці здійснив Олександр Ярмола — директор Товариства охорони старожитностей Київщини, співробітник Білоцерківської ЦБС, ст. науковий співробітник Білоцерківського краєзнавчого музею.

Лариса Горенко-Баранівська — кандидат мистецтвознавства доповіла про свої дослідження постаті Гетьмана.

Не проти Пушкіна, але стосовно пушкінських виступів проти Мазепи розповів Володимир Іванців, голова Білоцерківського міськрайонного об'єднання ВУТ «Просвіта» імені Т. Г. Шевченка. Його доповідь називалася: «Мазепа проти Пушкіна».

У перерві перед шановним зібранням виступив поет Микола Сом та музикувала органістка, яку можна почути у приміщенні білоцерківського костелу, що наймається католиками регіону для служби. Са-

ме наймається, бо досі католицький собор не є парафіяльним приміщенням. У ньому розміщено одну з галерей, що прикрашає стіни собору.

Після закінчення науково-практичної конференції всі її учасники мали змогу відвідати село Мазепинці, в якому вісім років тому було встановлено пам'ятник гетьману Івану Мазепі.

Мені довелося бути присутньою на відкритті цього погруддя — пам'ятника і тому цікаво було через вісім років побувати в Мазепинцях, які за ці роки, образно кажучи, помолодшали і щиро запишалися своєю глибокою історичною величиною. До погруддя нас супроводжували високі доглянуті ялини, яких колись не було. Ця алея Мазепи має досить пишний і величний вигляд, хоча завдовжки лише з десяток метрів. Криниця, що була колись старенькою та почорнілою від часу, вибілена господарями хатинок, що приготувалися до високої події.

Самодіяльний ансамбль «Терниця»

З'явилися і невеличкі кіоски для гостей, що приїжджають віддати шану їхньому великому землякові. На зупинці автобуса красується вивіска українською «Мазепинці», а вісім років тому присутні на відкритті гості зауважили одну кумедну деталь, яка супроводжувала більшість репортажів про відкриття. Зупинка була прикрашена перехнябленою та обдертою вивіскою: «Мазепинці», що мотилася на одному гвіздку, вітаючи численні президентські, пропрезидентські, тобто ще тоді кравчуківські ескорти гостей, більшу частину яких складали народні депутати, гості з діаспори та численні представники мас-медіа. Пам'ятник мазепинцям подарували шведи, тож віват

оновленим шведсько-українським стосункам прозвучав ще тоді.

А далі невеличке село, радше схоже на хутір, почало оживати і набувати ознак європейської причетності. У районі зараз вже працюють чотири гімназії, в яких діти вчать за сучасними програмами. Та й самі діти мало чим зовні відрізняються од столичних чи міських. Хіба що очі світяться здоровим інтересом до життя. На сьогодні у Мазепинцях та сусідньому селі Дрозди все інакше і, судячи з усього, люди не бідують. Люблять селяни свої рідні села, пишються славою, яку мають у спадок від гетьмана і тим, що звуться мазепинцями. Адже не завжди так було. Патріоти мали свій поділ на бандерівців, петлюрівців, мазепинців і це було тавром, з яким у світлі комуністичне майбутнє путівок не давали. Саме тому запам'яталися слова Петра Кононенка, директора Інституту українознавства: «Я пишаюся тим, що кожен патріот може визнати себе бандерівцем, петлюрівцем, мазепинцем!.. У цьому заслуга тих, хто боровся за ідею гетьмана Мазепи, яка має реальний результат у наш час».

А на завершення хочеться згадати прекрасні виступи місцевих колективів, якими супроводжувалась урочиста частина біля пам'ятника Івану Мазепі.

Народний фольклорно-етнографічний ансамбль «Родинок» сіл Мазепинці та Дрозди — лауреат конкурсу «Чубинського» та «Онуки Полянського», учасник фестивалю «Слов'янський базар» у Вітебську, має у своєму репертуарі оригінальні козацькі та стрілецькі пісні, які створили атмосферу особливої причетності до історичної події та постаті гетьмана. Військовий духовий оркестр білоцерківського військового округу виконав офіційне, що давно вже стало атрибутом українських урочистостей. Сповідь про Мазепу прочитав член ПСПУ Андрій Гудима.

А якими щирими і талановити-

ми були виступи дітей, що приїшли прочитати свої вірші, присвячені видатному землякові, та виступ заслуженого артиста, актора Білоцерківського драматичного театру Володимира Репіна. Для душі мазепинцям та гостям заспівала «Терниця» — самодіяльний ансамбль, що складається з тих, кому і на полі і в господі співається завжди. Вони, терничани, щиро і гостинно привітали київську делегацію і в своїй господі, в Дроздівській гімназії, звідки з найкращими враженнями і з паном Миколою Нестерчуком, що очолює наш науково-просвітницький десант, ми і повернулися до Києва.

Леся САМІЛЕНКО
Фоторепортаж
О. КУТЛАХМЕТОВА

РЕЗОЛЮЦІЯ

науково-практичної конференції, присвяченої 370-річчю від дня народження гетьмана України Івана Мазепи (20.03.1632 – 03.10.1709 рр)

Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Т. Шевченка, Інститут історії НАН України, Інститут українознавства Міністерства освіти і науки України, Білоцерківська міська рада і адміністрація провели науково-практичну конференцію, присвячену славному сину України Івану Мазепі.

Враховуючи надзвичайно велике значення для розбудови та зміцнення Української держави спадщини Івана Мазепи, який увійшов у нашу історію як видатний державний діяч, талановитий політик, дипломат, письменник, воєначальник і полководець, науково-практична конференція рекомендує:

1. Враховуючи велике державотворче і виховне значення діяльності та творчості Івана Мазепи, видати його художні публіцистичні та епістолярні твори.

2. Звернутися до керівництва держави з проханням побудувати в столиці України пам'ятник Івану Мазепі, провінши попередньо відкритий конкурс на кращий пам'ятник великому гетьману України.

3. Включити м. Білу Церкву в один із туристичних маршрутів із відвіданням с. Мазепинці.

4. Рекомендувати органам місцевого самоврядування у містах України, де за гетьманства І. Мазепи були збудовані церкви, школи та інші споруди культурно-просвітницького характеру, встановити меморіальні дошки із повідомленням, що це було побудоване за сприяння Івана Мазепи, а також назвати вулиці у цих містах його іменем.

5. Провести реконструкцію пам'яток історії та культури, храмів та церков у м. Біла Церква і вжити заходів до їх збереження.

6. Видати збірник матеріалів цієї науково-практичної конференції під назвою «Іван Мазепа і Українська державність».

30 травня 2002 року
м. Біла Церква

До Мазепи через 370...

весь науковий світ, що вивчає і досліджує мазепинську справу.

Відбулася вона вже за участі і представників місцевої адміністрації. Привітали учасників конференції білоцерківський міський голова Геннадій Шуліпа та голова Білоцерківської районної державної адміністрації Сергій Вахній.

Благословення на її проведення дав білоцерківський благочинний УПЦ Київського Патріархату отець Миколай.

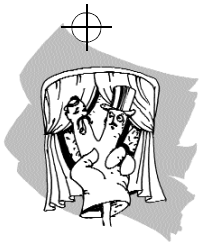
До учасників з промовою звертався директор Інституту українознавства Міністерства освіти і науки України, академік, лауреат Міжнародної премії ім. Гердера Петро Кононенко.

Політична та державотворча діяльність І. Мазепи та сучасні досягнення історичної науки були висвітлені кандидатом історичних наук, науковим співробітником Інституту історії НАН України В'ячеславом Станіславським.

Свєген Чернецький, завідувач сектором інформаційно-краєзнавчої роботи Білоцерківської ЦБС, старший науковий співробітник Біло-

Фольклорно-етнографічний ансамбль «Родинок»

ФЕСТИВАЛЬ

“Київ Травневий” розкрутив інтригу довкола двох постановок. “Дороття або перемога дам над карнавалом” угорського театру та “Жайворонок” Санкт-Петербурзького театру на Фонтанці.

Є в Україні, в маленькому карпатському містечку Берегово, унікальний театр. Його створив у 1993 році випускник Київського театрального інституту Аттіла Віднянський. Сьогодні його знають краще в Угорщині, ніж на батьківщині. Паралельно очолює Новий театр у Будапешті, де разом із відомим київським сценографом та кінорежисе-

ТІНЬ БАХУСА І ВАКХАНОК...

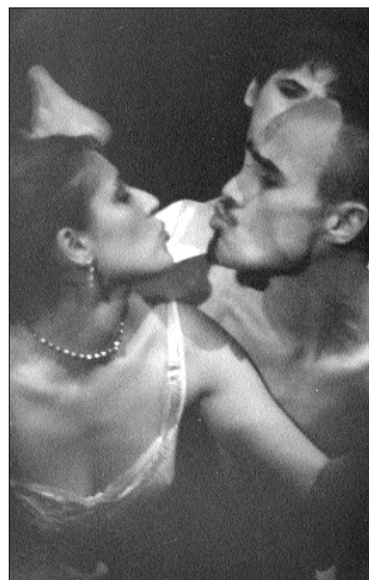
ром Сергієм Маслобойщиком поставив “Небезпечні зв’язки” Шодерло де Лакло і “Кабалу святенників” Булгакова. Має репутацію одного з найпрестижніших молодих режисерів Європи.

На “Київ Травневий” Віднянський привіз карнавальну феєрію М. Чоконай-Вітез “Дороття або перемога дам над карнавалом”.

То ще питання, хто більше захоплюється карнавалом: дами чи їхні кавалери... Віддаються однаково феєрійній спокусі, поринають у шал забуття. Пристрасть, зашнуровану поясом цноти, відпускають на волю... Віват, карнавал! Його історія древня. Притрушена тліном антики. Тінь Бахуса і вакханок. “Вони марно очищають себе, заляпуючись кров’ю, наче людина, що, вступивши у багно, хоче

в багні ж таки помити ноги. Кожен, хто побачить її за таким ділом, подумає, що вона несповна розуму”. Зневажливе “фе” від Геракліта Темного, ненависника вакханалій. У європейській карнавальній традиції завжди було вдосталь божевілья, крові та вина. Схарапуджені веселощі з фіналом спустошення... Драма? У будь-якому випадку “дамам” Чоконай-Вітез не до душі “дорога в нікуди”. Ні, хто б там що не казав, а веселитися вони раденькі. Але в рамках. Щоб все, як у людей... Хаос із логічним завершенням... Під марш Мендельсона. Фемінна схильність до благочестя, до “перемоги над карнавалом” є природною.

Уляна ГЛІБЧУК

Карнавальні пристрасті

СПОСІБ МИСЛЕННЯ

АВТОР ТРАГЕДІЇ
«ВСЕСВІТ БЕЗ МЕНЕ»...

Про “совка” можна і треба говорити багато. Персонаж — монументальний. Його звички, вподобання, потаємні думки, ще потаємніші збочення, інтелектуальні зацікавлення та мрії — тема окремих ще монументальніших досліджень. Чи хотіли б ми, наприклад, знати, що наш герой їсть? Звичайно! “Совок”-гурман — це таки тема. “Котлети” по-київськи, плавлений сирок, вино “Кагор” та “осельодка”, загорнута у свіжий номер “районки”, — лише частина його великої мрії про добробут, стабільність та процвітання. Новітній час спокушає вітчизняного жлоба Макдональдсом як різновидом фантазії на теми американських трагедій. “Совок” у ролі естета — це, передусім, фільми “Чапаєв”, “Волга-Волга”, “Кубанські козаки”, булгаківська Маргарита та “Діти — герої” з Бога-душою невинною Зоєю Космодем’янською. Амбітний і заточений у політику “совок” має небаяйкі шанси стати президентом країни, фірми, кіоску та власних шкарпеток. Новий словник хоче називати його “новим рускім”, “крутим”, “бандітом” або ж “продвинутим”. Куди “продвинутим”, для чого “продвинутим”? “Совок” не є виключно радянським чи пострадянським набутком. Він потребує окремої графі навіть у найпрестижнішому паспорті. Синонімом до “совка” є — дурень, лопух, підлабузник, стукач, нещасний шмаркач із меншовартісним, українським і дуже вусатим профілем. Цитувати напам’ять “Заповіт” Шевченка для нього є абсолютно невдячним маскуванням. Розчулене та гіпертрофовано патетичне рильце видає героя на похоронах, демонстраціях, урочистостях з нагоди та на іменинах начальника. У школі це — відмінник, чистоплюй та “навуходоносор”, в інституті — комсомольський активіст, надія декана, гордість вузу. Червоний диплом робить його безнадійним ідіотом, але допомагає в кар’єрі. Президія без “совка” — порожнє місце. Часом він стає політологом, майстром кучерявих фраз та власником пещеної борідки під багатозначними окулярами. Під сучасну пору він радник, іміджмейкер, менеджер і таке інше. “Совок”-невдаха виношує несміливу мрію по-викручувати ніпелі на колесах мерседеса свого більш успішного колеги. У письменстві наш герой є автором безкозачної трагедії під загальною назвою “Всесвіт без мене”. Часто “совок” є тим оточенням, яке робить короля. Задум Бога у творенні цієї істоти є малозрозумілим і сприймається хіба що у контексті неспові-

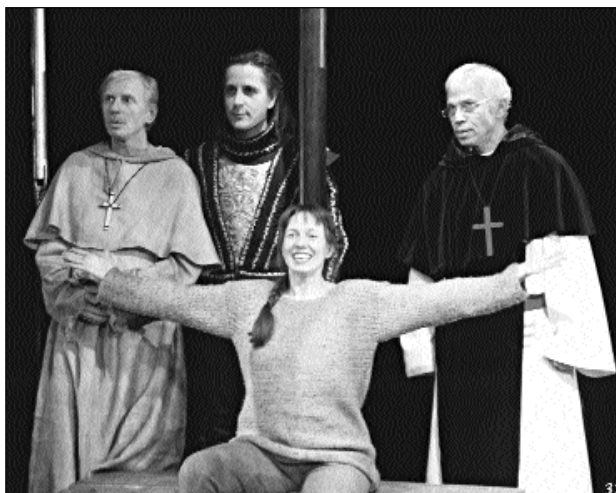
ФЕСТИВАЛЬ

Російська “фонтанка” полегшила справу. Важко грати роль героя, легше — дурника. А якщо “склепати” чудесний гібрид... Скривити мордочку, нецотливий пасторальний жест спроектувати в зал... Де конюх, де граф? Нехай глядач потішиться високою класикою. Придуркуватий “помазанник”, майбутній король Карл, тупеньке придворне оточення... Що дружина, що полюбовниця, що “маман” — тонкі еротичні ніжки і маленькі курячі голівки. Капельюшки “сидять” “люксусово”. Не Франція, а даун на природі. Нарешті, Жанна. Таке собі віддзеркалення казки про “Іванушку-дурачка”. Убогим щастить на подвиги.

Уляна ГЛІБЧУК

СВЯТИЙ МИХАІЛЕ, ЗДРАСЦЕ...

Хто вам сказав, що Жанна д’Арк була ефемерним створінням, з німбом над головою і мечем у руках? Орлеанська дівка... Волосся, як шовк, золотаве, довге, тендітне. Все відповідало канонам краси середньовіччя. Дикий арабський рисак, варті довоколишніх сіл Руану. І вона, свята Жанна, верхи. Начиталися романтичної літератури “вальтерскоттівського” стибу, надивилися “кіна”. В інтерпретації російської “фонтанки” все значно простіше. Французька звияжця — просте селянське дівчисько десь із-під Пскова. Незграбне тіло, “надтріснутий” прокурено-грубий голос. Дарма актриса намагалася ним маніпулювати: “Святий Михаїле, здрасце...” Стишений тон, що мав би свідчити про трепетну дитинну ніжність, уподібнювався до погано змашеної фіри. Скрипить, зривається на хоробливого півня...

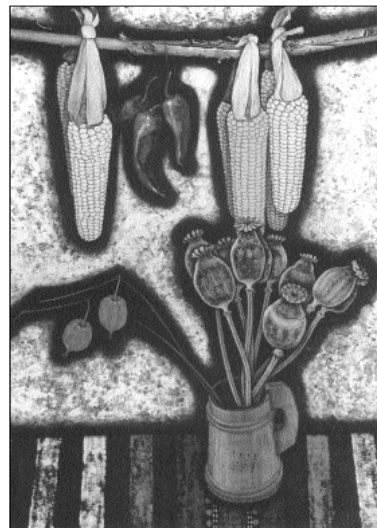
Веселощі Жанни...

Стенька Разін, Ємеля Пугачов, російська Жанна... Свята простота. Пасла козу за селом, жито жала. А тут нб тобі, голоси... “Жанно, рятуй Рассею”, чи, пак, “Францію”. Ну і пішла. Торбу за плечі, “святий Михаїле, здрасце”...

Мабуть, сьогодні складно наблизитися до реального образу Жанни д’Арк. Оперта на хронописи, граюри. На біблійний образ пророків, емоційних та екзальтованих. (Пророк Ієремія зроняв нескупу сльозу на руїнах Єрусалиму). Інту-

ФОРМА НІКОЛИ НЕ МОЖЕ БУТИ ВОРОЖОЮ...

Буковинському графіку Орестові Криворучку 9 травня цього року виповнилося 60 років. Виставку своїх робіт він відкрив у Чернівецькому художньому музеї до свого ювілею. З дня закінчення вузу (графічне відділення Москов-

Натюрморт з кукурудзою

ського вищого художнього училища (колишнє Строганівське)) минуло 30 років. За цей час, що пролетів як одна мить, було виконано стільки робіт, що й підрахувати важко. Лишив цю нудну справу на прискіпливих мистецтвознавців — це їх насущний хліб, нехай працюють і скажуть своє слово про нього. А сказати про Ореста є що. Його твори експонувалися в 20 країнах світу, від Америки до Японії, але найбільше — в країнах Європи. Авторські роботи, виконані в техніці інкорель, прикрашають не одну збірку книжкового знаку по всьому світу, є роботи і в музеях. За творче довголіття виконав понад 500 знаків, здебільшого в авторській техніці. Він віртуозно володіє всіма класичними техніками в гравюрі. Україна, давня архітектура і, зокрема, архітектура “маленького Відня” (Чернівці), жінка в мистецтві є постійним його захопленням у творчості.

Книжковий знак вабить митця суворістю форми, лаконічністю,

винахідливістю, можливістю безкозачно експериментувати, ускладнювати свою роботу. На 12-ти міжнародних конкурсах його знаки отримували нагороди. В Україні більше ніхто не має такої кількості відзнак. Кожна графічна мініатюра спонукає до вдумливого роздуму, дає можливість відчувати заворожуючу силу справжнього таланту. Графіка, книжкова мініатюра — це його життя, його поклик.

Залишаючись в основі своїй усе-таки графіком, Орест довів, що може і вміє працювати в живописі. Його картини “Черемош”, “Рілля”, “Карпатські полонини”, “Буковинські криниці”, “Чернівецькі дахи”, “Вид з майстерні”, “Давня буковинська хата” — широке коло тем, що спонукає глядача до філософського роздумування про сутність життя, про національну самобутність, культуру та духовну спадщину, красу архітектури, гармонію і довершеність природи.

Прикладом блискучого втілення національного образу є компо-

зиція “На базар”, яка при зовнішній невиваженості вражає абсолютно точним відбором характерних ознак. “Натюрморт з кукурудзою” наповнює піднесено-радісним сприйняттям краси буденних і звичайних речей — в’язки кукурудзи та червоного перцю на тлі стрічкового орнаменту буковинської верети. Захоплює реалістична, майже ілюзорна передача їх матеріальності.

Форма ніколи не може бути “ворожою”. Ворожим буває тільки зміст, — говорить митець. Я не вмію, не можу і не хочу працювати в одному жанрі. Без пошуку мистецтва, як і людина, вмирає.

Ця виставка — тридцятирічний підсумок здобутків у творчості художника. Я певен того, що відвідувачам музею буде цікаво споглядати краєвиди Карпат та Садгори, натюрморти та міські пейзажі рідного міста автора, так віртуозно виконані на полотні.

Володимир ОНИЩЕНКО

СЛОВО Просвіти

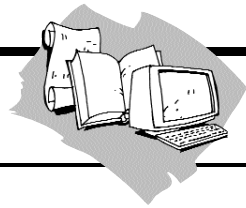
Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редактори: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан,
А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ючук.
Комп’ютерна верстка:
Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. Е-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.org.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

“Спочатку було слово”. У цьому переконанні учасники засідання “круглого столу”, яке провела Сватівська районна рада Луганської області в день слов’янської писемності та культури. До спілкування на тему: “Мова — явище космічне” ведуча засідання — заступник голови райради М. Водоп’янова запросила до читальної зали районної бібліотеки ім. Т. Полякова голову райдержадміністрації В. Просіна, заступника голови райдержадміністрації, керівника відділу освіти О. Жовтоножко, голову Сватівського районного осередку ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Є. Дзюбу, методиста відділу освіти О. Деркач, голову Спілки творчої інтелігенції району, заслуженого діяча культури Слобожанщини І. Русавського, ієрея Української автокефальної православної церкви (УАПЦ) Дмитрія Романківка, директора Мілуватської СШ Медведьову; вчителя української мови та літератури гімназії ім. Сосюри, яка має звання “Педагогічне сьайво Сватівщини”, С. Шульженко, вчителя української мови та літератури СШ № 1 Т. Пономарьову, заслуженого діяча культури Слобожанщини, журналіста О. Рагру, керівника народного ансамблю “Пролісок” Т. Федоровську, заступника головного редактора газети “Юність Слобожанщини” В. Гонечьку, школярів, які підтвердили свої знання української мови та літератури і перемогли в різноманітних конкурсах та шкільних районних і обласних олімпіадах. Зокрема, Надійку Гордієнко (3 клас, ПШ №7), Катерину Ірху (10 клас, гімназія), Тетяну Дзюбу (10 кл., СШ №1).

Із виступу голови Сватівської районної державної адміністрації В. Просіна: Людина відкриває для себе світ у тому мовному середовищі, в якому вона народилася. І в тому мовному середовищі вона починає всотувати в себе слово, всотувати в себе

першоцвітний нектар культури. Готуючись до цього засідання “круглого столу”, я “пропустив” через себе масу інформації. І сподіваюся, що наша зустріч стане великим етапом спільної роботи у справі плекання мови та культури. Ми часто згадуємо про озоніві дірки в атмосфері і забуваємо про Вернадського, який сказав, що, крім атмосфери, є ще й ноосфера, тобто той інтелектуальний потенціал, що його напрацьовує людство сотні тисяч років. У ході історії зникали мови, та чи вигравало від цього людство?

Замислюючись над долею мови, розумієш, що це явище не залежить ні від кого, вірніше, не від чийось бажань. І який же жалюгід-

вався виключно російською мовою, а писав українською. Вдома говорив “сватівською” мовою, бо так говорили моя бабуся, мій дід. А коли прийшов працювати до газети головним редактором, то поставив своїм співробітникам, які працювали в україномовному виданні і отримували за це зарплатню, умову: говорити виключно рідною мовою. Дехто обурювався, казав, що, мовляв, і працювати не буде. А я відповів: “То — ваші проблеми”. І, щоб вони розібралися у своєму ставленні до мови, дав колегам місяць. І, на мою думку, вчинив правильно. У цих питаннях має бути не лише демократичний підхід. Ми — люди з духовною ледачістю. А мова, між

БАЙДУЖІСТЬ НЕ ДЛЯ НАС, СВАТІВЧАН

ний вигляд мають ті люди, які намагаються спалювати мову. Адже думки втілюються в слово. Заборонити народові мову — відмовити йому в праві на своє світосприйняття. Уподобити — означає рабство, а раб не має права на себе. Тому фатальність думок про те, що життя важке, а я намагаюся плекати мову, мені незрозуміла. Та й життя у нас фатальне через те, що ми не шануємо мови.

Мовна ситуація в районі мене дуже хвилює. Ми дійсно щось робимо, хоча я вважаю, що робимо ще мало. Та страшно, щоб і це не було втрачене. Бо, щоб мова запанувала всюди, мабуть, потрібен час і поступовість процесу. Можливо, в нашій роботі і є деяка штучність. Був час, коли і я не гадав, що буду говорити рідною мовою. Працюючи в газеті, я спілку-

тим, це — ознака культури. А культура є така, яка вона є. Я ж такий, як всі, і тому, спілкуючись у російськомовному середовищі, вживаю інколи суржик. Але вважаю, що від цього тільки втрачаю, бо не можу передати всі ті відтінки своєї думки мовою, яка є недосконалою. Неологізми в мові приймаю, коли це робить класик, а якщо це робить людина від незнання — то є трагедія. Отож вважаю, що суржик заснували не письменники, а сам народ від незнання мови.

Тому наш “круглий стіл”, який ми проводимо, — це перший зачин великої колосальної роботи, яку ми проводимо всім районним загалом.

Серед заходів, які б допомагали плекати рідну мову, я бачу фестивалі знавців мови. Можливо, в ньо-

МОВА І ВЛАДА

му спочатку братимуть участь не так багато охочих. Та згадайте, як наші діти їздили на обласні олімпіади з мови. Навіть як і їздили, то просто відбували чергу. Ніколи не відзначалися. І тоді ми стали заохочувати переможців олімпіад, мистецьких фестивалів. За перемогу нагороджували 1000 гривень, за друге місце — 500 грн., за третє місце — 300 грн. То чому не використати це заохочення і для даного фестивалю?

Ще гадаю, що обов’язково має бути книжковий магазин з літературою, виключно українською мовою. І ми про це подумаємо і зробимо.

Кілька місяців тому ми зустрічалися з учителями української мови та літератури і разом вирішували, як спланувати велику роботу щодо плекання та відродження рідної мови. І результатом нашої зустрічі стали виступи вчителів на мовні теми по місцевому радіо і матеріали в місцевій газеті. Навіть, коли б ми нічого не зробили, а лише це — то це також перемога. Таким чином ми теж захищаємо мову.

Процес захисту — це процес життя. То чому ж ми не маємо захищати і плекати мову, тим більше, що на неї скільки нападів? І в основному хто на неї нападає? Ніколи росіянин, людина з великої літери не буде нападати на українську мову. Бездарність нападає на мову, люди недалекої, люди некультурні, яким байдужі витоки, батьківське коріння. Ці люди не будуть милуватися краєвидами. Вони дбають про те, як заробити і йти далі. Саме тому мова потребує захисту. А наше завдання — посилити імунітет проти таких людей. Та найстрашніший елемент руйнації цього процесу — це наша байдужість. І доки ми будемо байдужими, доти потерпимо наша мова.

Але байдужість — не для нас, сватівчан. Попереду багато роботи. І до неї прилучаються всі, кому небайдужа доля української мови.

Підготував до друку
Євген ДЗЮБА

В СІМ’І ВОЛЬНІЙ, НОВІЙ?

*Тарасе, встань і зупини
Гризоту наших патріотів,
Бо це із їхньої вини
Злодії ходять в позолоті.*

“До Шевченка”,
А. Журавський

“В сім’ї вольній, новій...” Шевченківське Міжнародне літературно-мистецьке свято, що проходило на Донеччині у травні. Урочисте відкриття його відбулося в Донецькому академічному театрі опери та балету ім. А. Солов’яненка саме в день, коли тіло Великого Кобзаря було перевезено з Петербурга в Україну, 22 числа. На Донеччину приїхала творча інтелігенція Києва, Львова, Івано-Франківщини, Росії, Румунії. У холі театру відбулося підписання договору про співпрацю донецчан та галичан у галузі культури. А далі — театралізоване свято “Чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття”. (Та чи чуємо, чи всі чуять його голос, чи так розуміють його Слово???) Звучали кращі голоси Національної опери України. Свято було відкрито виступом хорів Донецького театру опери та балету, Донецької державної консерваторії, Донецького музичного училища та Донецького училища культури. Можемо, коли хочемо, чи коли треба спілкуватися рідною мовою. А взагалі для неї мало місця у повсякденному житті. Чи то так треба? Естафету Шевченківського свята урочисто було передано львів’янам. Відбувся акт символічного єднання Сходу й Заходу України, котрих упродовж століть намагалися й намагаються роз’єднати за принципом: роз’єднуй та володарюй. Але ж наша Україна має бути неподільною від Сяну до Дону. Виступи голів обласних рад, інших промовців і голови Національної Спілки письменників України, лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка, народного депутата України Володимира Яворівського. Мене дуже вразила його промова, яка переконливо довела, що Україна без Шевченка — ніщо, Україна без Шевченка просто не могла б існувати як окрема, незалежна держава. Завдяки його Слову вона вистояла у найпекельніші роки свого існування. Саме Шевченко своєю поезією вселив в українців віру в себе, віру в український народ. Саме Шевченко зіграв помітну роль на шляху здобуття незалежності й самостійності нашої державою. Перший раз у житті, та дай, Боже, аби не останній, я чула такі зворушливі слова, такі щирі, від усього серця. Я не втрималася, аби не взяти автограф у В. Яворівського. А далі — зорепад — солісти Національної опери України: Л. Забіляста, П. Приймак, М. Шуляк, А. Швачко, А. Паламаренко, який читав уривки зі знаменитої поеми Кобзаря “Сон”. Коли я його слухала, мені здавалося, що нібито саме мені наснився той дивний сон, а не шевченківському герою. Щира дяка талантам твоїм, Україно! Хай будуть невичерпні їх джерела на віки вічні.

Глибоко запала в душу вокально-хореографічна картина “Боже, Україну збережи” у виконанні зразкового хореографічного ансамблю “Азовськ чайки” з міста Маріуполя та народно-вокального ансамблю “Мелодія”. Я ще ніколи в житті не бачила такої краси. Далі — “Козацька рада”. Молитва “Ти будеш вічно жити, Україно!”, котру, на превеликий жаль, мені не довелося подивитися до кінця, оскільки час було поспішати на останній потяг, адже приїхала я з далекого куточка Донеччини, з міста, що має зовсім не українську назву — Дзержинськ, де живемо ми за вимірами старих часів, та до якого, як це не прикро усвідомлювати, не докотилося відлуння шевченківських свят. Жодних заходів з ушанування Кобзаря не було проведено, але відзначені були День піонерії, день народження Леніна. Сумно.

Сумно від того, що з останніми акордами свята не лунатиме більше українська мова на Донеччині аж... до наступних свят української мови. На Донбасі для рідної мови влаштовуються тільки свята, гучні заходи, а у повсякденному житті її просто забувають. “Не дуріть самі себе”. А ми дуримо й віримо у ці дурниці.

Настя АВІЛОВА,
13 років,
м. Дзержинськ
Донецької обл.

УГОДА

про співпрацю між громадською організацією Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка та Міністерством оборони України в особі Головного управління виховної роботи

Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка в особі голови МОВЧАНА Павла Михайловича, з однієї сторони, та Міністерство оборони України в особі начальника Головного управління виховної роботи генерал-лейтенанта ПРОЦЕПКА Олексія Гавриловича, з другої сторони, уклали угоду про творчу співпрацю.

1. Предмет угоди

Спільна діяльність щодо утвердження української мови як державної у Збройних Силах України. Розширення лекційної роботи Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка з особовим складом військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій.

2. Обов’язки сторін

Головне управління виховної роботи Міністерства оборони України

2.1. Сприяє Всеукраїнському товариству “Просвіта” ім. Тараса Шевченка в організації та проведенні занять з офіцерським складом військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій у формі лекторіїв з військової історії, культури, українознавства, філології тощо. Забезпечує приміщеннями та необхідним обладнанням для роботи курсів з вивчення української мови з особовим складом Збройних Сил України.

2.2. Спільно з Головним управлінням кадрової політики МО України вивчає можливості щодо створення системи підвищення кваліфікації викладачів військових навчальних закладів з української мови та відповідним їх атестуванням, що сприятиме проведенню навчально-виховного процесу виключно державною мовою.

2.3. З метою підвищення ролі університетів українознавства, створених відповідно до наказу Міністра оборони України від 4.11.1994 р. № 261 “Про введення в дію типового положення про університети українознавства у Збройних Силах України”, у впровадженні української мови, сприяє поліпшенню їх матеріальної бази для виховання військовослужбовців та працівників Збройних Сил України на національних патріотичних і військових традиціях.

2.4. Вивчає стан виконання директив Міністра оборони України з питань впровадження української мови як державної у Збройних Силах України.

2.5. Сприяє впровадженню заходів морального та матеріального заохочення викладачів військових навчальних закладів та керівників груп гуманітарної підготовки, які активно застосовують нові технології впровадження української мови у навчальному процесі.

2.6. У військових засобах масової інформації організує всебічне висвітлення ходу спільної роботи щодо утвердження української мови як державної у Збройних Силах України.

Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

2.7. Розробляє тематику лекторію Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка для військовослужбовців

Збройних Сил України.

2.8. Забезпечує роботу викладачів на курсах українознавства.

2.9. Забезпечує залучення діячів науки, освіти, культури до участі в проведенні заходів з військово-патріотичного виховання військовослужбовців та працівників Збройних Сил України.

3. Спільні заходи

3.1. Здійснюють заходи з підготовки та видання літератури військово-патріотичної тематики.

3.2. Організують та проводять заходи, спрямовані на виховання військовослужбовців Збройних Сил України на патріотичних, бойових традиціях української армії та флоту.

3.3. Продовжити співпрацю із громадською організацією “Українській армії — українську мову” щодо утвердження державної мови у військових навчальних закладах Збройних Сил України.

Угоду підписали:

О. Г. ПРОЦЕПКО,
начальник Головного управління виховної роботи Міністерства оборони України, генерал-лейтенант;

П. М. МОВЧАН,
голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка
29 травня 2002 року

БЛАГОСЛОВИ, ДУШЕ МОЯ, ГОСПОДА...

Кирило Стеценко — семінарист

ПЕРШІ УНІВЕРСИТЕТИ

Талант до музики, відчуття гармонії у Кирила Стеценка проявилися змалку. Восьмирічним хлопчиком він своїм дзвінким дискантом “задавав тон” у церковному хорі. Від свого батька, сільського маляра, перейняв і хист до малювання, і потім часто веселив друзів замальовками чи шаржами, зробленими під час вечірків та подорожей. У селі Стебне на Звенигородщині досі у місцевій церкві зберігаються картини, написані рукою Стеценка. Григорій Михайлович мріяв, щоб син пішов його шляхом, але любов до музики переважила. У 1892 році Кирилка забирає до себе дядько Данило (мамин брат), і хлопчик вступає до Софіївської духовної школи, хоча паралельно відвідує і малювальну школу Миколи Івановича Мурашка. У 13-річному віці Стеценко стає диригентом учнівського хору, пізніше — помічником регента Михайлівського Золотоверхого монастиря. У той час юнак частенько засиджується у монастирській нотозбірні, де вперше знайомиться із перлинами української духовної музики — творами Веделя, Березовського, Бортнянського. Тоді ж він починає пробувати свої сили в композиторстві.

Душа молодого Стеценка завжди тонко сприймала мелодизм української пісні, що відчувається у всіх його творах і є тим, що одразу вирізняє музику Стеценка з поміж інших. Пізніше він назве народну пісню невичерпним джерелом натхнення і найкращим матеріалом для написання музики. Визначальним у його житті стало знайомство у 1899 році із зачинателем української класичної музики Миколою Лисенком та участь у його фольклорних експедиціях. Саме Микола Віталійович став для Стеценка першим учителем і головним наставником на все життя, і саме про Стеценка Лисенко скаже: “Це той, хто замінить мене після моєї смерті”.

На жаль, самому Стеценкові доля відміряла тільки неповних 40 років. Але життя людини визначається не за кількістю прожитих днів, а за тим, що залишилося для нащадків.

ІЗ ПІСНЕЮ У СЕРЦІ

Вивчаючи біографію Стеценка, мимоволі звертаєш увагу на той факт, що він не мислив свого існування без хору. За своє життя Кирило Григорович став фундатором не менше 30-ти хороших колективів — професійних, самодіяльних, дитячих, жіночих, мішаних, світських та церковних. Він же розробив оригінальну методику для нав-

Цілий місяць у Києві тривали заходи, присвячені 120-й річниці від дня народження видатного українського композитора, диригента, педагога, священика, громадського і державного діяча Кирила Стеценка. Апофеозом Стеценкового Великодня став урочистий ювілейний концерт “Повернення у майбутнє”, що відбувся 4 червня у Національній опері в Києві.

Заходи триватимуть: фестиваль “Серце України” у Київській, Черкаській та Вінницькій областях, концерти у Львові, Рівному, Житомирі та інших містах держави, низка конференцій, присвячених вивченню творчої спадщини Кирила Стеценка.

Наша газета є інформаційним партнером організаторів “Стеценкового Великодня”, і ми ще не раз повернемося до його заходів. А сьогодні пропонуємо нашим читачам життєпис цього Великого Українця, чий талант був Господнім подарунком українському народові.

чання музики малих дітей. Тому що розумів: саме народна пісня є тим своєрідним кодом генетичної пам’яті, яка формує націю, дає змогу народові усвідомити власну неповторність та самодостатність. Сам він був і композитором, і диригентом, і педагогом одночасно, і, як тільки міг, утверджував ідеали українства. “Тільки той народ може бути сильним духом, у якого є національна рідна школа: такому народові не страшні будуть утиски, ні відсутність політичної цілості. Такий народ збереже свій національний образ і душу, на якій би територія він не жив”, — говорив Стеценко, виступаючи у 1917 році на з’їзді учителів народних шкіл Ямпільського повіту. При цьому невід’ємною частиною виховного процесу він бачив саме пісню: “Пісня українська розкаже народові його історію, його минувшину, пісня розкаже йому, хто він, які були у нього герої, хто такі Наливайко, Трясило, Залізняк, Гонта, Хмельницький... він узнає і серцем своїм прийме дух вільності і свободи. Сила народної пісні ще й у тому, що вона може повернути нас до тих, що втратили свою національність. Сила цієї пісні здолає окрилити в душах їх всі джерела народного почуття, які забиті були чужим впливом та вихованням, і направити всі здібності їхнього духа на ті шляхи, яким іде народне життя”.

Народні хори під керівництвом Стеценка мали величезну популярність. Він умів запалити людські серця. Ось як згадувала композитора його колишня хористка Ганна Луківна Карасевич: “Кирило Григорович був невтомним пропа-

гандистом української народної пісні. Пішки водив нас із села в село співати пісні, ставити концерти.

У місцевій владі багатьох сіл були ще люди, настроєні вороже: не визнавали української мови і української пісні, не хотіли, щоб ми ставили українські концерти. Але Кирило Григорович умів з ними говорити переконливо. Було, йдемо з села в село й жаль нам, що Кирило Григорович пішки крокує з нами. Але він не вимагав для себе ніяких зручностей. “Ми — сівачі рідного слова і пісні, а сівачі завжди “ходили пішки”, — усміхаючись, підбадьорював нас і себе Кирило Григорович”. 24-річному композитору Стеценку хористи подарували вишитий портрет Шевченка із надписом: “Тому, чия душа співає, як слід нам у світі жити. Учителеві і батькові К. Г. Стеценкові від учнів”.

Поряд із осередками “Просвіти” народні хори були потужним засобом збереження і відродження національної свідомості в масах, тому молодий композитор швидко потрапляє до розряду “неблагонадійних”. Тим більше, що в цей час, крім М. Лисенка, він зближується з В. Самійленком, Б. Грінченком, Г. Хоткевичем, іншими українськими патріотами. У 1907 році, коли в Києві пройшла хвиля арештів, були затримані М. Лисенко, Леся Українка, Олена Пчілка, жандарми провели обшук і у Стеценка. У композитора знайшли обробки народних пісень, і це стало однією з підстав для першого адміністративного залягання до Олександрівська-Грушевського (нині м. Шахти біля Ростова). Ще однією з версій є видана незадовго до того музика на слова П. Чубинського “Ще не вмерла Україна” (у Стеценка був свій варіант майбутнього гімну України).

Скрізь, куди б не заносила доля композитора, він докладав усіх зусиль для розвитку та популяризації української музики: викладав співи у школі, організовував хори, видавав ноти, допомагав своїм колегам по композиторському цеху. У 1917 році він очолив музичний відділ у Міністерстві освіти України, активно співпрацював із урядами Пет-

люри, Скоропадського, Директорії. У 1919 році за дорученням С. Петлюри Стеценко разом із О. Кошицем організував Українську республіканську капелу, яка об’їздила з концертами усю Америку і Європу, несучи людям українську пісню і українське слово. У цій капелі співали і брат Стеценка Петро та сестра Дора. Наче передчуваючи, що капела не повернеться на батьківщину, Кирило Григорович з півдороги повертає назад. (Після триумфального світового турне співаки справді вирішили не повертатися в Україну, де на той час уже панували більшовики. Дора до кінця своїх днів проживала в Америці, а Петро згодом повернувся в Україну, вчителював, але у 1938 році був заарештований і загинув).

У багатьох довідниках, виданих за радянського часу, Стеценко представлений як активний борець за “світле майбутнє”, за просвіту народних мас, яка “стала можливою лише після перемоги ідеології

вала “Заповітом” Шевченка, і на цю пісню, як на гімн, увесь зал одностайно піднімався, а військові віддавали честь у кожному місті чи селищі.

На жаль, це був останній триумф Стеценка і його капели. Після повернення вони дізналися, що “Дніпросоюз”, під егідою якого виступали співаки, реорганізовано, так само, як і ліквідовано хорову секцію, яку очолював Стеценко. Артисти, яким аплодувала уся Україна, по суті, виявилися викинутими на вулицю.

СВІТЛИЙ БАТЮШКА УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

Не афішувалася досі і релігійна діяльність Кирила Стеценка. Між тим, він довгий час був священиком і одним із перших почав провадити служби Божі українською мовою, став одним із фундаторів української автокефальної церкви. І останні роки свого короткого жит-

Кирило Стеценко з хором семінаристів (1903)

більшовиків”. Насправді ж для Стеценка протягом усього життя провідною була лише одна ідеологія: самобутня українська культура, неповторний український мелос, який так яскраво відчувається і в його духовній музиці, і в інструментальних творах, і в опрацюваннях народних пісень. Він, як і Шевченко, возвеличував “малих отих рабів німих”, тільки на сторожі коло них ставив музику. І при будь-якому уряді: і при царському, і при більшовицькому, він служив насамперед Україні і своєму народові.

Кирило Стеценко був ініціатором створення оркестру народних інструментів України, національного симфонічного оркестру, Національної нотозбірні, Першої та Другої мандрівних капел, які потім були реорганізовані у Державну Українську Мандрівну Капелу (саме так тоді розшифровувалася аббревіатура ДУМКА), тощо.

З Другою мандрівною капелою наприкінці 1920 року Стеценко здійснив безпрецедентний тур Україною від Києва до Одеси, змальований Павлом Тичиною в його книжці “Подорож з капелою Стеценка”. Ось лише фрагмент хроніки, яка розповідає про виступ капели у елісаветградській “Просвіті” (тепер — Кіровоград): “Капела дзвонить зі сцени, і всі обличчя сміються. Ще більше кричать “біс” після виконання. Кирило Григорович не довго примушує себе прохати, виходить на своє місце, права рука вгору: ну, всі готові? — на спині і по всій фігурі його можна прочитати — і знову дзвони дзвонять, тільки темп іще швидший. Несвідомо, певно”. Примітно, що кожен свій виступ капела завершу-

тя він провів у селі Веприк, що на Фастівщині, в чині митрофорного ієрея (від архієрейського сану він відмовився, щоб мати більше часу для творчості). Але і тут він створив народний хор, був ініціатором створення драматичного гуртка, сам почав навчати дітей музики.

До останніх днів свого життя Стеценко відчував на собі пильне око влади. Він важко пережив смерть свого друга і музичного побратима Миколи Леонтовича, автора відомого на весь світ “Щедрика” (Леонтовича було підступно застрелено у 1921 році в оселі батька невідомим, який попросився переночувати). Дружина Стеценка, Євгенія Антонівна, згадувала, що, повернувшись із похорону, Кирило Григорович прорік: “Черга за мною”. Про стеження невідомих і спробу вбити отця Кирила розповідає і його прийомна дочка Анастасія. Можливо, так і сталося б, однак, життя розпорядилося по-своєму: у квітні 1922 року, сповідаючи хворого (який потім видужав), Стеценко заразився тифом і 29 квітня відійшов у вічність. Під час хвороби його двічі “відвідували” представники ГубЧК. На третій раз відвідувати уже не було когось. Після смерті композитора Євгенія Антонівна сказала: “Кирило віддав Україні усе, що мав, і, мабуть, щасливий, що помер у 1922 році, не доживши до ганебної більшовицької розправи...”.

Наталка ПОЗНЯК

Учень і учитель (К. Стеценко і М. Лисенко)

гівської губернії. При таких обшарах зайнятих районів, на неї, вірогідно, натраплять багато дослідників. Не знаю, чи вдасться мені ще попрацювати на розкопках майданчиків і землянок, які належать до згадуваної культури, і над опрацюванням її проблем, але я вважаю за необхідне повідомити деякі дані щодо пошуку придатних для розкопування місць.

Наявність майданчиків і землянок проглядається виключно на горбистій місцевості, пересіченій в різні боки більш чи менш глибокими ярами. Над ними тягнуться без-

проводилося до нього перпендикулярно ще 2—3 паралельних, між якими залишався проміжок до 1 м в ширину. Одна група робітників, по 2—3 чоловіки на рівчаку, брала до розбирання матеріалу, а інша відгрібала землю і викидала її назовні. Цей спосіб мав ще ту перевагу, що, маючи перед очима розрізи прокопаного, було можливим розмірковувати, в якому напрямку повинна просуватися робота. Нарешті, пройшовши весь майданчик по довжині, можна було судити про його величину і почасті про те, який розмір він мав до руйнування.

перервною низкою гористі місця. Дивлячись на таку місцевість з якоїсь висоти після недавньої оранки, легко можна помітити на схилах, берегах і на плато цих узвиш багато темно-сірих чи коричневих плям, виразно виділених на загальному фоні чорнозему і розміщених на певній відстані одна від одної. У першому випадку можна з упевненістю сказати, що ми надібали рештки землянок, а в другому можна розраховувати на наявність майданчиків.

Щоб запобігти зайвій втраті часу та іншим незручностям, я застосовував для досліджень тонкий круглий щуп, виточений із литої сталі, довжиною 1—1,5 м. Відшукавши за допомогою цього знаряддя кілька неподалік розташованих місць, я брався за розкопування. Головною моєю турботою було розставити робітників так, щоб кожний з них міг упродовж роботи постійно дивитися за тим, що знаходиться перед його очима на відведеній йому лінії і поступово рухатися вперед, не ризикуючи розбити чи зруйнувати предмети: я ж сам ставав так, аби мати можливість спостерігати за всіма одночасно і, побачивши той чи інший предмет, міг би вчасно зупинити кого потрібно і взагалі керувати всім ходом роботи. Для цього я, визначивши за допомогою щупа приблизні межі того чи іншого схованого під землею предмета і позначивши його на поверхні, проводив на певній відстані паралельну до нього лінію, впродовж якої копався рівчак на три і більше метрів завширшки і глибиною трохи більше, ніж залягання культурного шару. По всій довжині рівчака обережно знімався верхній шар землі до глибини, де віднаходилися перші сліди захованого тут матеріалу. Тоді всі робітники спускалися на дно рівчака і починали розбирати наявну перед ними стінку землі, маючи можливість бачити її зверху, збоку і таким чином не могли пропустити жодного викопного предмету, а я, вибравши зручне для спостереження місце, дивився за ними і керував роботою, зауважуючи і замальовуючи усе необхідне. Якщо визначена для роботи сторона майданчика мала в довжину більше 10—15 метрів, то від основного рівчака

Інструменти, якими користувалися при розкопках, також були не дуже складними; обходилися найнеобхіднішим: два щупи, лопати для робітників, маленька лопатка з коротким держачком, на зразок саперної, два-три ножі у вигляді кинджала і стільки ж совків, компас, рулетка, зошит для малювання і, нарешті, фотографічний апарат, яким, між іншим, випадало користуватися доволі зрідка. Згадаю ще про одну деталь. Спочатку розкоп я довго не знав, як запобігти черепкам від розписаних посудин, щоб вони при зіткненні з повітрям не вкривалися твердою сіруватою оболонкою, яка цілковито знищувала на них фарбу. Згодом переконавшись, що це відбувається від того, що вони просочені цементом, якого в достатку є у ґрунті нашої місцевості, я віднайшов можливість зліквідувати його змиванням: відразу після того, як вийняли черепки із землі, опускали у відро з водою, в ній вони лежали певний час і після цього промивалися, просушувалися в тіні.

Повертаючись до народу, який жив у нашої місцевості в епоху існування описуваної культури, скажу кілька думок про спосіб його життя, наскільки можна судити про його життя за наявними даними.

Як відомо, землянки відзначаються переважним вмістом великої кількості харчових відходів, основ-

на роль в яких належить черепашкам, але було б помилково думати, що молюски з них, в поєднанні з м'ясом деяких тварин, слугували єдиною їжею для неолітичної людини. Це важко допустити ще й через те, що їх ловлять тільки у певну пору року, а, наприклад, зимою добувати їх неможливо, як і не можна уявити, аби їх заготовляли про запас. Маємо ще позитивні дані про їжу, яку вживали тодішні жителі Придніпров'я разом із м'ясом молюсків та чотириногих і по всій вірогідності могли бути додатком до останнього або взагалі замінити його взимку, а можливо, і взагалі відігравали першорядну роль серед харчів. Як ми вже бачили, в землянках та майданчиках, особливо в перших, доволі часто зустрічалися кам'яні плити-зернотерки і розтирачі до них; у глиняній обмазці стін завжди зауважували домішки просіяної пшеничної полови, і, нарешті, на двох майданчиках моїх попередніх розкопок достатньо знайдено обпаленого зерна великої пшениці і якоїсь зонтичної рослини, можливо, анісу чи кропу.

Все це доводить, що прадавні жителі нашого краю вже займалися хліборобством і що культура злакових рослин була досить різноманітною. Із них, вірогідно, і готували різну їжу, яка майже незмінно збергалася до цього часу у своєму первісному вигляді в культурного і некультурного людства — різні види каш, соломаха і, нарешті, хліб. Рештки рослинної їжі надібуються й у викопаних у землянках посудинах. Солому могли по-різному застосовувати в господарстві, а полови і тепер вживається в селянських будівлях.

Обробляли землю, можна гадати, за допомогою дерев'яних знарядь у вигляді лопат і мотиг; проте людині могли допомагати і деякі тварини — воли чи коні, кістки яких також траплялися в землянках. На живих користувалися крем'яними серпами (на одному із майданчиків я кілька років тому знайшов їх повний горщик), або ж стебла просто висмикували із ґрунту. Отримане зерно згодом розтиралось на каміннях і з нього пекли оладки і готували інші страви. Можливо також, що крім всього цього, харчувалися молоком тварин і виготовляли з нього сир...

При неодноразових описах розкопок окремих землянок ми бачили, що кожна з них є певної величини продовгуватий чотирикутник, дещо заглиблений у землю, і складається з двох різновеликих частин; верхня, трохи вища, була житловою, а нижня, яка закінчувалася входом у яму, використовувалася для приготування їжі, бо в ній завжди знаходилося вогнище і цілі купи харчових відходів. Земляни-

виступи, подібні до тих, які виявлені в землянці поблизу м. Ржищева, могли використовуватися для сидіння або замінити стіл; окрім цього, як можна припускати, використовувалися і переносні меблі, коли судити про це по глиняному стільчику на чотирьох ніжках із прогнутим сидінням, на якому була знайдена мною сидяча глиняна статуетка. Нема нічого дивного, що предмети такі виготовлялися із дерева і не збереглися до нашого часу, так само, як і інші дерев'яні знаряддя, використання яких не підлягає сумніву через відсутність рівнозначних їм кам'яних чи кістяних предметів. Нарешті, цілком природно, що жителі нашої віддавна лісистій місцевості найчастіше користувалися таким матеріалом, наявність і легкість обробки якого дозволяли його застосувати в найширших обсягах.

Таким чином ми бачимо, що народ, який жив у нашої місцевості з неолітичної пори, був не кочовим і не мисливським, а мирним осілим хліборобським племенем, він з початку свого існування носив зародок тієї сприятливої для розвитку гуртових і сімейних засад культури, яку ми послідовно бачимо і в подальшому, і в пізнішому, і навіть у сучасні нам періоди зовнішнього і внутрішнього життя.

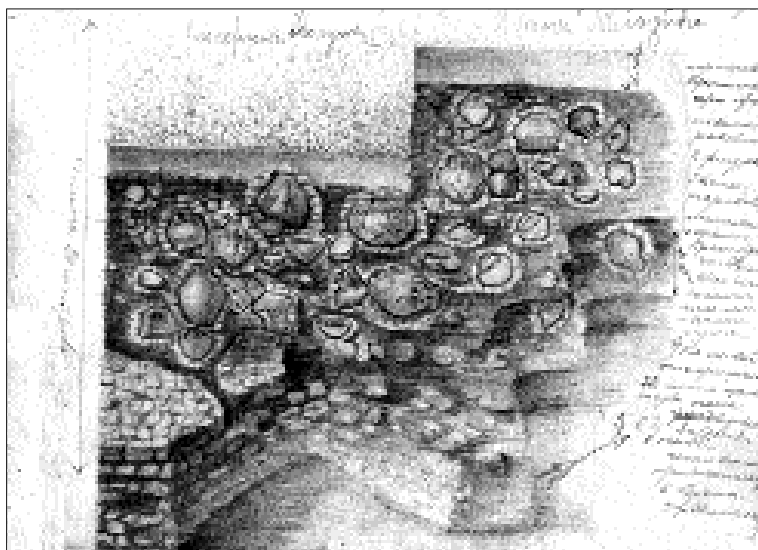
Вікентій ХВОЙКА,
завідувач музею
Київського товариства
старожитностей та історії

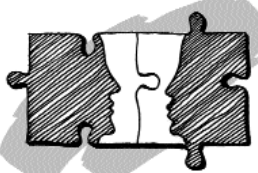
Примітка. Матеріал Вікентія

Хвойки подаємо скорочено.

Редакція

Не так уже й багато українців, чиї імена відомі усьому світові. Один із них — Микола Васильович Гоголь. Це до нього наш великий пророк Т. Г. Шевченко звертався: “Ти смієшся, а я плачу, мій великий друже...”

Народився М. В. Гоголь у селі Великі Сорочинці, на Полтавщині, в сім’ї, що мала давні козацькі традиції. Його батько, Василь Панасович, був українським письменником, організатором домашнього театру Д. П. Трошинського, мецената, нащадка старовинного козацького роду, далекого родича Гоголів-Яновських. Для цього театру В. П. Гоголь написав дві п’єси з тогочасного українського побуту. Свій родовід Гоголі (Яновські) вели від Остапа Гоголя, одного з оточення Богдана Хмельницького, що пізніше, уже після смерті засновника Козацької держави, певний час був гетьманом на Правобережжі України. Микола Васильович гордився своїми славними предками, і саме полковник Остап, як його часто називає Самійло Величко в своєму “Літописі”, став прообразом величної постаті Тараса Бульби в однойменній повісті великого письменника. Старший син Тараса Бульби, Остап, не випадково одержав це ім’я від автора.

Дитинство майбутнього геніального письменника пройшло в селі Васиївці, недалеко від Миргорода. В 1818-19 рр. малий Микола навчався в Полтавському повітовому училищі, а в 1821—28 рр. — у Ніжинській гімназії вищих наук. Одночасно з ним у гімназії навчалися такі видатні діячі культури, як Н. В. Кукольник (1809—68; автор драматичних творів та повістей, на слова якого М. Глінка написав ряд музичних творів, у тому числі музику до драми “Князь хованський”), Е. П. Гребінка, В. М. Забіла, поезії якого “Не щебечи, соловейку” та “Гуде вітер вельми в полі”, покладені на музику тим же М. Глінкою, стали українськими народними піснями, художник А. М. Мокрицький та інші.

Ще в роки навчання збирав ук-

жинської гімназії вищих наук в 1828 році, і уже переконавшись у своєму літературному покликанні, він в одному з листів до матері писав: “...Маменька, буду писати на іноземному мові. Та і якою іншою мовою він міг писати, коли рідна була упосліджена і практично заборонена? Отже закономірно, що творчість М. В. Гоголя вивчається в наших школах як творчість класика української літератури, що писав російською мовою.

З малих літ під впливом сімейних переказів та легенд мав глибокий інтерес до історії своєї батьківщини. Це захоплення переросло в бажання написати велику працю з історії України. Цей задум Микола Васильович пов’язував з переїздом до Києва, де мріяв посісти кафедру історії в Університеті Святого Володимира. Ці плани не здійснилися також, однак 1834 року він став ад’юнктом-професором кафедри загальної історії Санкт-Петербурзького університету.

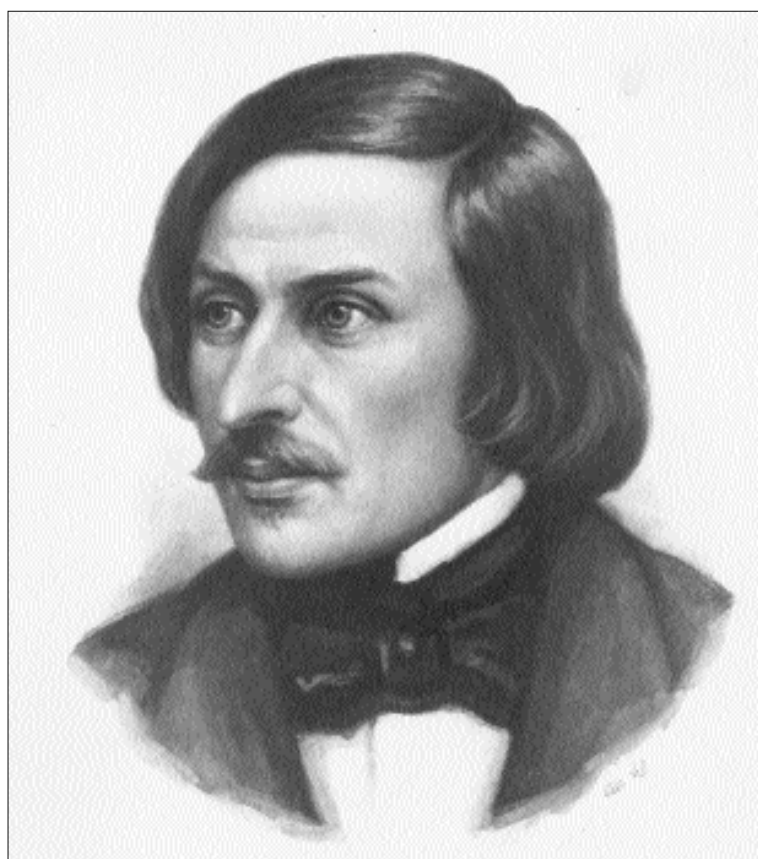
Доля тісно пов’язала М. В. Гоголя з Чернігівщиною. Тут, у стінах Ніжинської гімназії вищих наук, яка задумувалася її засновниками братами Безбородьками як універси-

його інтересі до вітчизняної історії, знайшов тут, крім гостинного прийому, багатющу колекцію українських старожитностей, що пізніше стали основою Київського і Чернігівського історичних музеїв. Саме тут він уперше читав для друзів і гостинних хазяїв свою комедію “Одруження”.

Очевидно, не випадково є і та обставина, що перший в Росії пам’ятник великому письменнику було споруджено саме в Ніжині ще 1880 року. Цей пам’ятник споруджували на громадські кошти під орудою спеціального комітету, до складу якого входили, крім місцевих діячів, відомий історик, один із засновників Кирило-Мефодіївського товариства М. Костомаров, письменники Л. Глібов, Д. Григорович, І. Тургенєв, драматург О. Островський, а також студенти Ніжинського історико-філологічного інституту, художники-передвижники на чолі з М. М. Ге.

Автором проекту був уродженець Чернігівщини, академік П. П. Забіла.

Іменем М. В. Гоголя названо вулиці, театри та інші об’єкти культури як на Чернігівщині, так і в ба-

М. В. ГОГОЛЬ І ЧЕРНІГІВЩИНА

(До 150-річчя від дня смерті письменника)

тет, сформувався в основному його світогляд, тут він одержав вищу освіту в галузі фізико-математичних, природничих і гуманітарних наук, тут укріпився його патріотизм. І пізніше письменник неодноразово відвідував її міста і села. В 1829 році М. В. Гоголь перебував у Чер-

гатьох інших регіонах країни та за її межами.

Творчість М. В. Гоголя справила величезний вплив на літератури багатьох народів світу, стала справді всепланетарним явищем. Його любили і поважали сучасники, не менший вплив справляла вона і на наступні покоління.

Т. Г. Шевченко називав його творчість безсмертною, а самого письменника — другим братом. На його твори писали музику, знімали кінофільми, їх переробляли для сцени. Героїко-патріотична опера М. Лисенка “Тарас Бульба” відома кожному. Однак однойменний кінофільм було знято за океаном ще в 60-ті роки ХХ століття, а в Радянському Союзі, а тепер і в Україні, екранізувати знамениту

твір.

І. С. Тургенєв залишив у своїх спогадах про М. В. Гоголя колоритний словесний портрет великого письменника: “Его белокурые волосы, которые от висков падали прямо, как обыкновенно у казаков, сохранили еще цвет молодости, но уже заметно поредели, от его покато гладкого, белого лба по прежнему так и веяло умом... Говорил на о, других для русского слуха менее любезных особенностей малороссийского говора я не заметил”.

Сучасники залишили про М. В. Гоголя спогади, що з різних сторін характеризують цю геніальну людину, але, думаю, тут достатньо і цих свідчень.

1952 року світ відзначав 100-річчя від дня смерті великого письменника. Поштові відомства ряду країн вшанували його пам’ять випуском поштових марок. Так, пошта СРСР випустила серію багатокольорних поштових мініатюр, що складалася з трьох марок. На марці номіналом 40 копійок представлено портрет письменника роботи Ф. Меллера поряд з літературними персонажами з “Тараса Бульби”. На марці в 60 копійок подано репродукцію малюнку Б. Лебедева “Гоголь і Белінський”. Заключна марка серії, номіналом в 1 карбованець, представляє Миколу Васильовича в товаристві кобзаря на тлі сільського краєвиду. 1959 року радянська пошта повторно звернулася до образу М. В. Гоголя і випустила марку номіналом у 40 копійок з портретом письменника та сценою з його геніальної комедії “Мертві душі”.

Того ж 1952 року в Румунії було видано дві марки, присвячені цій же пам’ятній даті. На марці в 55 банів ми бачимо портрет письменника і сцену з повісті “Тарас Бульба”, яку, до речі, такий всесвітньовідомий каталог, як “Міхель”, називає

головним твором письменника. На марці в 1,75 лей зображено портрет письменника і розкрити книгу.

Польська пошта емітувала того ж 1952 року марку номіналом 25 грошів з портретом письменника.

Вшанувала пам’ять великого українця і пошта Німецької Демократичної Республіки. Тут також було видано марку з портретом М. В. Гоголя. Звичайно, в усіх цих випадках вшановували пам’ять “великого російського письменника”, про Україну там ніхто і не згадував. Крім поштових марок, звичайно ж, випускалися конверти першого дня, штемпелі спецпогашень тощо.

Українська пошта марок, присвячених цьому великому сину України, ще не випускала. І хоча в березні 2002 року минуло 150 років від дня його смерті, однак у плані видань дирекції “Марка України” — імені Миколи Васильовича не видно. Говорять, що зроблено це з тієї причини, що Укрпошта взяла собі за правило не відзначати дати смерті видатних діячів. Традиції інших поштових адміністрацій світу для них, як бачимо, не указ. Думаю однак, що це саме той виняток, який є в кожному правилі. М. В. Гоголь — постать такого масштабу, яку варто вшанувати, і то якнайшвидше, незалежно від тієї чи іншої дати. І ця подія працюватиме на імідж України. Це тим більше можливо, що в згаданому документі передбачено видання незапланованих марок.

Втім, заради істини, слід сказати, що українська пошта, незважаючи на згадане самообмеження, все-таки пам’ятає про Миколу Васильовича і видала в 2000 році дві поштові марковані листівки, присвячені Сорочинському ярмарку. На одній із них бачимо молодого Гоголя в товаристві своїх літературних персонажів, автором малюнка є художник Володимир Лемзяков.

Говорячи про вшанування письменника засобами художньої мініатюри, якою є поштова марка, хотілось би побажати, щоб в основу одного з сюжетів було взято портрет М. В. Гоголя роботи іншого великого сина України — І. Ю. Рєпіна.

Б. КИРИЧОК,
історик, член Асоціації
філателістів України

Ніжин. Будинок колишньої гімназії, де вчився М. В. Гоголь

раїнські народні пісні та думи, а також матеріали до українсько-російського словника, частково використані пізніше в передмові до “Вечорів на хуторі близ Диканьки” в словничку, що складався з 74 позицій, так обґрунтувавши цю публікацію: “...на всякий випадок, щоб не спом’янули мене недобрим словом, випишу сюди в азбучному порядку ті слова, які в книжці цій не всякому зрозуміло”.

Переїхавши до Санкт-Петербурга, тодішньої столиці імперії, що сталося після закінчення ним Ні-

нігові, проживаючи в готелі “Царград”. Пам’ятаю, як в 1943 році, потрапивши в щойно визволене місто, я побачив на обгорілих стінах готелю чудом уцілілі меморіальні дошки з іменами М. В. Гоголя, Т. Г. Шевченка, О. С. Пушкіна, що в різний час тут мешкали. Зараз на цьому місці Будинок ювелірних виробів, а де меморіальна дошка? А в Качанівці, в гостях у відомих меценатів Тарновських, він був частим і бажаним гостем (1835, 1837, 1848, 1850 рр.) Та й не дивно, адже Микола Васильович, при

ту повість не наважились, побоюючись, очевидно, негативної реакції з боку поляків. А шкода. Он польський режисер Єжи Гофман екранізував яскраво виражений антиукраїнський роман Г. Сенкевича “Вогнем і мечем” і фільм цей із задоволенням дивились і поляки, і українці. Суть проблеми, очевидно, не в тому, що екранізувати, а як це робити. Будемо сподіватися, що українське кіно, яке потроху відроджується, а може, й телебачення нарешті екранізують цей геніальний і високопатріотичний

Вікторіві МОРОЗУ

Дорога з Онуфріївського монастиря до села Плескачівки не близька. Поспішав, але став накрапати дощик, і небо враз хмарами затягнуло і, видно, надовго. Дощ літній, теплий, але теж пробирає — краще перечекати. Зупинився під деревом, на околиці Чубівки, яку називають тут хуторами. Ще дві-три хати було у мене попереду, а далі — кілька кілометрів між селами, попід горою, луговим берегом річечки, яка тече десь поміж зеленими заростами і відкривається тільки там, де перетинає її перехресний шлях з Плескачівки на Куликівку та Жаботин. Там, над річкою, зведено дерев'яний місток, й тільки під ним пробіслює плесо річечки, назви якої ніхто з місцевих старожителів не знає: річка то й річка, ніяк не називається, не чули...

До містка проходиш більше половини шляху, легко тут ідеться, але дощ не вгавав, навпаки, розходився, хмари заступали небо все густіше, і став я роззиратися навкруги, чи не перейти десь під дерево надійніше.

У вікні хатки, що була якраз навпроти мого прихистку, розсунулися фіранки, з'явилася допитливе обличчя. Хтось із того вікна мене роздивлявся. А за хвилину-другу вийшла з хати жінка, простувала до хвіртки, здогадався — до мене. Дорогу-стежку не переходила, її вже розвезло під дощем. А говорити через неї — нешироку! — можна й тихо, не підвищуючи голосу. Стоїмо майже поруч.

— А я оце дивлюся, не наша людина під дощем мокне, то ви у хату заходьте, перечекайте. Дощ, мабуть, надовго. Давно вже дощу не було, ми й у монастирі за дощ молилися... Заходьте-заходьте, у мене місця не пересидите, хто до старої тепер у гості ходить?..

Через сіни та кухню з пічкою провела до світлиці... Аж зупинився у дверях: не тільки рушники на стінах, а й фіранки, скатерка на столі, подушки на ліжку — все вишите!.., все — у квітах, червоних, синіх, голубих, жовтогарячих, фіолетових... Куди не глянь, очей не відведеш!.. Звісно, рушники й на іконах — Божої Матері та Миколи Чудотворця, найпевніших захисників народних, отже, й цієї, наче розмальованої квітами хати, — теж заступників, і її єдиної (одразу видно!) мешканки, і всіх, зрозуміло, квітів, вишитих нею. Скільки років треба, щоб усе це вишити?!

— Ще й зараз вишиваєте?

— Вишивала, коли була молода та були очі. А зараз хіба що взимку, коли у хаті од снігу й сонця добре видно... Буває, коло вікна сяду та й вишию яку квітку. Прошлий год до нас, тутечки недалеко, де дачники хати купляють, художниця приїжджала, то я і у неї узор взяла, але немає вже тих очей, що були колись.

— Скільки ж Вам років, бабусю?

— Багато років, аж соромно казати, з п'ятнадцятого году я.

— Так це ж іще небагато, — спробував пожартувати.

— Не багато, кажете?.. Моя мама жила сто год...

Відчув, що у цій згадці має вона, старенька, свою втіху, а хіба можемо позбавлятися її у віці, з якого вже відкривається даль невідома. Ця втіха, можливо, має таку ж силу, як і байдужість старої людини до того, що станеться із нею завтра, і прохання застереження на майбутнє у неї лише одне — аби не хворіти, не мучились, і ближніх біля себе не мучити. Спокійна мудрість старості, настає час, і кожному з нею треба буде змиритися.

— Сто год? — зрадів і здивувався.

— Жили вони самі аж до старості, самі, там, вище, на горбах жили, у дідівській хаті, а я їх забрала до себе аж у дев'яносто п'ять год, коли вони вже поратся стали нездужати. То мама у мене п'ять год були, й, знаєте, ні разу вони мені не надоїли. Роботи вже їм не давала ніякої, кажу: "Ви вже старенькі, сидіть, будете сторожем біля хати", то вони й сиділи під хатою, на лавочці — гуляли!.. А померли за один день — у суботу не вийшли з хати, у неділю зранку ще поснідали, ложок зо три взяли того сніданку, а в шість часов вечора — й померли...

Згадавши матір, повернула думку й до свого власного довголіття:

куди не виходили. Бо ми тут породилися, поросли, отак живемо та й усе.

— А в Черкаси, Смілу їздили?

— Пішки ходили!.. З вечора як підемо, то на ранок — у Черкасах, якраз — на базар, і не тільки ходили, а й возики й клунки тягали, бо там і продавали, що могли, й купували там.

— Далеченько! Це ж туди чи туди, а кілометрів сорок шляху.

— Таж молоді були, це вже тепер я туди не дійду, і ходю тільки до сестри у Куликівку, вона там у крайній хаті живе, старша од мене, її, хай Господь милує, спаралізувало, то вона ходить не може.

— Давно були у Черкасах?..

— Год тридцять я там не була, бо вже стало мені туди дуже далеко... і у Смілу — далеко...

ПЕРЕЙТИ І ГОРЕ, І ПЕЧАЛЬ...

— Я ж, мабуть, до ста год не доживу, бо сильно робила. Мати моя не так щоб робили, як я. Бо вони у тридцятому годі руку зламали, то в колгосп не ходили. А я і косу тягла, і граблями волочила, і вилами махала, і лопати з рук не випускала... То, думаю, не доживу...

— Як мама дожила, то й ви доживете.

— Ой, не скажіть, батько мій молодий померли.

— ?..

— Вони, правда, не своєю смертю вмерли, а їх на чужій роботі вбило, на стройці... У 1924 году. А нашу хату — показала рукою на стіни, вікна — батько встигли поставити, то ми залишилися у новій хаті з мамою, шестеро було нас дітей, троє братів, троє сестер, і я — найменша. Оце тут ми з вами й сидимо, у цій хаті, на монастирській землі...

— Чому, бабусю, на монастирській?..

— Бо до революції була це монастирська земля. А вже у революцію, як стали тих монахів розганяти, то й землю у них одібрали, і на цій монастирській землі батько й вистроїв хату, і звідси ми вже ні-

літна — дерев'яна, а зимня — цегляна. Зимою служили у зимній церкві, а вже на Пасху, як дочитуються до Хреста, о дванадцятій ночі, переходили у літню. А в революцію все чисто розгромили, розбили, розтягли, і зробилася у монастирі пустка.

— А хто ж, бабусю, громив?..

— Та наші ж і громили, комуністи, діди й дядьки тутешні...

— Та хіба ж вони були комуністами?!

— А хто їх знає?.. Вже їх живих немає!.. А я кажу те, що було.

На мою допитливість відгукувалася з усією щирістю, намагалася згадати все що знала.

— Тих монахів, що були у революцію, їх усіх розігнали, а у війну опинилася тут матушка Рафаїла з черницями. Вони впорядкували мо-

пелюку дбаємо, і все, що в городі росте. Слава Богу, можна тепер жити. А найгірше було у війну, страшно було, дуже страшно, якби ніхто не переживав такого, як ото було... А я ще двох дітей за собою носила і водила, синочків маленьких... Чоловіка в армію забрали ще до війни, у березні, в 41-ім році... Не вернувся він, а я діточок сама виходила, і гарні виросли діти. Як червоні почали наступати, то ми з ними й у лісі, у партизанів переходувалися, цілий місяць у Холодному Яру, в землянках жили. Аби не ті партизани, а їх у лісі багато було, то, може б, і не спаслися, бо німці, коли відступали, сильно лютували. А ми з села — та у ліс, до партизанів... Там землянки покотали, і в кожній — чоловік по двадцять жили, і чоловіки, й жінки, і діти, і дружини, знаєте, всі люди були, хто що з дому приніс, то порівну ділили, і їли всі разом, зі спільного котла, аж поки те лихо не минуло... А як війна скінчилася, то так я і залишилася одна, отак п'ятдесят год сама й живу, і не згледілася, коли й ті діти повиростали, й годя мої молоді проминули, як у тій пісні співають, наче коні перебігли на кленовому мості...

...Година півтори сидів я між вікнами на гарній, нещодавно пофарбованій лаві, а співрозмовниця — навпроти, на табуретці, застеленій картатим, зшитим із клаптиків різноколірної матерії, ряденцем. За нею — ліжко з вишитими подушками, на стіні — портрети: її — молоді, і чоловіка — молодого!.. Два портрети, обійняті одним рушником. Портрети великі, тож і рушник довгий-довгий. Можливо, таким довгим мало б бути і їхнє спільне життя, якби не війна, якби не біда, якби воїн вернувся... І наче замість непрожитих разом років з краю до краю білого, як сніг, полотна послалися вишиті нею квіти — найкращі у всій хаті. Милувався і старенькою, і її квітами. Слухав.

— Таке горе, такі печалі я перейшла, а живу, і жити хочеться, тільки думаю, щоб ніхто на мене не ображався, що живу довго...

Дощ за вікном вже ледь накрапав. Глянув на годинника — давно вже пора рушати.

— Спасибі вам, бабуню, а мені вже й пора.

— А, може, перекусите, і борщ у мене є, і картопелька, тільки розігрію, — підхоплюється з табуретки, немовби поспішаючи надолужити таке обов'язкове, але втрачене за розмовою.

Ледь переконав, що не голодний, і що яблучок, сливок, чи, може, смородинки (навздогінці за обідом запропонованих!) не випадає мені брати, бо не в чужому краю мандрую, а навколо рідної хати, а там у мене — і тато, і мама, і сад у нас гарний, і все якраз уродило...

Краще б узяв (!) хоч кілька яблук на дорогу, так вона засмутилася, що гість з її хати й двору виходить з порожніми руками.

Провела до хвіртки, і за хвіртку, і на дорогу.

— А вже й дощ перестав, і встигнєте, тут же недалеко, автобус із Плескачівки на Смілу ще ходить... Доїдете, а побалакали ж гарно...

Гарно!.. Не забуваю...

Скільки ж любові й добра треба було пронести людині крізь це тяжке життя, крізь горе і печаль, щоб рік за роком — і аж до старості!.. — знову й знову братися вишивати ту далеку й незбагнено-прекрасну квітку. Назва якій, можливо, — щастя...

Анатолій СКРИПНИК

Фото автора

Знаменита печера Вертеба, коло села Білче Золотого на Тернопільщині. Це тут вперше 1822 року Хмільєвський виявив вогнище, надому мальовану кераміку, кістки. Згодом 1884 року польські археологи Е. Павлович та Г. Осовський тут же, на землях Л. Саліги, розкопали житлові майданчики із такими знахідками, що й у печері. Поблизу села Кукутени, що коло міста Ясси (Румунія), 1889 року Г. Буцуряну відкрив поселення з мальованою керамікою. У червні 1893 року учитель В. Арійчук у Шипинцях на Буковині також відкрив невідоме поселення. У вересні того року подібну пам'ятку в Києві виявив В. Хвойка. Історичну приналежність її довелося обґрунтувати пізніше.

Вікентій В'ячеславович, чех за національністю, за якимось невимовним покликом залишає Прагу і 1876 року перебирається до Києва. Учителював, займався сільським господарством, захоплювався старо-

ЕПОХАЛЬНЕ ВІДКРИТТЯ

виною, а відтак перейшов на археологію. Відкрив низку пам'яток палеоліту. Розкопуючи Кирилівську стоянку в Києві, він між 59-м та 61-м будинками виявив "кирилівські землянки" з мальованою керамікою, кістками тварин, рештками будівлі та стулками черепашок. Коли до нього надійшли виорані на полі поблизу села Трипілья, що неподалік Києва, черепки від посуду, зняряддя, В. Хвойка не забарився виїхати туди. Розкопки на землях сіл Верем'я, Халеп'я, Жуківці підтвердили, що на Україні відкрито "нову неолітичну культуру". Через рік В. Хвойка зібрав пристойну колекцію кераміки та знярядь хліборобів. Ці вияви культури він дослідив, інтерпретував і завіс на історичні скрижалі. На

них від часу проведення XI Археологічного з'їзду 1899 року вона записана як трипільська.

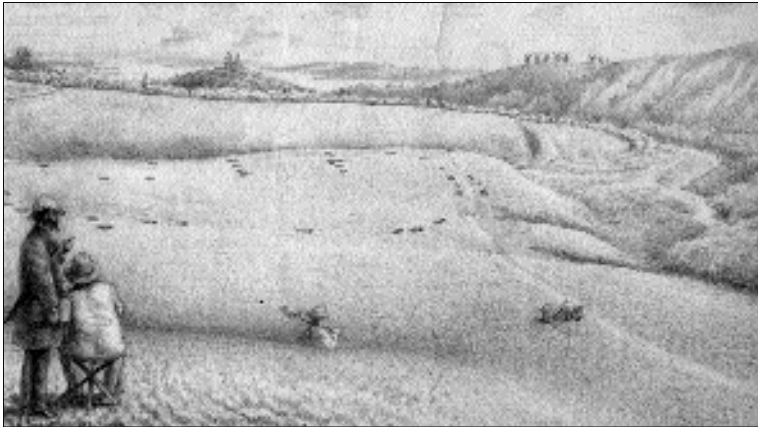
З доповідями про нововідкриту культуру В. Хвойка виступав на XIII, XIV археологічних з'їздах. На XII Міжнародному з'їзді доісторичної археології та антропології в Парижі, на конгресі у Флоренції (Італія) читалися про неї лекції. В секції Паризького антропологічного товариства в 1900 році Федір Вовк організував виставку речей трипільської культури, знайдених В. В. Хвойкою. Сам же автор відкриття продовжував її досліджувати, писати праці. Найосновніші з них: "Розкопки 1901 року в царині трипільської культури", "Розкопки в Київській губернії 1903

року". В. Хвойка плідно досліджував міста скотів, Київської Русі, відкрив зарубинецьку та черняхівську культури. З життя один із фундаторів Київського музею старожитностей і мистецтва пішов дочасно у 1914 році.

Понад сто років працюють археологи у колі завдань, поставлених видатним українським археологом Вікентієм Хвойкою, розкриваючи хліборобську епоху трипільської цивілізації. Хоча від часу смерті його праці в Україні ще не передруковувалися.

Вадим МИЦИК

РОЗКОПКИ 1901 р. В ЦАРИНІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

З огляду на з'ясування різних сторін так званої Трипільської культури я в 1901 р. поставив собі за завдання розкопати глиняні майданчики у віддалених одна від одної місцевостях. Змушений був обмежитися тільки двома пунктами — поблизу міст Ржищева і Канева.

Трипільська культура, при усьому своєму поступовому розвитку і довговіковому періоду існування, у всіх відношеннях передусє могильним насипам з похованнями скорочених окращених скелетів, не кажучи вже про тих, котрі вважаються скіфськими. Таким чином вона є першопочатковою і належить ще до неолітичної епохи кам'яного віку.

Як показує низка розкопок, ця культура завжди і всюди зустрічається у двох видах, у відмінних одна від однієї умовах. В одному випадкові незначна частина характерних для неї предметів зустріча-

ється на невеликій глибині від поверхні, тоді коли основна їхня кількість, які утворюють інколи товстий шар суміші різноманітних предметів, завжди зосереджуються на значній глибині, на дні більш чи менш глибокої ями, яка створює або центр, або ж бокову частину певного заглиблення. Шар цей складається переважно із різноманітних харчових решток, як-от: стулок річкових черепашок, кісток диких і домашніх тварин, у тому числі й кісток птахів і риб, перемішаних із попелом, вуглинами та інколи із сажою; але все це змішане з великою кількістю череп'я розбитого посуду, і серед цієї маси подібаються один або кілька екземплярів крем'яних, кістяних і рогових знярядь. При цьому біля однієї із стінок даної ями на самому дні трапляються рештки розваленої печі або вогнища із обпаленої глини, передня частина яких була в ямі, а тильна заходила в стіну. Інколи в одній ямі рештки вогнищ траплялися в двох чи навіть трьох місцях, але тоді вони розміщувалися не на її дні, а на шарові раніше згадуваних харчових решток та інших предметів. Місця з подібним вмістом і знайденими там предметами безперечно належать до трипільської культури, бувають здебільшого зосереджені в значній кількості, на невеликій відстані один від одного на краях схилів, а інколи і на самому узвишші плато і навіть цілого їхнього ряду, як-от київські, котрі завжди знаходяться на верхній частині схилу.

Іншим видом умов, у яких зустрічається названа культура, є так звані майданчики, які, по облаштуванню і знайденому в них матеріалу, не мають нічого спільного з ви-

щеписаними місцями. За винятком — інколи зустрічаються зуби, кістки чи роги якоїсь тварини і 3—7 стулок черепашок, тут немає масового скупчення харчових решток, вугілля і попелу, а також решток печей чи вогнищ, які є характерною рисою описаних вище місць. Зайнятий окремим майданчиком простір буває, на противагу попередньому, різної форми і величини. Здебільшого це продовгуватий чотирикутник, а інколи кілька до нього прилеглих і розміщених у різних напрямках. Від різноманітності форм здебільшого залежить і розмір самої території, яку займає кожний майданчик окремо.

За складом і облаштуванням майданчики мають ґрунтовні відмінності. Головним чином, вони складаються із різної величини уламків обпалених глиняних стін, на яких видніються відбитки прутів, кілків і тесаних колод, але частіше всього одна або обидві сторони бувають гладенькими, інколи пофарбовані у червоний чи сіро-білуватий кольори: фарби часом чергуються одна з одною. Пласти, куски і грудки обпаленої глини трапляються на різній (від 10-ти см. до 1 м) глибині від поверхні землі і, поширюючись, доходять у глибину до двох і більше метрів. У більшості випадків вони розміщені горизонтально.

Переходячи від землянок до майданчиків, я мушу сказати, що, досліджуючи їх у зв'язку із незвичним, надто різноманітним і багатим матеріалом, я довго затруднявся визначити їхнє первісне призначення і не мав можливості дати відповідь на питання, чим саме є досліджувані мною місця. Спостерігаючи за ходом робіт і розбиранням викопного матеріалу, я бачив тільки, що маю перед собою рештки зруйнованих глиняних стін і долів, які свого часу піддалися дії сильного вогню, і що вони, очевидно, належать до якихось споруд із залишками тієї ж культури, з якою я зустрічався при розкопках землянок на київських узгір'ях. Тільки пізніше, внаслідок тривалих розкопок і систематичного дослідження місцевості, де були відкриті майданчики, питання про їх загадкове облаштування і розміщення ставало ясним.

Вивчаючи у всіх деталях кожний майданчик окремішньо, я нарешті зміг скласти точний план їхнього розміщення. Розкопуючи гру-

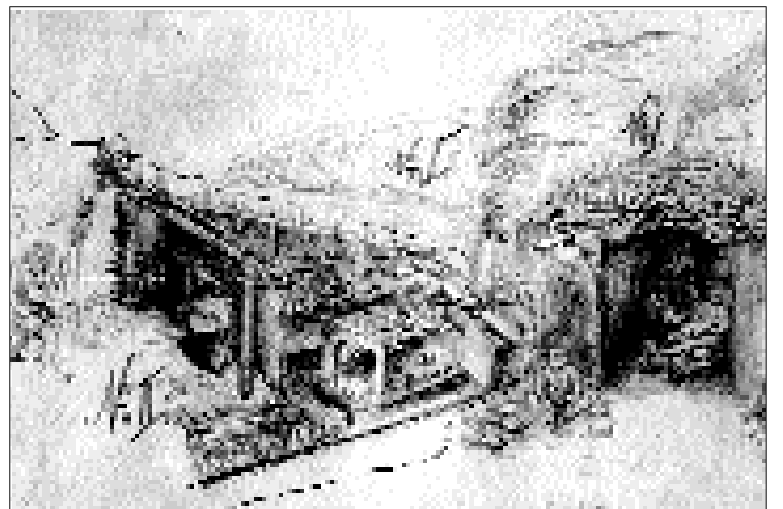
пу майданчиків, часто наближених один до одного, я став помічати, що чим різноманітніше облаштування майданчиків за формою і величиною, тим більше різниться склад самих предметів між майданчиками того чи іншого узвишся.

Якщо предмети, які знаходяться в одній групі майданчиків, ще належать виключно до епохи кам'яного віку, то на майданчиках другої групи вже знайдено вироби із чистої міді, як свідчення перших ознак появи металу у нашій місцевості. Скажу про вирішення найважливішого питання — про ціль і призначення майданчиків. Оскільки майданчики не мають ніяких ознак людських осель, то вважати їх такими не має ніяких підстав; з іншого боку, беручи до уваги наявність цілих та зруйнованих поховань зі спалюванням, глиняних стовпів у вигляді п'єдесталів, своєрідної кераміки, а також все оточення знайденого, можемо зробити висновок, що майданчики виявляють рештки давніх обрядових споруд, здебільшого поховальних. Виходячи з того, що землянки і майданчики розкинулися на такому значному просторі (смуга їхнього поширення починається від Дніпра, доходять до р. Дністра і Карпат, а може і далі, до р. Вісли) і що подібувана в них культура відтворює різноманітні стадії розвитку, від найпримітивнішої аж до тієї, котру ми бачили на початку віку металу, я можу тільки повторити висловлене ще раніше мною міркування, що народ, який їх залишив, був мирним, осілим хліборобським пле-

нем, безперечно орійського походження, в якому можна вбачати тільки наших предків праслов'ян, котрі передували і пережили на нашій місцевості всі до сьогодні відомі пересування і набіги інших іноземних племен, і нащадки яких утримали у своєму володінні край предків до цього часу. Всі докази і факти, які спонукали мене до цього висновку, я полишаю для майбутньої, ґрунтовнішої праці, над якою щиро хочу потрудитися і виконання якої буде залежати головним чином від часу і наявності уже готового матеріалу.

Описувана мною культура, яку я вважаю можливим назвати давньоросійською, а точніше, протослов'янською, котра поширена на великих просторах, уже згаданих мною раніше, власне починаючи із Київського, Васильківського, Канівського, Чигиринського, Звенигородського, Уманського і Липовецького повітів Київської губернії, до північної частини Херсонської і у всій північній частині Подільської губернії, до самої границі Галичини і далі, а також по лівому березі р. Десни, в Остерському повіті Черні-

Наталка БОНДАРЧУК

БІЛИЙ КОЛІР КОНВАЛІЙ

Її голос вам давно знайомий: адже впродовж багатьох років Наталя Бондарчук інформує слухачів першого каналу Національного радіо про найяскравіші події в культурному житті України. Голос — то ціла палітра. За тембром і звучанням — вдача, характер, доля. Радіожурналіст — це думка і голос події. Той, хто населяє свою душу подіями і повідомляє їх людям, поволі вивітрює свій голос, доточуючи його власними емоціями, радощами, стражданнями. Найсокровенніше, — те, що для себе, вимовляється по-думки або пошепки. Можливо, тому перше враження від віршів Наталки Бондарчук — що це вірші-замовляння. Їх думають, шепчуть, наспівують вуста авторки для самої себе, наповнюючи власну сутність щирістю, коли душа хоче зароситися добром і любов'ю.

ПРОХАННЯ ДО БОГА

Україні — бути вільній, Жінці — вдосталь дітей мати, А чоловіку — сопілку: Виспівувать, награвати!	Серед моря квіток Обирай же Наталю!	Що впаде нам під ноги плащем:
Тобі, чоловіче — сопілку, Справляюся з нею славно, А ще й — високу гречечку, щоби в неї стрибав справно!	* * * Я не хочу більше ридати, Рвати душу і серце за тебе, Оббивати пороги й страждати, На мотузці тримаючи лева!	Чорно-жовтим, червоно-багряним — Будем слухати вдвох листопад, Облікатимуть п'яти каштани, Обіцятимуть щастя і лад.
Ой, маю, маю сопілку, Виспівую, на ній граю, Хорошую маю жінку, Дітей із дванадцять маю!	Справа в нас і в тобі! Не лякайся, як побачиш Мої хризантеми. Цвіт улюблений — Колір сонця. Усе інше — То колір неба.	В довгий вечір дощів і туманів Не шукайте мене серед сліз: Я чекатиму вірно тюльпанів й плащаниці весняної млість!
Дай, Боже, мені, за совість Корову, а чи корівку, Нехай її жінка доїть — Дітей молоком напуває!	* * * Тікає зірка від мене, Ховається в синє небо, Усе, що зі мною, збулося, — Залишу на темному боці!	Поки ж зимоньку нам зустрічати: При свічках, при надії, в теплі, Ще півроку й заб'ють, як на свято, Повноводні живі струмені.
Пошли мені нивку чисту, Без пиріїв і суріпок, Хай жайвір дзвенить над нею, Душу чиюсь зігріває!	Усе, що зі мною буде, Весна зустріне салютом! То ж де ця дилема взялася: Чи плакати, а чи сміятись?!	Скоро осінь заросить подвір'я... 14—16.09.1998 р. — квітень 2000 р.
Лише не давай горілку: На неї змінюа дуду: Тікай від мене, хмаринко, За жінкою плакати буду! 3.— 4.06.1992 р.	* * * Скоро осінь заросить подвір'я Приморозком і довгим дощем, І дерева позбудуться зілля,	* * * А видався цей день такий сумний: Сьогодні я побралася із небом.
* * * Через натовп іти, Вибачай, нема сил. Якщо зможеш — впіймай Білий колір конвалій, Вибирай: ти і я — Геть всі інші світи!		

Ти більше не чекатимеш
на мене,
Собі сказав:
“Я більше вже не твій!”.

Ніколи, любий, бо
не свій,
не мій!
Правий і мовчазний
в своєму горі,
Із осудом
ти вибухнув
без сліз:
“Кохана,
я для тебе
був лиш морем
Порад корисних і...
навмисних сліз!”

Блакитне небо
хай тобі простить,
І в погляді твоїм
не стане горя —
небесна голуби́нь
і чистота
Роз'яснять з часом
всі кольори моря
І звідки взяли́сь
туга і хула.

* * *
Мені треба кудись
поїхати,
У чужі, у незнані світи,

Де замість кам'яниць —
одні віхоли,
Що гуляють
туди і сюди!

Мені треба туди
добратися,
Де слова лиш
бурульки самі,
Де все біле,
і навіть асфальти
Неможливо зробити з
брехні!

Де приреченість лиць
у трамваях
Витісняє
порожнє таксі,
Де вітають і не
проводжають,
Де сміються,
хоч очі пусті.

Де розкотисте “ар” заглушає
Звуки мови моєї
журні...
Хіба справа лише
у трамваях,
Якщо хочеш все кинуть,
втекти?!

* * *
Не буде більше чекання,
Я остеронь стану нього.

Не буде більше зітхання,
Мене й не було ніколи.

Ніколи очам твоїм віри
Не сколихнути, ніколи.

Ніколи моїх дітей руки
Тебе не обнімуть з любов'ю.

* * *
Біля мене нічий літав
янгол:
Не впізнала його
на обличчя.
Безіменному —
довга дорога,
Відпочинь
біля мого крильця...

Заклади за голову
крила —
Я впізнаю
за стуком серця —
Тріпотіння душі
чужої,
Яка в тіло чиєсь
вселиться!
Але зараз гримить
у долоні
Безтілесно!
Веселиться!
А мені так приємно
тримати
На руках тебе.
Коло серця.
Літо 1998 р. — 10.01.2002 р.

* * *
Нікому чужа кров
не стане за рідну.
Й троянду яскраву
твій кінь переступить,
Твоя кров — чужа,
хоча ти — мій — я вірю,
Ріднею хіба що
сини наші стануть!
Без тебе мені
навіть Біг не народить,
Без мене сирітське
ти плаття одягнеш
І підеш в пустелю
молитись, в безодню...
Іди ж! Навіть там
тебе будуть кохати!
Ти підеш один,
полишивши всі вірші.
Ти — інші, ти там
неодмінно напишеш,
Найкращі, що в тебе були,
серед кращик!
А хтось із молодших аж
губи зашпилить,
І натякатиме на щось
прекрасне,
Що втратили ми,
чи знайдемо деінде,
А ми ж як два леви
змагались за щастя!
8.06.2000 — 11.01.2002 рр.

ВАРЕНИЧНА ВІД КРАВЧУКА, або НА ЩО ЗДАТНІ «ФІЛОЛУХИ»?

Якщо хлібина починається із зернини, а театр — з вішалки, то людина, безперечно, починається з материнської мови, що стає їй рідною на все життя. Словесний автопортрет мовця завжди найяскравіший з-поміж будь-яких інших його портретів. Бо ж слово — не горобець... Чого не скажеш, на превеликий жаль, про тих, хто “цвіринькає”, так і не навчившись (сиріч зневаживши свій родовий та громадянський обов'язок) співати по-солов'їному. Таким горе-мовцям (і конкретним, і анонімним) присвятили свої викривальні етюди письменник Петро Федотюк та журналіст Федір Шевчук.

Книжку П. Федотюка “Добродії та лихочвори” (К., “Задруга”, 2001) склали редакторські записники, які він вів з 1997 по 2001 роки, тобто в ній відбито злободенні реалії нашої мовної політики та повсякденної життєвої практики. У той час як у Шевчуковій книжці “Слово на долоні” (Вінниця, “Велес”, 2001) читач здебільшого знайде спогади-оповідки автора зі студентських літ і з журналістського буття. Як зазначено в анотації до видання, “ідеється тут не стільки про мову, скільки про людей, бо ж саме через слово ми пізнаємо суть людини”. Згадавши, приміром, ушлавлених боксерів Віталія та Володимира Кличків, відомого футболіста Шевченка, відмін-

ного стрибуна Бубку, Ф. Шевчук називає їх “патріотами... без мови”, оскільки скрізь дають інтерв'ю російською, зовсім не дбаючи не лише про власний авторитет, а й про престиж держави, під чийм прапором виходять на змагання. Або ж як “приперчив” автор колишнього однокурсника Вадима словом “філолух” за те, що той, уродженець Шевченкового краю, випускник філфаку університету, вчитель української мови та літератури в одній зі столичних шкіл вийшовши з класу на перерву дозволив собі звернутися до давнього знайомого чужинецькою мовою. Отож, як кажуть, видно пана по халявах.

Книжка П. Федотюка, що стоїть на сторожі рідного слова, воюючи з його недругами, разом може прислужитися “лікнепом” для всіх бажаючих удосконалити свої знання з української мови, яка, незважаючи на згубний процес масового витіснення її з усіх ділянок життя російською та англійською, все-таки демонструє деякі ознаки одужання. Хоча, зболено зазначає у передмові автор, “слово писане вимирає, як мамонт, дедалі більше люди споживають електронне слово — може, через те воно втрачає свій запах і смак”. Що ж, розумію й поділяю острах Петра Кузьмовича щодо нинішнього стану мовної комп'ютеризації, проте сприймаю отого

“мамонта” швидше як гіперболу в літературному стилі автора. Бо віриться, що жодному техногенному монстрові не вбити живого писемного слова, доки пульсує гаряча кров у серці людини-мовця, доки не перевелися папір, конверт і ручка.

І П. Федотюк, і Ф. Шевчук глибоко переймаються тим, що “все питомо українське доруйнують долар і рубль — у тім числі й мову”, що в багатьох наших співвітчизників бракує не тільки поваги до рідного слова, а й елементарної мовної культури. Ось що буває, демонструє Ф. Шевчук, зокрема звернувши увагу на чудернацьку табличку в одному із сіл Бершадського району, коли де в кого в голові “бардак”. Як виявилось “БарДК” розшифровується як “Бар Дома культури”. Ще б одну літеру, і вийшов би справжній “бардак” з російським відтінком. Автор прореагував на цю недолугість реплікою в районній газеті. І одразу ж ту пришелепкувату вивіску зняли. Але назва до згаданого закладу причепилася. Тож і нинішні у селі незрідка можна почути: “Куди йдеш?” — “У бардак на пиво!”

Такого мовного “бардаку” ще немало в нашому українському інформаційному просторі, що потерпає, як наголошує П. Федотюк, не лише від пошесті калькування з російської, а й від засилля англіцизмів, германізмів,

латинізмів тощо. Ох, оте сумнозвісне мавпування, колінкування перед Заходом, намагання поставити воза попереду коня... Як притуплюють слух оті всі красивості “від Кардена”: “губернатори”, “мери”, “муніципалітети”, “департаменти”, “офіси”, “дилери”, “спікери”, як дратують тих, хто живе українським словом у незалежній Україні, зокрема й автора книжки “Добродії та лихочвори”, котрий послуговується сатиричними барвами: “Генде гох, здоровий глузде, ві єсть окружени!”

П. Федотюк — не лише щирий вболівальник рідного коріння, а й подекуди розкривається як тонкий політик. Приміром, зачіпаючи поглядом мережу конвеєризованих ресторанів Мак-Дональдс, яка владно посіла місце хазайки у нашому домі, він пропонує свою альтернативу: “Варенична від Кравчука”. А чому б і ні? Варто лишень придивитися до лисніючого обличчя экс-президента й послухати його захоплену розповідь — в одному з телеінтерв'ю — про секрети приготування фірмових українських вареників. Тож, нагодувавши своїх земляків, Леонід Макарович міг би вийти й на світовий обшир, разом “прислужитись” розпросторенню позитивного образу України — куди краще, ніж на посаді президента”.

перебуваючи у стадії “дикого капіталізму”, ми марно сподіваємося на те, що капіталізм розв'яже всі наші проблеми, слушно наголошує письменник. Адже, подолавши одні бар'єри, опиняємося перед іншими. Вимирають (ось тут уже справді, як мамонти) романтика, поезія, ніжність. Усе йде на продаж, усе виправдовує всевладний бізнес. Тому “не прогавимо межі, за якою — задвірки історії і людства”. Ця межа — як лезо, що січе по серцю. Будьмо ж пильними й не калічмо живодайне дерево українського роду!

Обидві рецензовані книжки, де істинно героїнею (хоч і не в святковий день) постає рідна мова, спрямовані на очищення наших душ, на одвертий діалог як із самим собою, так і з прийдешнім, за яке всі ми в одвіті. А найперше мусять прислухатися до праведного голосу письменників ті “достойники”, від кого залежить, аби наша мова закружилася на всіх теренах України й інші народи сприймали її не повторною квітучою гілкою.

Олена ЛОГВИНЕНКО

Олена ЛЕОНТОВИЧ СЯГНИСТИЙ ПАГІН УКРАЇНСЬКОГО РОДУ

Віктор Леонтович належить до старого козацького роду (прапрадід — бунчуковий товариш українського війська за часів Гетьманщини). “Рід Леонтовичів був з православних шляхтичів українського походження і після поділення України залишався деякий час на Правобережжі. Трохи згодом дехто з Леонтовичів переїхали на лівий берег, на Гетьманщину, і тут посідали більші й менші старшинські уряди, дехто навіть і генеральні. “Але через те, що вони здебільшого не мирилися з московськими представниками в Україні, а один з них був свояком Мазепи, сливе, ніхто з їх тоді дуже не багатів”. Так писав про свій рід Володимир Леонтович, батько Віктора, в своїй оповіді “З життя моєї баби”. Їхня гілка Леонтовичів вкоренилася на Лубенщині, і стали вони полтавськими.

А був Володимир Леонтович (1866—1933) видатним українським письменником, культурно-громадським діячем, просвітянином, меценатом, який разом з Є. Чикаленком

та В. Симиренком став засновником першої всеукраїнської газети “Громадська Думка”, що вже наступного 1906 року прибрала назву “Рада”. Володимир Леонтович підтримував й інші українські видання, дбав про бібліотеки Полтавщини, опікувався підручниками для сільських шкіл. Він був членом Центральної Ради, Міністром земельних справ за гетьмана П. Скоропадського, з його іменем пов’язаний один з найдемократичніших у світі законів про землю.

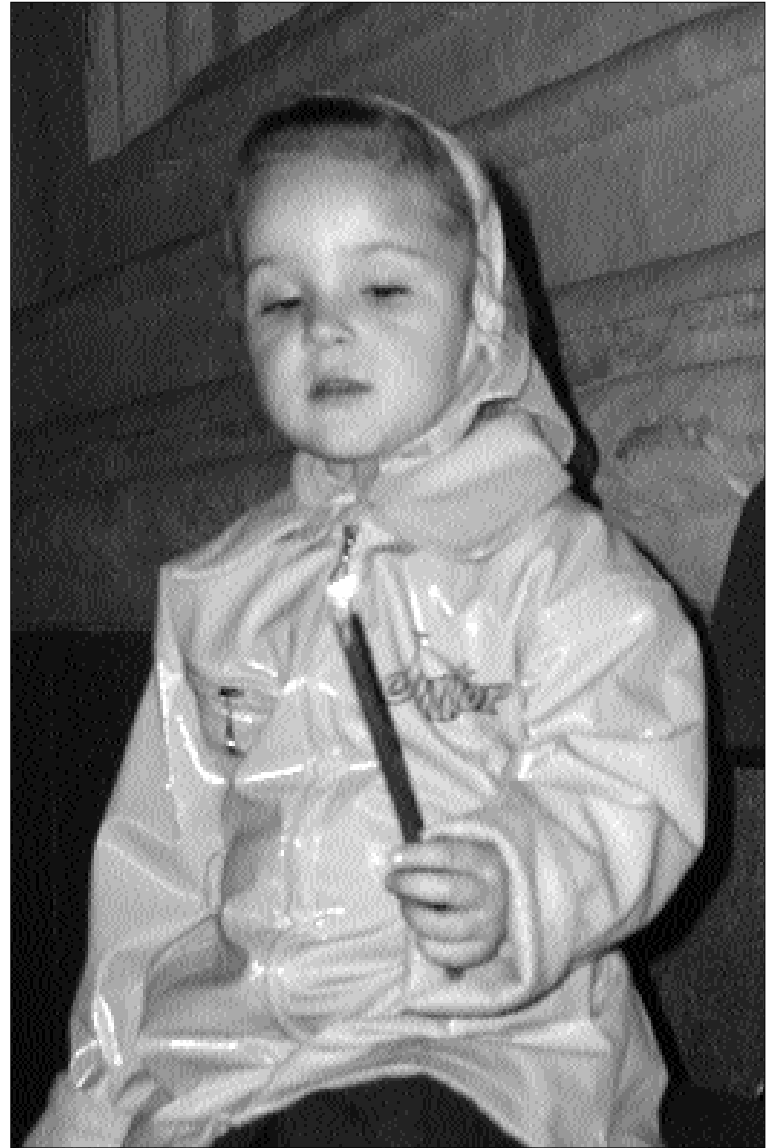
Володимир Леонтович — автор повістей, збірок оповідань, публіцистичних і літературно-критичних статей та історико-літературних мемуарів. Його ім’я за радянської влади було піддане забуттю, але вже з 1993 р. повертається в Україну.

1919 р. на шляху до вигнання під час вимушеного перебування в Катеринодарі Віктор, учень 8 класу, маючи 17 років, підпав під наказ Денікіна про мобілізацію. “А коли вже доля вимагала і йому йти на війну, — писав у повісті “Спомини утікача”

(1922 р.) Володимир Леонтович, — мусів би йти в українському війську. Сама думка про те, що він може загинути, та ще за чуже нам діло денікінської армії, здавалася мені неситською”.

Куди тільки не потикався Володимир Миколайович, в які двері не стукав у надії чи зустріти, чи взнати щось про сина! Та все було марно. “На превелике горе, я вже майже втратив надію на цей раз знайти Вітку”, — писав в одному з листів до дружини і дочки В. Леонтович. І тільки 1922 року батьки розшукали сина через Червоний Хрест — у Варшаві. Так він опинився на чужині, де й минуло все його подальше життя...

Слово його синові **Пармену Леонтовичу**.

ВІКТОР ЛЕОНТОВИЧ (1902—1959)

Відзначається столітня річниця від дня народження Віктора Володимировича Леонтовича, автора фундаментального дослідження “Історія лібералізму в Росії”. Ця книга, написана німецькою мовою, з’явилася друком у 1957 році, коли В. Леонтович обіймав посаду професора історії Східної Європи в університеті імені Й. В. Гете у Франкфурті-на-Майні. У 1974 році побачило світ друге її видання. Згодом книга вийшла російською (Париж, 1980) та французькою (1986) мовами за редакції О. І. Солженіцина. У 1995 році О. І. Солженіцин перевидав російський переклад із власною передмовою у заснованій ним серії “Исследования новейшей русской истории” (Т. 1). Той факт, що це класичне дослідження В. Леонтовича нині внесено до списку рекомендованої літератури для студентів-істориків, свідчить про міжнародне визнання автора, що передчасно помер у 1959 році в Лондоні після тривалої боротьби із захворюванням на рак.

Віктор Леонтович походив із багаті дворянської родини, що мала свій родовий маєток у Полтавській губернії. Народившись у квітні 1902 року в Санкт-Петербурзі, дитинство та юність провів у Києві, де навчався в гімназії. Університетський курс В. Леонтович розпочав на Російському юридичному факультеті в Празі, де особливий інте-

рес виявив до історії права, зокрема канонічного. Одержавши у 1929 році ступінь бакалавра, а в 1932 р. — під керівництвом Петра Струве — магістра юриспруденції, викладає спочатку (з 1934 року) російську мову в Інституті економіки в Берліні, а незабаром йому було запропоновано посаду зі спеціалізації “радянське право” в Інституті міжнародного права Берлінського університету. З 1937 року В. Леонтович працює асистентом міжнародного цивільного права в Інституті імені кайзера Вільгельма. У 1939 році до цього додається ще й викладання історії російського та радянського конституційного права.

Крім цієї багатогранної праці, він виступав також із курсами лекцій у Римі: в Інституті філософії права та в Інституті уніфікації приватного права (1941—1942). Тоді ж підготував серію публікацій філософії права та конституційного права для відомих наукових журналів.

Після війни В. Леонтович усе частіше звертається до історії. У 1945—1946 р. читає лекції з історії Візантії в університетах Мюнхена та Франкфурта-на-Майні, у 1947 році, захистивши на філософському факультеті Франкфуртського університету своє дослідження “Правовий переворот Івана Грозного та ідеологія російського са-

модержавства”, опубліковане в Штутгарті у 1949 р., одержує посаду викладача історії Східної Європи. У 1954 р. стає екстраординарним професором, ще через три роки публікує свій magnum opus “Історія лібералізму в Росії”.

Ця праця різнобічно характеризує Віктора Леонтовича. У ній відчувається те поле напруги, в якому працювала думка дослідника. З одного боку, йому було важливо визначити місце тих чи інших юридичних інституцій в історичному процесі, а з іншого, “sine ira et studio” дати оцінку історичній ролі особи. Саме тому Леонтович однаковою мірою використовував різні джерела. Вивчення “сухих архівних матеріалів дало йому так само багато, як і занурення в мемуарну літературу”. У своїх викладах Леонтович поєднує проникливий аналіз зі здатністю відчувати зсередини конкретну історичну ситуацію. Він завжди пропонує оригінальне бачення і ставить нові питання. Його міркування зрозумілі, стримані, їм не бракує великодушності та мудрості. Ці якості Віктора Леонтовича, поряд з науковими досягненнями, були прикладом для всіх, кому поталанило зустрітися з ним на життєвому шляху.

Пармен ЛЕОНТОВИЧ,
син ученого,
Великобританія

Боже Великий, Боже Всесильний!

Ми, грішні діти Твої, у покорі сердець наших, приходимо до Тебе і схиляємо голови наші.

Отче! Прости провини наші та провини батьків, дідів і прадідів наших. Даруй тим з-посеред нас, що словом блудять, покликуючись на ім’я Твоє. Прийми нині, благаємо тебе, щирю молитву нашу і подяку за безмежне милосердя Твоє до нас. Вислухай наші молитви і прийми благання змучених сердець наших. Благослови нашу Батьківщину Україну, волю та щастя їй дай.

Премилосердний Господи, хто вдається до Тебе з благанням, ласку Твою подай.

Благаємо Тебе, Боже Добрий, за братів і сестер наших, що на засланнях, у в’язницях, на тяжких роботах перебувають, караються й мучаться. За вдовиць, за сиріт, за калік і немічних, і за тих, що Твого Милосердя та допомоги Твоїї потребують.

З’єднай нас усіх в єдину велику Христову сім’ю, щоб усі люди, як брати, славили Величне ім’я Твоє завжди, і нині, і повсякчас, і на віки вічні. Амінь.

Так іноді буває, що зовсім окремо і зовсім незалежно одна від одної трапляються події, які одна одну продовжують. І розшифровують. Не обов'язково перша є зачином, а друга — висновком.

Коли на "Лесиній осені" в Ялті доля звела мене з Ганною Семенівною Горгулюю і я почула жахаюче-сумну розповідь про події 40–50-х років у Західній Україні — з вуст учасниці, що була тоді дівчачою-зв'язковою і в своїй довгій косі носила записки для кривок, — у тому пекельному плетиві ситуацій, котрі вимальовувались із розповіді, я, вже немало начитавшись про ті роки, ловила лише тремтливий від хвилювання голос пані Ганни, яка вкотре повторювала: "І всюди трупи, трупи... Вони мені сняться. Я ціле життя плачу. Стільки надивлялася трупів — і вони все перед очима. Страшно!..."

Ми довго говорили. І почуте було на грані ймовірного.

Пані Ганна розповіла тоді і такий життєвий випадок. Вона й Петро Крук побралися у 1949-му. Петро вступив до Івано-Франківського педінституту, співпрацював із "лісовими хлопцями", а, як прикриття, був секретарем комсомольської організації. Мав двоюрідного брата — Остапа Крука, завзятого й рішучого. Якось Остап прийшов — і до Петра: "Нас добивають. Кидай інститут і йди в партизани". — "Остапе, і що з того? Ми України не здобудемо — нас мало", — на те йому Петро. Остап, не роздумуючи, вихопив пістолет і хотів стріляти. Але якраз нагодились Ганнина мама, зняла крик. Та через кілька днів Остап прийшов уже із хлопцями. Мама, угледівши їх здала: "Петре, тікай!" А Ганнуся — вже із добрим животом. Петро дружині: "Я тікаю, а ти — за мною". Остап побачив, що за Петром слід прохолов, і до Ганни: "Якщо підеш за ним, уб'ємо. А твою комсомольську дитину на куски роздробимо в животі..." Невдовзі вагітна Ганна перед партизанським строем зрікалася свого чоловіка, хоч дуже любила його. Потім лише раз і випало стрітись... Сам Остап Крук загинув у Росії в тюрмі — його схопили "совіти" у боївці живим: мав перебиті ноги, а патрони скінчилися...

Доля пані Ганни, як і багатьох західняків, варт романного викладу. Та тоді я її розповіддю була геть спантеличена: з неї висновувалося, що межа протистоянь "свій-чужий" проходила не тільки через такі нероздільно-цілісні субстанції, як родина, рід, — а й через окремі людські душі, переполовинюючи їх, мов ніж яблуко. Умови воєнного часу, постійна загроза смерті деформували предковичні моральні засади, на яких раніше трималося українське небо. Мета була над усе і виправдовувала засоби — і по той бік барикад, і по інший. І народжувала жорстокість — як незаперечний засіб стерилізації.

"А чи слід про це зараз говорити? — каже дехто. — Наш народ стільки пережив, стільки разів був одурений і принижений. Його треба підтримати, а не добивати отим спогадуванням".

"Пізнайте правду — і вона зробить вас вільними", — рече свята мудрість. Закони правди — на нашому боці. І хоч би як болісно та правда сприймалася, ми з нею станемо сильніші. Так думаю я. Інша річ, що, на жаль, і нині не завжди можемо говорити про ту правду — і говорити спокійно, аналітично, а не прокурорськи. Звісно, недругів ще вистачає, і порошину в нашому оці вони бачать

швидше і пильніше, ніж деревину в своєму. Проте з волі небес їхня облуда їх теж не рятує. І тому приймим наречену нам дорогу правди. І не біймось.

До цих роздумів спонукала мене нова книжка Василя Остапова (К., Український письменник, 2001) "А якщо вони повернуться?", який живе і працює в Хмельнику Вінницької області і вже відомий читачеві й критиці своїми опублікованими романом-освідченням "Бриндушки з-під Сивулі" (1997), феєрією-веремією на вільну тему "Вони не чули про Класа" (1999), апокрифом "Оголена шабля Богдана" (2000). "Рядки, які стукають у серце", —

СКАЖІМО, ЩО — НЕ

назвав свою передмову до неї Микола Ілляш, редактор видання. Сам автор визначив жанр нового твору як "дієпис розпуки". Не "літопис", не "скоропис", а "дієпис", — бо у тексті справді порядкує ДІЯ.

Насамперед — лексична специфіка мови підгірського села, оті запашні іскристі словечка, що є там органічними і видзвонюють у потіці народної говірки, підсилюючи дух і колорит епохи, а читача змушують напружено вслухатись — у шум ріки? гомін лісу? клекіт часу? — і смакувати тою говіркою, бо автор передає її природно, без найменшої фальші.

Манера письма Василя Остапова — і в попередніх книжках, і в цій — незвична, її не сплутаєш ні з якою іншою. Те письмо ніби ієрогліфічне, навіть "пиктографічне", коли ціла людська доля чи подія — в одній фразі, в одному точному штриху, а з "позатексту" постає більше, ніж із власне тексту. Калейдоскопічна зміна ситуацій, картин, епізодів, їхня самодостатність, динаміка — без якоїсь чіткої сюжет-

ної лінії — надають творові ознак п'єси чи кіносценарію.

Нічого, здається, особливого і складного: обійшов — хата за хатою — всю вулицю, на якій виріс, а потім описав долі всіх-всіх без винятку, і хто нині сушений, і хто вже похований у рідній землі, і хто подався у неблизькі світи. Когось згадано кількома, а когось — одним-двома рядками чи й реченнями. З коротким коментарем або й без нього. І вийшов своєрідний зріз історії, зріз буття України ХХ століття — в усій його страшній трагічності; величезне історичне зрушення — від Першої світової війни до сьогодення, де народ — не раз, мов поплавков на воді.

Але, мабуть, за тим і впізнається Майстер. Складне і масштабне історичне явище В. Остапов розкриває, проникаючи в його суть через локальні вияви, через долі конкретних людей. А клубок не з простих, — чи й розплутаєш. Де вона, правда? Де свої, "наші", а де чужаки, "не наші"? На чорно-білому світі не ділився тоді, не ділиться він і тепер — попри всі ідеологічні потуги. В. Остапов обминає емоції, пояснення, зітхання, плачі — дає лише фактаж, лише події ("дієпис розпуки"). Ось оповідка "Покрадом".

"Коло Онуферка став облавник. На Онуферкові річка. Він устроїв погляд крізь гілля. З білим світом попрощався, розпочав молитву.

Облавник торкнув ногу кирзакі. Онуферко чекає на біль. Болю нема. Облавник присів. Запихає онучу вглиб за халявою. До Онуферка, ледь чутно:

— Ногі спрячь!
Встав і пішов.
Онуферкові п'яти заспішили в хаші.
Глибокої ночі Онуферко Лаврів забрів у свою хату.

Жінка перехрестила і перехрестилась. Коли оповів усе, Лавриха сказала:

— Богородице, дякую! І серед москалів люди є..."

Композиційно оповідки — мов хвилі в Ріці: набігають одна на одну, зливаються, аби невзабарі розійтись, але вже зовсім іншими. Ось Васко (наскрізний образ, в якому вгадуємо самого автора), починаючи оповідь, заходить у свою Ріку, "на якій не був тридцять років". І наступне ж речення — як чорна ремарка підсвідомості, як невтихаючий біль: "...Найбільше засилали на двадцять п'ять..." І знову спека й Ріка, знову оповідь. Та ми знаємо, про що йдеться ("П'ять метрів до бистрини").

Автор акцентує увагу в своїх оповідках на визначальних моментах, нічого не спрощуючи. "Ті, що забрали Андрія Барнича, або фист дурні, або прикидались на таких на ніч..." Сумна розповідь. Закатовано Андрія і сестрино сина-сиротину Тадея. "Магда, розповідаючи про тата і брата, переходить на крик:

— Тато драбів годував, а вони його вбили! Сільські душогуби. Бандеру спалюжили че-

рез таких... На всіх кажуть "бандерівці" — і на патріота, і на легейду, що коханку в схроні на коліна висаджував" ("Не вартий дітей годувати").

Дмитро Дмитрів записався на фронт добровільно. Зброю дали аж на Святий вечір у сорок п'ятих. А потім його і ще дев'ятьох забрали з фронту — і в тюрму: "Ти учил бандеровців!" Довга дорога поневірянь. "Люди взяли Дмитра Дмитріва, як вернувся, на руки. В п'ятдесят шостім вернувся" ("На височині рук").

А головна дія "А якщо вони повернуться?" — каральна акція в селі за те, що вночі "хлопці з лісу" вбили кількох радянських солдатів. Автор показав увесь жах безправ'я простого селянина, жах руйнації родів, родин. Вражають деталі, штрихи в подачі буденних справ чи трагічних подій. Вони вихоплюються акцентовано, мов у кінокадрі великим планом. І краще за будь-які докази свідчать: це правда, так було. "Микола Романів утік у Тужилів. Перебрів ріку. Облавник запитав у жінок:

— Знаєте цього хлопця?
Жінки сказали правду. Вони не знали.
Миколу вбили, лиш стихло "ні".
Заледве Миколі сімнадцять.

На тужилівським полі вбито з Миколою одинадцятьох.

Микола Хацевич, чоловік з Новиці, вбитий на Гачках, це — сінокоси, за гаями в Перелогі.

Тридцять три вбито в гаях і на полі, в селі. Два брати Сеняки вбиті: Михайло і Петро. Михайло в городі, Петро в кукурудзі коло рідної хати.

Два брати Мельники — Микола і Прокіп. Два брати Юришини — Микола та Ілько. Ровесники ХХ століття, народжені в 1900-му, забиті в 1944-му. Гринь Гриців, Андрій Гриців, Іван Сеняк, Микола Саган, Микола Мельник, Іван Дмитрів.

Найстаршому Василеві Бабію було шістдесят чотири. Наймолодшому Миколі Романіву сімнадцять.

Трьох — Дмитра Поташика, Федора Паньківа, Івана Сеняка — вбито в однім куці, де вони ховалися, в Лазковій долині. Через два тижні знайшов грибар із Каменя.

Василя Сеняка та Івана Федінка знайшли в грудні, пізнали з одержі" ("Мітла і жорна").

Невелика за обсягом книжка "за суспільно-політичною наснаженістю — це політично-історіософська публіцистика, — каже Микола Ілляш. — Що ж до часових і просторових обширів, напруги подій, думок, емоцій", то вона виміру романного. І я з ним погоджуюсь.

У нашій народі завелась була страшна хвороба — безпам'ятство. Після голодоморів, тюрем, війн і всяких інших тлумів — це не дивно. Книжка Василя Остапова — цілюща на цю хворобу. Вона вертає знання про себе і свій рід, свою землю, вона вертає пам'ять. Написана пристрасним серцем патріота, вона читається невіддивно. Як добре, що вона є. Якби така книжка — та про кожен метр нашої згорьованої землі, — їй-богу, ми б справді стали іншими і долю свою змінили б на краще.

Наталка ПОКЛАД

ВИСТАВКА, ЯКОЇ ДОСІ НЕ БУЛО

2000 книжок, представлених видавництвами двох десятків провідних державних університетів Польщі, викликали неабиякий інтерес у перший же день відкриття виставки польської наукової книги в Національному університеті ім. Т. Шевченка.

На цій виставці демонструється найкраще з доробку польської вищої школи за останні десятиріччя практично усіх галузей знань станом на початок 2002 року: від антропології, археології, бібліознавства, філології, природничих наук до сучасних підручників з права, соціології, педагогіки, словників і наукових журналів.

Цікавинками виставки є також українськомовні книжки. Наприклад, дуже гарний підручник "Вивчаємо українську мову", обкладинка якого виконана в кольорах Національного Прапора України, представив Люблинський Католицький університет. Популярний словник сакральних українських і польських визначень представив Поз-

нанський університет ім. А. Міцкевича. Сілезький університет у Катовицях представив ряд мовно-культурних програм для іноземців, у тому числі: для громадян України, Білорусі, Балтії, інших країн колишнього СРСР.

На виставці було важко проштотуватися: аншлаг і атмосфера радісного здивування. Під час урочистого відкриття, яке відбулося вже після ознайомлення з експонатами, виступив Посол Республіки Польської М. Зюлковський, — "Гадаю, що це не остання виставка в цьому столітті", ректори і проєктори українських і польських університетів, відомі особистості науки і культури обох країн. Як зазначалося у виступах, виставка є частиною комплексу заходів співпраці між вищими навчальними закладами України і Польщі. Зараз готується подібна виставка-відповідь української наукової книги в Люблинському університеті ім. М. Кюрі-Склодовської.

Святкову атмосферу виставки відзначив у своєму виступі директор Інституту літератури НАНУ акад. Ми-

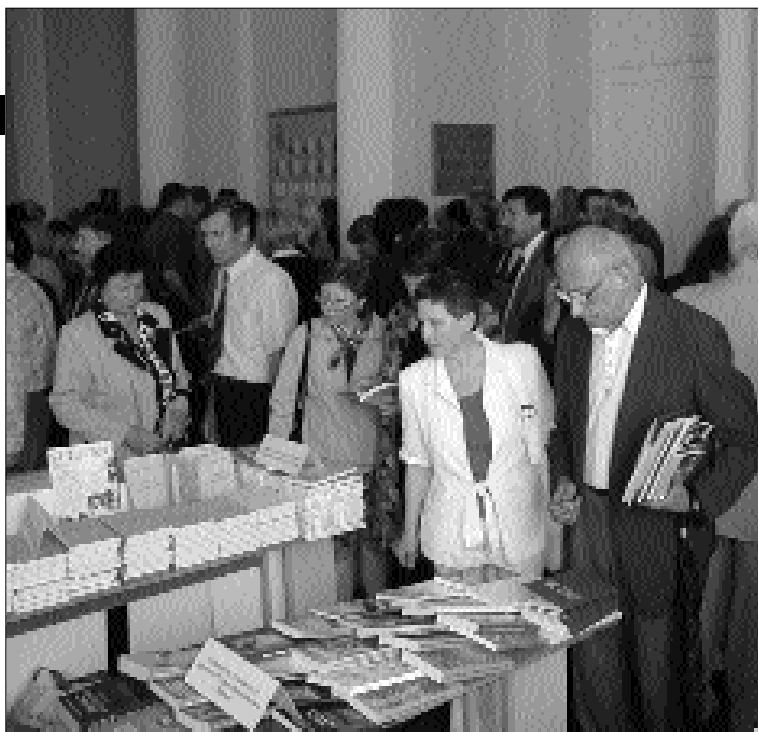
ПО-СУСІДСЬКИ

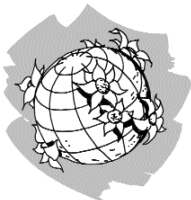
кола Жулинський, голова українсько-польського Форуму:

"Наразі ми можемо лише мріяти про такий розвій наукових видавництв, який спостерігаємо в Польщі, де ніколи не переривалася університетська традиція публікації наукових праць. Ми із захопленням дивимось на той високий рівень, що на нього ніколи піднялася польська наука і наукова книжка. Ця виставка, я переконаний, буде для нас великим стимулом".

Цей стимул буде насправді великим, оскільки, за рішенням Спільки видавців вищих шкіл Польщі, всі 2000 книжок з виставки буде передано як дар бібліотеці Національного університету ім. Т. Шевченка.

Свєн ҐОЛИБАРД

ДЖЕРЕЛО ЇЇ ЛЮБОВІ

ВІРА СМЕРЕКА —
НАЙВІДОМІША В СВІТІ
КРОЛЕВЧАНКА

Мені і моїм друзям, учасникам молодіжного просвітянського гурту "Квітуха калина" (ми були тоді 8—10-річні школярі), ім'я Віри Смереки відкрилося 1994 р. Її пам'ять про рідний край, любов до нього перелилася тоді у надіслані нею прекрасні матеріали для українських національних строїв: нитки для вишивання, тканини, стрічки, намисто. З тих чудових тканин наші мами і бабусі пошили і вишили костюми, в яких ми стали справжніми артистами і виступали на найкращих сценах нашого міста і району.

А книжки свої пані Віра надіслала нам пізніше. Прочитав я їх уже старшокласником, точніше, ліцеїстом Київського військового ліцею ім. Івана Богуня, приїхавши додому в Кролевець на канікули. Книжки ці справили на мене незабутнє враження... Тому я не лише їх перечитав, а й написав по них учнівську наукову роботу про життя і творчість нашої славної кролевчанки.

Адже в цих книгах багато автобіографічного. А ще вони — справжнє вікно Людяності, Добра і Любові до рідної землі, до України.

КРОЛЕВЕЦЬ, ЛЬВІВ
І ЗНОВУ КРОЛЕВЕЦЬ

В автобіографічних нарисах п. Віра точно називає місто, куди вони, сім'я священика, переїхали з Лушників: Кролевець. Знайшовши для родини убогу квартиру, о. Степан зайнявся пошуками хоч якоїсь праці, щоб утримувати дітей... Тут п. Віра у 1940 р. з атестатом відмінниці закінчила середню школу. Поїхала вступати до Київського університету, але її "зрізали" на екзамени з російської мови, — як дочку священика.

Та пощастило їй того-таки 1940-го вступити до університету Львівського — на українську філологію. Вона була щаслива!

З приходом німців о. Степана знову покликали селяни на священницьку посаду. Сім років Чеплівка не мала церкви (бо її перетворили на "клуб"). До християнського святого Успіння Пресвятої Богородиці 21 вересня 1941 року селяни реставрували клуб у церкву. І запросили

о. Степана на це свято. Тут він з усім сумлінням виконував свій обов'язок священика аж до своєї кончини в 1972 р. Правда, пізніше більшовики знову обернули церкву на клуб. Довелося Службу Божу правити в Молитовному домі. Дружина його, Євгенія, керувала церковним хором. Поки не надійшов наказ розібрати Молитовний Дім... Через три роки після цього мати письменниці й померла.

Навіть із цього короткого опису видно, що батьки п. Віри були справжніми подвижниками християнської віри і моралі.

НІМЕЦЬКА НЕВОЛЯ

У травні 1942 разом із тисячами наших юнаків і дівчат її було вивезено до Німеччини — Віра Ніпот опинилася в робітничих таборах у Берліні. Виснажлива праця, недоїдання зумовили хворобу, через яку потрапила до невідомої лікарні... А потім у ще суворіші табори.

У Берліні в серпні 1943-го доля звела її з українцем із Закарпаття Іваном Смерекою. Цей кмітливий юнак за часи неволі добре вивчив Берлін, налагодив контакти зі впливовими українцями німецької столиці. Він організував втечу Віри із табору, а через рік, коли Берлін уже нагадував пекло, обоє втекли у гори Гарц, а потім у м. Гослар, де дочекалися кінця війни. У липні 1945 одружилися. Скромно, на чужій землі, але з друзями-земляками відзначили весілля... І віддали себе активній громадській діяльності серед українців на чужині. У таборі "ДіПі" п. Віра працювала в українських школах і гуртках до 1947 року.

Враження про Німеччину — це її книга "В німецькій неволі" (1998). Це книга про те, як "остарбайтерів" виснажували важкою працею, голодом, холодом і жорстокістю. Багато хто втрачав віру, ставав злим, навіть божеволів. Це твір нечуваної викривальної сили. На його основі можна створити фільм — хвилюючий і переконливий.

В АНГЛІЇ

Московські агенти підмовляли "тимчасово переміщених осіб" повертатися в СРСР. Але куди було повертатися? У безбожну імперію?... У травні 1947 молода сім'я

Смерек виїхала до Англії. Отримали обоє роботу на текстильній фабриці у місті Бадфорд. Тут і осіли. Звідси і плаче-тужить вже понад півстоліття сучасна Ярославна над українською недолею.

Як одні з найперших тут поселенців-українців, Смереки заснували у Бадфорді філію Спілки Українців Британії (СУБ), українську бібліотеку, драмгурток ім. Івана Котляревського, школу українознавства для дітей, курси англійської мови для дорослих.

Стали вони і засновниками українського світського хору, а також парафії українських церков. Стала Віра Смерека і одним з ініціаторів Товариства українських жінок імені Олени Теліги в Англії. Водночас поглиблювала вона свої знання на вечірніх студіях Лідського університету в Бадфорді. Головним її заняттям стала літературна творчість.

БОГ І УКРАЇНА

У 1999 році Віру Степанівну Смереку прийнято до Національної Спілки письменників України. У цій уже офіційній письменницькій ролі вона видала нову — третю свою — книжку під назвою "Вічний вогонь". Бог, Церква, Святі місця, ікони, молитва, Різдво, Великдень і, звичайно, Воля, Україна — ось тематичне коло цієї книги. Але твердження авторки м'які, ненав'язливі — як у народного оповідача. І особливо привабливі, бо сповнені автобіографічності.

Тим більше, що дорога до сумлінного сповідання християнських засад у неї теж пройшла через сумніви і вагання. Їх настирливо прищеплювала "радянська школа". Про це довірливо розповідає письменниця у повісті "Христос воскрес". А також в оповіданні "Вислухана молитва коло Святої Софії в Києві". А збагатившись досвідом життя батька-матері і свого власного, вона прийшла до твердого переконання, що зло можна перемогти лише неухильним дотриманням християнських чеснот.

Пані Віра, як свідчать нариси,

побувала чи не в усіх святих для християн місцях: Вифлеєм, Назарет, Єрусалим, Рим із Ватиканом і т.д. Але як патріотка своєї землі, де б не була, думає про Україну, молиться за неї.

Болить нашій письменниці проблема релігійної роз'єднаності українців. Особливо розважливо і справедливо підходить вона до цієї теми в нарисі "Велич Рима". Вона пише: "З побожністю вклоняюся

святим місцям і думкою лину в новітні часи... Екуменічний рух — це єдність у Христі... Ворожість (релігійна) Рима і Візантії, ворожість (релігійна) Росії і Польщі. А ми, українці, чому маємо терпіти ми? Ми чужі одним і другим... Невинні спадкоємці чужого і мертвого лихоліття... Навіщо цей штучний поділ має роз'їдати наш народ? Ми є нащадки вірування. Але не чужої нам ворожнечі. Чому чужа історія має нас розділяти?... Абсурд! Усі ми християни! Настала пора відмінити догми старих віків, що поділяють нас на греко-православних і греко-католиків. Вже час знайти верхам одну Церкву, Єдину, щоб народ міг спільно хвалити Бога — в єдиній християнській спільноті".

Безумовно, за стільки років проживання в Англії засвоїла п. Віра і англійські традиції, але рідне у

неї завжди і скрізь на першому плані. До речі, про життя українців Британії і свої тамтешнє життя готує Віра Смерека свою нову книгу, яка має робочу назву "З берегів Англії".

НАЙРІДНІШЕ МІСТО

Читаючи книжки нашої землячки, збагачуєшся духовно. Читаються вони легко, швидко, породжують оптимізм, надію і віру. Бо це є священний вогонь Любові до Бога і України. З цим вогнем у душі не раз приїздило подружжя Смерек в Україну, починаючи з першого року її незалежності. Приїздили на всеукраїнські форуми і конгреси, а також до родичів на Сумщину і на Закарпаття, де Віру з любов'ю називають "закарпатською невісткою".

З весни 1997 р. не стало її друга. Відійшов у вічність цей активний громадський діяч і борець за українську ідею, доволітний голова СУБ, правник за фахом. Похований Іван Смерека у Бадфорді, де прожили вони з дружиною 50 років. Але Віра Смерека не пориває зв'язків із Закарпаттям. Саме там, у місті Ужгороді, не тільки шанують, а й перевидують її книжки. Кілька примірників прислала закарпатці кролевецьким просвітянам — міському об'єднанню ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка. А просвітяни, в свою чергу, прочитавши, подарували кілька книжок центральній райбібліотеці,

краєзнавчому музею, школам міста. Розповіли про славу землячку в районній та обласній газетах.

У своїх листах кролевецьким просвітянам п. Віра не раз зізнається: "Кролевець — моє найрідніше місто". Славить його у нарисах і віршах.

Всі листи Віри Смереки починаються і закінчуються думою про українство і вірою в його цілковиту перемогу на своїй землі.

А книжки її, на моє переконання, ще стануть посібниками для виховання у всіх нас християнської моралі.

Максим ВІТУШКО,
Кролевець — Київ

●

ПАМ'ЯТЬ

ла таки — переїхала до Нью-Йорку. Часто виступала на різних імпрезах. Створила кілька нових сольних хореографічних творів — "Останній вальс", "Бублейниця", "Свято княгині Ольги", "Подоланка"... Коли їй минуло сорок років, вирішила перестати танцювати. Допомогала молодим балеринам, популяризувала українські танцювальні ансамблі.

...Оксана Вікул фізично відійшла від нас, але духовно — поруч. Її пам'ятатимуть як прекрасного пропагандиста української культури в чужомовному середовищі — хорового мистецтва, писанкарства, художніх витворів і просто просвітянина, людину щедрого серця.

Віталій МАЦЬКО,
кандидат філологічних наук,
голова обласного товариства
"Просвіта",
м. Хмельницький

●

Народилася Оксана Миколаївна Вікул 20 липня 1921 року в м. Кам'янці-Подільському у відомій на всю округу родині священиків Вікулів, що прославили у XIX і на початку XX століття рідний край, любов'ю до людей, до України. Батько її також був священиком, а потім, закінчивши Варшавський університет, став доцентом кафедри хімії Кам'янець-Подільського університету. В листопаді 1920-го емігрував, захистив дисертацію і працював професором Українського вільного університету в Празі.

До батька Оксана приїхала разом із матір'ю влітку 1923-го. Спершу жили в Подебрадах, де батько вчителював у новозаснованій господарської академії, а з 1929-го починається празький період. Прага Оксані подобалася. А головне — більше чути української мови. Та школи української не було. Батько, ніби відчуваючи майбутнє, віддає її до англійської школи, потім — до гімназії.

У Празі Оксана офіційно стала членом Пласту. У цій масово-спортивній освітній організації дівчина зацікавилася танцями. І уже наприкінці 1936 року вона бере участь у виконанні групових народних танців на

Всеслов'янському з'їзді скаутів. Перший сольний номер для Оксани відбувся несподівано на гімназійній вечірці у Ржевниціх 1937 року, коли вона з успіхом імпровізувала "козачка". Так прилучилася Оксана Вікул до професійної сценічної діяльності. "Танець — це чиста радість, — гово-

школи Єлизавети Нікольської. Після кожної вистави фантазія подолянки починала інтенсивніше працювати. З власним хореографічним твором уперше виступила 10 січня 1943 року. Це сталося на концерті групи "Українського сокола", метою якого було показати, як саме можна опрацю-

також використала музику композитора М. Лисенка, — вона твердо стала на шлях українського професійного артиста балету та хореографа.

Навесні 1947 року в Регенсбурзі розпочалася підготовка до постановки опери М. Аркаса "Катерина". Оксани запропонували поставити до неї

ТРОЯНДА ЗІ СЛАВНОГО РОДУ

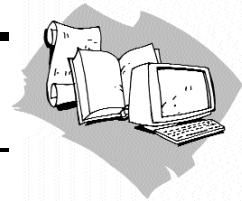
На початку 90-х мені довелося працювати в газеті "Кам'янець-Подільський вісник", де бухгалтерську справу вела Анжела Кисіль. Згодом дівчина виїхала до США, виїхала за межі... У Сполучених Штатах Америки знайшла свій притулок й Оксана Вікул, з якою ми листувалися. А потім зв'язок перервався. І тоді я попросив Анжelu Кисіль-Райлі передати ві-

рила не раз. — Як танцювала наші народні танці, то... здавалося, що лечу до України..."

Вирішила паралельно вчитися малювати — записалася до Української студії образотворчого мистецтва під керівництвом графіка Роберта Лісовського. Під осінь 1941 року Оксана стала ученицею балетної

вати українську тематику в стилі й техніці різних шкіл танку. Вона вирішила танцювати відьму Солоху з "Ночі перед Різдвом" М. Гоголя. Використала музику з "Різдвяної ночі" М. Лисенка. З'явилися схвальні відгуки й у пресі. Потім 1944 року вона створила ще один хореографічний твір "Невдале побачення", до якого

танці. Це була добра нагода грати з професіоналами — режисер Юрій Григоренко, декоратор Петро Капшученко, диригент Володимир Гавриленко. Оксаніні задуми щодо хореографії "Катерини" повністю вдалися. Переїхавши до Америки, жила в Мінеаполісі й тужила за театральним життям. І ось 1956 року не витрима-

МОВА ПРО МОВУ Й НЕ ТІЛЬКИ

(Лист до академіка Петра Толочка)

Вельмишановний Петре Петровичу!

Під час правописної дискусії, що точиться впродовж останніх років на сторінках нашої періодики, Ви виявили себе непримиренним супротивником пропонованих граматичних змін. Зізнаюся: усвідомлюючи необхідність вдосконалення чинного правопису, я так само не належу до беззастерезаних прихильників "Проекту найновішої редакції правопису української мови", навколо якого потрошено вже стільки списів. Не належу з однієї причини: я справді не вважаю широку правописну реформу нагальною з огляду на теперешній суспільний статус української мови. Тому й пишу свої тексти, не переходячи на "скрипниківку", й не дуже люблю, коли за мене їх правлять редактори окремих видань, які вже прийняли новий правопис де-факто.

Але наше з Вами неприйняття реформи (Ваше — категоричне, моє — з огляду на сьогодишню ситуацію) зовсім не означає, що проблеми не існує, що її не варто обговорювати. І Ваш допис із зумисно-провокативною назвою "Наразі над теренами нашої землі з летовища піднявся гелікоптер" ("Голос України", 22 травня 2002 року) спонукав долучитися до дискусії й мене.

Ви пишете, що протягом одного з весняних місяців Ви були прикуті до лікарняного ліжка — і тому змушені були слухати радіо. А відтак Ви були обурені тим, наскільки мова окремих каналів не відповідає "ні усталеним нормам літературного стилю, ні діючому нині правопису".

Тому спершу — про "усталені норми".

Мабуть, варто ще раз нагадати — першу повномасштабну кодифікацію української мови було здійснено лише в двадцяті роки. До того в колоніальних умовах Росії та Австрії діяли різні правописні системи, аж до закріпленої Ємським указом сумнозвісної "яржики" (українські слова просто транслітерувалися російськими літерами). І лишень наприкінці двадцятих нарком освіти УСРР Микола Скрипник затвердив офіційний український правопис, який став наслідком тривалої праці наших мовознавців — і з "великої" України, і з Галичини. Підкреслю: ніколи, ані до, ані після, українські правописні норми не затверджувалися настільки демократично й по-науковому, як це відбулося в Харкові за часів "розстріляного відродження"...

Але, за іронією долі, цей правопис, орієнтований на реальну мовну ситуацію всього тодішнього українства, і затверджений "старим більшовиком" Скрипником, багато хто, й у тому числі Ви, Петре Петровичу, називаєте "діяспорним". Річ у тім, що ним справді послідовно користувалася лише українська діаспора, — тому як протягом тридцятих років українська мовознавча наука зазнала декількох кривавих погромів, а правописні норми було штучно наближено до норм "братньої великої російської мови".

Про атмосферу тих років дає уявлення монографія визначного українського філолога Юрія Шевельова "Українська мова у першій половині XX століття. Стан і статус". У ній безсторонньою мовою фактів і посилань опові-

дається не лише про те, як розстрілювали цілі колективи мовознавців, але й директивно забороняли в українській мові все, що свідчило про її самобутність. Було проscribeовано злополучну літеру "г", кличний відмінок, давно минулий час, — лишень з тієї причини, що в російській мові своїх відповідників вони не мали. У 1937 році в статті газети "Правда" таврувалося як "націоналістичне" навіть українське слово "подвір'я", — бо ж є "правильне" слово "двір", яке відповідає російському "двор".

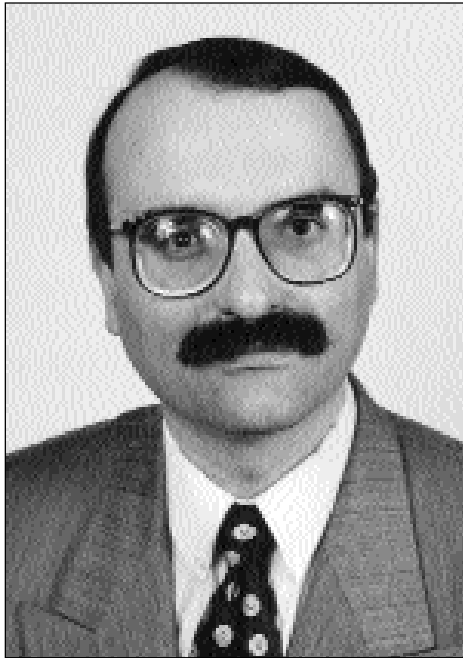
Я не застав тих страшних 1930-х, — і слава Богу! Але коли я розпочинав свою письменницьку дорогу на початку вісімдесятих, редактори ще мали списки "небажаних" "націоналістичних" слів (особливо "небезпечним" чомусь вважалося слівце "позаяк"). А в пам'яті старших жили ще надто свіжі спогади про цькування двох найвидатніших українських перекладачів — Лукаша та Кочура — за їхню "націоналістичну" (насправді — просто неймовірно багату й вишукану) мову, що була різкою відмінна від убогого канцеляриту передовиць газети "Радянська Україна".

Тож слід вважати цілком природним, коли багато хто намагається відродити сьогодні те, що було ґвалтовно перерване репресіями й адміністративною саволоєю. І не слід ображатися на редакторів, які самостійно заводять у своїх виданнях норми "скрипниківки". І дуже добре, що в нас ніхто не намагається карати прихильників "скрипниківки" адміністративно (як це пробував був робити режим Лукашенка в Білорусі щодо тих, хто намагався вживати їхню історичну "тарашкевицю" всупереч радянській "наркомівці").

Водночас, чи було б виходом повернутися сьогодні до норм "скрипниківки" (бодай у деяких модифікованому вигляді) на загальнодержавному рівні? Переконали, що ні. З однієї простої причини, — мовна ситуація протягом останніх сімдесяти років справді радикально змінилася. Навіть освічені інтелегентні українці розмовляють сьогодні вже не так, як розмовляли їхні діди й прадіди. І цього не можна не враховувати.

Хоча, знов-таки, на відміну од Вас, Петре Петровичу, не бачу біди в тому, що нас "поступово привчають до закінчення "и" у родовому відмінку однини іменників третьої відміни замість традиційно вживаного "і": "любови", "радости", "вісти". Річ у тім, що оте зліквідоване за сталінщини "и" адекватно відбивало народну вимову Наддніпрянщини. Ще й сьогодні в якихось Пекарях під Каневом почуєш від старої людини: "ох, не було мені радості". І якщо це історичне закінчення знову "приживеться" у живому мовленні, то чому б не відновити його права й офіційно?

Не бачу біди й у спробах унормувати, на решті, написання багатьох слів іншомовного походження. Адже справді трохи нелогічно, коли ми пишемо "орфографія", але "ортогональний", хоч обидва слова походять від одного й того ж грецького первня. Тому й "катедра" з "Теодосієм" не надто дратують мій слух, — це, знов-таки, спирається на українську народну вимову. Адже кажуть у нас "Марта", а не "Марфа", як у Росії. Та й Теофан Прокопо-

Максим СТІХА

вич зробився "Феофаном" уже після еміграції до Петербурга...

Тож погодьмося, Петре Петровичу, — наш правопис вартий нормальної й спокійної дискусії, яка повинна мати не ідеологічне чи смакове, а суто наукове підґрунтя. Єдине, на чому я наполягав би, — з остаточною редакцією правопису, попри все, поспішати не варто. На певному перехідному етапі доцільно було б допустити багатоваріантність написання окремих слів (щоб нікого не карали за помилки). А там життя покаже, чи справді перейде в щирої мовну практику оте "любви" чи "Атена" (замість встановлених декретами 30-х "любви" й "Афіна")...

Втім, змусили мене сісти до комп'ютера не так Ваші, Петре Петровичу, думки щодо української орфографії (чи "ортографії" — як кому до вподоби), скільки Ваші ж такі міркування з приводу української лексики. Вас обурює вживання дикторами радіо "Свобода" (єдиного радіо, де сьогодні дозволяють вільно говорити таким "опозиціонерам", як ми із Вами!), слівцями, "яких не вживали раніше", як-от "амбасада", "кшталт", "слухавка", "візія", "етер", "відсоток", "спільнота", замість "одвічно нашого" "посольство", "зразок", "телефонна трубка", "бачення", "ефір", "процент", "спільність"... Завершує цю філіппіку Ви гнівним вигуком: "Де, скажіть, будь ласка, у якого класика української літератури вони все це вчитали?"

З класиками, Петре Петровичу, з'ясувати все надзвичайно просто. Для цього досить взяти одинадцятитомний академічний (досі нормативний!) Словник української мови, виданий у сімдесяті роки (тоді до "націоналізму" ставилися пильно!) за редакцією академіка І. Білодіда (аж ніяк не дисидента). Та й подивитися, з якими прикладами наводяться в ньому "раніше не вживані" слова. Отже — "амбасада". Приклад — з І. Франка. "Кшталт". Приклад — з "Енеїди" І. Котляревського. Та ще й

який "запашний": "Завзятого троянці кшталту і носа хоч кому утруть". Погодьтеся, Петре Петровичу, не звучить тут Ваш "зразок".

"Слухавка". Приклад — знову з Франка (і, мабуть, то найперше взагалі згадування телефону в українській літературі). І другий, сучасний приклад — із П. Загребельного, теж непоганого стиліста й знавця рідної мови. "Візії" пощастило менше, — тут приклади з І. Кулика та І. Вільде, літераторів знаних, але таки "другого плану". Зате "етер" підкріплений цитатами з поезій М. Зерова і П. Тичини ("пливе етер, струмує вітер, джерела б'ють нових поем"). "Відсоток", виявляється, вживали і Франко, і Леся Українка. "Спільнота" підкріплена ще одним прикладом з П. Загребельного...

Тож, шановний Петре Петровичу, коли я, вважаючи затравованими Вами слова цілком гідними широкого щоденного вживання, й помиляюся, то мене тішить бодай те, що зі мною разом помилялися ще з десяток "класиків" — від І. Котляревського до П. Загребельного...

На завершення Ви пишете: "Слухаєш радіопередачі (аналогічна картина на телебаченні і в періодичній пресі) — і складається враження, що в нас нікому й діла немає до чистоти української мови". Абсолютно згідний із Вашою оцінкою. Тільки мене насамперед страшенно дратує не так надмір "галицизмів" (їх мало де й почуєш), як неймовірний українсько-російський суржик більшості мовців, починаючи з найвищих посадовців держави. Чи відверте "дражніння хахла" в розважальних передачах (чого варті бодай Сердючка чи "кролики"?). Не додає мені оптимізму й безбарвний "канцелярит" тих, хто так-сяк вивчив мову "для годиться", але не думає нею, і не спілкується нею органічно.

Але Бог із ним, канцеляритом. І він здається справжньою музикою проти навали російськомовної "попси", чи неповторно "кієвско-руского говорка" дикторів переважної більшості FM-каналів, де "каліново-солонина" й не ночувала. Як не ночувала вона й на шпальтах більшості тиражних наших газет.

І винні в тому, Петре Петровичу, зовсім не "спроби реформування мови", як пишете Ви. Винна держава, яка досі здійснює проект "государства Украина", яке має власну символіку й міліцію, але культурно цілком залишається частиною "великої радянської спільноти" (чи "спільності" — якщо Вам більше подобається так). Але ця "радянська", а перед тим російська спільнота, попри гіпертрофоване месіанство, ніколи не була втіленням ідеалів демократії й справедливості. І, зрештою, ніколи не забезпечувала пристойного рівня життя своїм підданцям.

Ми ж із Вами, Петре Петровичу, прагнемо саме цього — демократії, високих стандартів життя, поваги до людської гідності. А рідна мова, погодьмося, належить до тих найсуттєвіших елементів, через які людина починає усвідомлювати себе Людиною. Тому забезпечимо цій мові гідний суспільний статус. І не біймося реформ — кожна жива мова неодноразово проходила періоди реформувань. Важливо лишень, щоб мова була живою, а не розрахованою тільки для написання статей у парламентській газеті (дубльованій, до того ж, російською).

● З повагою, **Максим СТІХА**, доктор фізико-математичних наук, письменник, член УРП "Собор"

Якось прослухав по радіо виступ міністра освіти Василя Кременя на тему: "Національна ідеологія для України". Національна ідея, патріотизм, націоналізм, — усе це знає пан міністр, але ті знання, мабуть, у нього заховані десь далеко, на дні.

Не мені, простому смертному, вчити академіків, а тим паче міністрів. Але, як кажуть, істина понад усе. Чому наша, уже ніби незалежна, держава протягом десятилітнього існування не взяла на озброєння національну ідею пан міністр, вочевидь, знає також, але промовчав. А тут усе ясно всім як Божий день: у нашої державі відсутні державники від самої гори до низу. Бо ті старі колоніальні кадри, що звикли до лакейських "чого ізволіте", державниками бути не можуть. Тому вони і не могли взяти на озброєння національну ідею. А без національної ідеї не може бути жодного поступу для нації. Зате маємо дикий, тінювий, олігархічний розвиток грабіжницького капіталізму. Олігархічному оточенню найвищих посадовців уже мало керувати своїми тінювими бізнесовими структурами. Вони хочуть керувати державою, пре-

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕОЛОГІЯ

ДЛЯ УКРАЇНИ І ЇЇ «ПРОПОВІДНИКИ»

сою, телебаченням і радіо.

Якщо розібратися, то однопартійців пана Кременя уже давно не цікавить національна ідея, бо вони стали прихильниками побудови держави не за національними ознаками, а на основі громадянського суспільства. А раз так, то зникає питання державної мови, культури, релігії, традицій і хочеться узаконити російську мову офіційною. Як видно із виступу пана Кременя у цій передачі, його не стільки цікавила національна ідея, як нагода розхвалити свою "рідну" партію СДПУ(о). Шановний міністр зайнявся пропагандою ідей соціал-демократії. І тут виявилось, що з географією і правдою у цієї партії не все гаразд. Бо в державах, де при владі соціал-демократи — партійність має професійний характер, а наші есдеки — це здебільшого ве-

ликі бізнесмени, олігархи із сумнівно нажитим капіталом. Там — патріоти своїх держав, які скрупульозно відстоюють національні інтереси, діють відкрито, не закликають запроваджувати чужі мови чи "приватизовувати" заводи і фабрики, як це дозволили наші есдеки — продати Росії кращі заводи і фабрики.

Досить нам і голодоморів, влаштованих українцям "союзниками" Ленінін і Сталінін, котрі забрали у нас 7—8 млн. чоловік. Досить нам і другої світової війни — де загинуло або пропало безвісти теж десь близько 10 млн. українців — про яких нам і сьогодні ніхто не може точно сказати, де вони загинули. Так що, шановні есдеки, запам'ятайте хоч насамкінець, що союзний шлях веде до руїни. Будь-яке реформування повинно спиратися, насамперед, на патріо-

тизм і націоналізм.

● **Павло ЗБРОЖКО**, смт Саврань Одеської обл.

Від редакції: Як повідомили засоби масової інформації, минулого тижня міністр освіти Василь Кремень побував у Москві, де на урядовому рівні обговорювалося питання про вихід "принципово нових" підручників з історії, які "об'єктивно б висвітлювали українсько-російські взаємини" — "не так, як це було в останні десять років". Цікаво, а як? Чи не так, як за сімдесят попередніх до десяти?

ПРО СЕРЙОЗНЕ З НАРОДНИМ ДЕПУТАТОМ

“Я приватизував це крісло” — один з останніх анекдотів від Поплавського

— **Михайле Михайловичу, як Ви себе почуваєте в такому антагоністичному осередку?**

— Чому антагоністичному? Почуваюся якнайкраще. Всі мої колеги досить органічно сприйняли мою симпатію до їх кола. Я їм та всім, хто питає про це, відповідаю, що приватизував це місце. Мабуть, такої відвертості ще ніхто не чув, бо сміються і не знають, що навіть відповісти на таку цинічну тезу. А я жартую, звичайно. Це один зі свіжих анекдотів від Поплавського. А взагалі я вибрав дуже затишне і зручне місце, бо біля дверей, і видивитися мене з вашої ложі непросте, — воно саме під нею. От і звисають журналісти з ложі преси, видивляючись Поплавського. Ви не перша, хто мене таким чином не могли знайти. Це мій новий метод адаптації та перетрансформації моєї свідомості, адже народний депутат — це серйозна справа і велика відповідальність, хоча зовсім новачком не почуваюся. Досить довго готувався до цього і морально, і фізично, й інтелектуально. Але хочеться зосередитися і заглибитися у проблеми законодавчої творчості.

Верховна Рада нового скликання осяяна довгоочікуваною присутністю депутатів, що мають практичний досвід та найпомітніші результати у сфері шоу-бізнесу. Чи не статусом патрона цих процесів можна відзначити особу ректора Київського національного університету культури і мистецтв Михайла Михайловича Поплавського. (Читач посміхнеться.) Але спробуємо разом з одіозним співаючим ректором змінити ставлення до факту присутності його у законодавчому органі, куди він потрапив не заради слави (цього йому досить на все життя). Та і грошей, мабуть, не бракує популярному співаку і артисту, яким його сприймає чи не вся українська громадськість, яка й сьогодні досить упереджено сприймає Поплавського-політика.

— **От про ці проблеми, які Ви покликані вирішувати у найвищому законодавчому органі, цікаво було б почути і дізнатися детальніше. Які саме законодавчі ініціативи ви можете запропонувати і в який із парламентських Комітетів плануєте піти працювати?**

— Планую Комітет по захисту культури, бо ми повинні мати Культурний Кодекс, як мінімум, для того, щоб реалізувати пріоритетні галузі нашого суспільства.

— **Ой, щось таке Ви наговорили... Комітет по культурі знаю, по захисту — це щось нове, але дуже правильне і можна вважати цю нову назву пропозицією від Поплавського? Культурний Кодекс як механізм законодавчого захисту, чи не так?**

— Все Ви правильно зрозуміли, адже я один із тих “безумців”, які твердо переконані у тому, що Україні зараз конче необхідна комплексна національна програма гуманітарної політики, у центрі якої — концепція розвитку національної культури. Націю створює культура і не можуть бути окремо культура, освіта і економіка. Це комплексна проблема, синтезуючим началом якої є культура і духовність. Тому вважаю, що саме культура повинна привертати найпильнішу увагу з боку держави, і зміни в культурі на сьогодні повинні відбуватися кардинальні. Час переходити від ідеології національно-оберігаючого характеру до ідеології національно-наступальної. Зараз на часі впровадження інноваційної моделі розвитку культури, конкретна комплексна програма національної гуманітарної політики.

— **Відомо, що інноваційна модель — це розробка науково-творчої команди Київського національного університету культури і мистецтв, яка пройшла практичне випробування. Розкажіть,**

будь ласка, детальніше про те, як ви практикували і апробували результати своїх теоретичних розробок.

— Всі наші інновації попередньо підкріплені теоретичними, дуже серйозними дослідженнями проблем регіонів, і лише після наукового комплексного аналізу цих проблем ми робили ті чи інші практичні кроки. Як приклад: ми провели рекламні кампанії свого вузу практично по всіх регіонах, і в результаті він став престижним і популярним як на Заході, так і на Сході та Півдні України. Але реклами одна від одної і сама кампанія відрізнялися в залежності від специфіки регіону. Були і приємні несподіванки. Приміром, реакція севастопольської публіки на моє запитання, якою мовою вести концерт та які пісні вони хочуть почути, була однозначною: публіка відповіла, що українською, бо це для них цікаво й екзотично. Звідси і радикальний висновок — мовна проблема надумана і в народі не дістає підтвердження. Україна завжди була і буде багатонаціональною країною, але ідентифікація держави відбувається в усьому світі і завдяки мовному фактору. Тобто, нашою державною мовою повинна бути українська. Перешкод для розвитку російської мови і культури в Україні не було і не буде, на сьогодні доводиться боротися скоріше за все українське, і ввести українську культуру у ранг пріоритетних у своїй же державі — найважче. Чи не алогізм? — (якось сумно посміхається Михайло Михайлович і глибоко зітхає).

— **Як визначаються пріоритети Вашими однодумцями?**

— Пріоритетними на сьогодні є ті, хто вже давно щось робить і має що показати і дати людям. Боротися треба, але методи боротьби повинні базуватися на конкретиці і реальних засобах. Ось лише один з таких, що можна вважати нашим конкретним здобутком і перемогою у боротьбі. Пам'ятаєте московську дитячу програму Ніколаєва “Утрення

У ФОКУСІ

звезда”, дехто вже і назву її забув, а титул лауреатів цієї програми свого часу був чи не одним із найпочесніших для творчої обдарованих дітей. Так от чому давно забули про цю програму: бо ми спромоглися створити свою, альтернативну, “Крок до зірок”. А пріоритетність неможливо довести без реальних показників і прикладів.

— **Вас вітати з обранням нового складу керівного органу Парламенту? Як Вам?**

— “Над седой равниной моря...” Чи “Безумству храбрых поем мы...” — чомусь поетичним словом відгукнулося українському Бетмену на це запитання.

Він знову посміхнувся і пішов у сесійний зал відпочити від преси та зосередитися на нотах реальної дійсності, свого нелегкого творчого кредо. Адже всім, хто його знає, відомо, що йому болить і чому таким непередбачуваним часто буває дуже серйозний і недурний чоловік Михайло Михайлович Поплавський.

ПАМ'ЯТЬ

З такого приводу кажуть: “Царство небесне та земля йому пухом”. Сьогодні плакала природа, зранку лив дощ, змиваючи сльози з очей рідних і близьких покійного. Помер Борис Георгійович Шарварко, з іменем якого пов'язана ціла епоха української концертної діяльності. Дивно, що йому б виповнилося 74, бо до останнього дня ця людина була взірцем невмирущості духу та патріотизму. Подобатись усім він не намагався. Робив так, як на душу лягало, а вона була відкритою і широкою. Мав розум і кмітливість, вмів передумати і погодитись, коли це було на користь справі. Був до останнього дня молодим. Тож додати можна лише те, що Бог обирає кращих.

І царство небесне та земля пухом зустріне лицаря українського мистецтва, і не одне серце заболить від цієї втрати. Бог — усьому суддя, тіло — тлінне, а душа — вічна, як пісня, яку так любив Борис Георгійович.

Лєся Самієнко — музичний оглядач “Слова Просвіти” і колектив редакції

Народний депутат Микола Баграєв

Президента Міжнародного фестивалю “Таврійські ігри” Миколу Баграєва нарешті можна привітати з обранням до Верховної Ради, де він і досі перебуває у лавах мажоритарників. А майбутнє шоу-бізнесу віднині чи не у його єдинопрофесійних руках. Якщо не вважати командою однодумців особу почесного ректора Національного університету культури і мистецтв Михайла Михайловича Поплавського та співачку Оксану Білозір,

наміри якої стосовно комітету ВР невідомі. Отже, стосовно вибору свого поля діяльності у законодавчому органі довелося звернутися до пана Баграєва.

— **Ваша особа асоціюється з інтересами українського шоу-бізнесу, який існує лише в реаліях життя, але законодавчо зовсім незахищений і не має підтверджень свого існування. Парадоксально, що вже відзначено десятиліття “Таврійських ігор”, “Червоної рути”, до нас ідуть записувати альбоми і працювати артисти з Росії, яким дуже подобається стан нашого сучасного шоу-бізнесу, якого, кажуть, немає. З чого треба, нарешті, починати?**

— Починати напруження законів на сьогодні треба з нуля, бо навіть той проєкт Закону “Про меценатство”, який би дав змогу законодавчо захистити потенційних меценатів, нібито не потрібен нікому. Я не уявляю, що можна змінити силами тих депутатів, які прийшли до ВР за підтримки артистів, котрі на час виборів служили брендом невідомих імен кандидатів. Адже всім відомо, що так здебільшого і було. Зараз уже обрані народними депутатами, вони мало переймаються проблемами культури чи шоу-бізнесу. Життя парламенту наповнене пристрастями політичними, в яких і я відтепер змушений брати участь.

— **Ви — мажоритарник та ще й не пристрасний політик. Як Вам у такому середовищі?**

— Я до цієї роботи прийшов не випадково, адже відомо, що був комсомольським працівником, що повністю присвятив себе справі фестивалю “Таврійські ігри”. Серед лівих себе не бачу, правохілих же кола — це моє. Навіть просто центристське. Я — осетин, але є патріотом України і мої почуття виражаються у тому, що мою Каховку і фестиваль знає весь світ. Саме тому для мене не зовсім зрозумілим є ставлення деяких депутатів до мажоритарників і тих, хто вперше обраний до ВР. Нас всіляко намагаються визначити як другосортних, хоча від наших голосів теж багато що залежатиме.

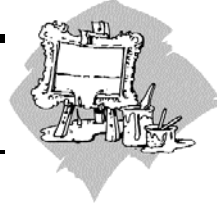
— **У якому з Комітетів ВР Ви плануєте працювати?**

— У Комітеті з проблем свободи слова та ЗМІ, мотивуючи це тим, що я маю практичний досвід роботи в Національній Раді з питань телебачення та радіомовлення. Хотілося б довести до логічного завершення на законодавчому рівні ті проблеми, що заважають вести конструктивну роботу у цій сфері діяльності ЗМІ.

— **Отакої! Нашому шоу-бізнесу, який, як у тому анекдоті, коли слово є, а кажу, що його нема.**

●

Л.С.

У церкві, розписаній у Катеринославі 1911 року “українським Чурльонісом” — Юхимом Михайловим, — й досі спортзал... Кілька виступів преси у цій справі не мали жодного ефекту.

Про уродженця Таврії українського художника Юхима Михайлова (1885—1935) вже розповідалося на сторінках преси. Та все ж нас турбує доля творинь “українського Чурльоніса” — саме так назвав свою статтю про нього 1986 року в “Літературній Україні” палкий пропагандист спадщини художника Юрій Васильович П’ядик із Києва. Торік влітку мені пощастило ознайомитися з роботами Михайлова у приватній колекції Юрія Васильовича. Вразило, що роботи в цій колекції зовсім маленькі. Але ж не розмірами визначається мистецька вартість твору...

Основну спадщину митця його дружина, рятуючи картини, вивезла за кордон — спершу до Німеччини, а потім до США. Там відбувалися виставки його робіт 1989—1990 років. Кореспондент Асошіейтед Прес, інші американські мистецтвознавці вітали сонячний український талант (власник колекції, зять художника Юрій Чапленко надіслав мені ксерокопії статей). Той же Юрій Чапленко разом із дружиною, донькою художника Тетяною підготував і видав 1988 року у США розкішний альбом, присвячений життю і творчості Юхима Михайлова. Талант, який зродився в таврійських Олешках, але був засланий у непривітний північний Котлас (ось вам антитеза: південь-північ, сонце-хмарі...), відкрився світові!

До речі, порівнюють його з литовським художником Чурльонісом неспроста: у творчості обох дивовижно поєдналися живопис і музика, а завдяки метафоричності їх вважали символістами. Окрім того, обидва спиралися на традиції національного фольклору.

Ось що згадувала вдова митця

Ганна Олексіївна Михайлова (1890—1979), корінна москвичка, яка всім серцем полюбила Україну і її народ. За спогадами Ганни Олексіївни, того року чоловіка послали в касарні (казарми) Катеринослава. “Полкове начальство, дізнавшись, що має художника, взяло його до бригади, що розмальовувала полкову церкву. Нелегко було це робити, бо стелю треба було малювати, лежачи на спині, на дошках. Спина терпла, фарба крапала на обличчя. Але це вже було справді тримісячне свято: без догляду начальників, улюблена робота за фахом!...” (цитую за збірником: “Юхим Михайлів. Його життя і творчість”, виданим

про цю прикметну споруду майбутні архітектори і будівельники? Навряд...

Колишній храм страшенно стиснутий зусбіч різними господарськими будівлями, ангарами, гаражами тощо. Його навіть сфотографувати до ладу важко! Це — зовні, а всередині? Стеля і стіни храму забілені в ті часи, коли нас оберігали від релігійного опіуму. Юні гімнасти охоче позують під бадьорим плакатом “Привет участникам соревнований!” Директор спорткомплексу повідомив, що вже були тут представники церкви (чи церковної громади) і порушували питання про повернення храму віруючим...

Колись, на початку століття, ця церква стояла на просторій Абрамівській площі. 1930 року, у розпал індустріалізації, площу віддали під будівництво нинішньої Придніпровської академії будівництва та

полку, яка збереглася дотепер всередині подвір’я будівельного інституту (зараз у ній спортивний зал). У цій церкві в 1918 р. мене хрестили, а всередині церковної огорожі була похована моя бабуся — Марія Костянтинівна (померла десь в 1923—1925 рр.)

Я докладно цитую різні джерела, щоб переконати і себе, і читачів, що йдеться саме про церкву, яку розписував Юхим Михайлів. На старих фотографіях збе-

ПРИ БИТІЙ ДОРОЗІ ІСТОРІЇ

1988 року в США).

Де ж та церква? Чи збереглася вона? Чи не втрачена у руйнівних хвилях войовничого більшовицького безвірництва? Такі питання виринали, коли ми з краєзнавцем Валентином Старостіним у грудні 1997 року вирушили на пошуки цього храму. На нас чекала невеличка сенсація, якою хочеться поділитися із зацікавленими читачами — церква частково вціліла. Стоїть вона, щоправда, без куполів-бань і використовується зовсім не як культова споруда. В ній нині спортзал Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. Подумалося: чи знають

архітектури (якийсь час цей заклад називався Інженерно-будівельним інститутом і лише віднедавна дістав нинішню назву). Мій знайомий, нині покійний, викладач Дніпровського гірничого інституту Віктор Максимович у рукописній праці “Моє місто” (1984) згадує, що до революції його дід мешкав саме навпроти, у цьому куточку старого Катеринослава:

“У той час місце перед його будинком являло собою майже порожню т. зв. Абрамівську площу (вона зараз уся зайнята будівлями інженерно-будівельного інституту). Якраз навпроти будинку розташовувалася церква 228 піхотного запасного

реглюся зображення цієї Хрестовоздвиженської військової (ще казали — офіцерської, а директор спорткомплексу каже — гусарської) церкви, збудованої в характерному і досить типовому для того часу неоросійському стилі. Її спорудження завершилося 1911 року, що збігається з появою в місті Юхима Михайлова. Отже, практично немає сумніву в тому, що він розписував саме цю, а не якусь іншу церкву. Є також відомості, що куратором або консультантом при будівництві був відомий у місті фахівець, любитель церковної старовини, дослідник архітектури Володимир Машуков, який під час Першої світової війни

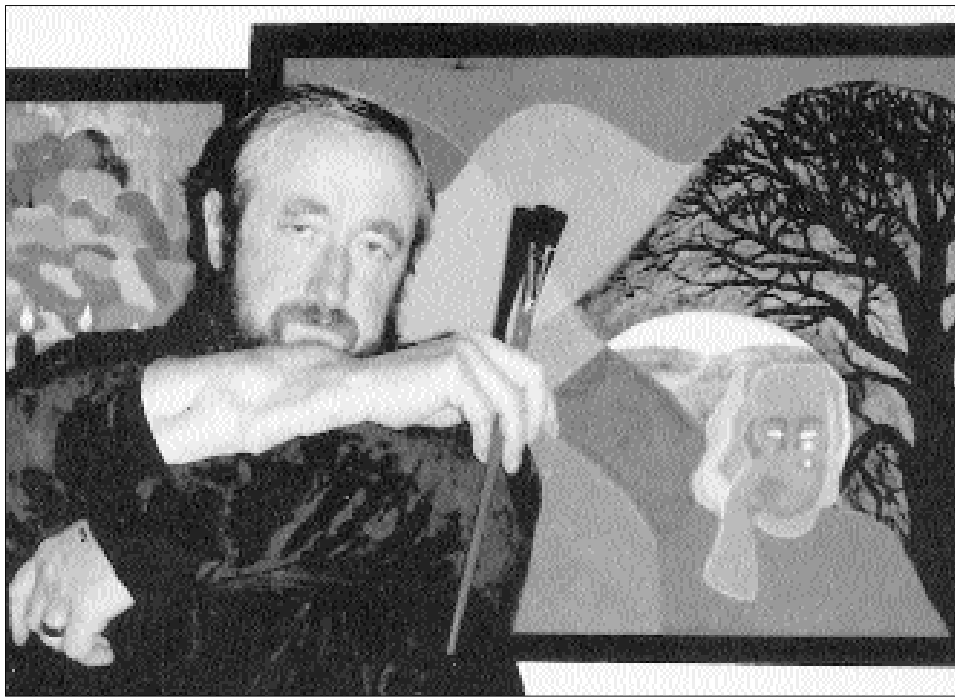
фотографував у Галичині тамтешні церкви. Цікаво й те, що з Катеринослава Михайлова перевели служити у Крим — до Севастополя... Та це — окрема й малодосліджена сторінка його біографії.

Підсумок: храм, розписаний Михайловим, стоїть давнім символом агресивного безбожництва. Несамовіть згадується ще один улюблений символ художника Михайлова, символ України-чайки: “Ой горе тій чайці, чаєчці-небозі, що вивела чаєняток при битій дорозі”. Скільки ж можна залишатися нам при битій дорозі Історії?

●

Микола ЧАБАН,

БАРВА І ХАРАКТЕР —

Стефан-Арпад Мадяр за роботою

З нагоди 385-ї річниці друкарні Києво-Печерської лаври, в приміщенні якої нині розташований Музей книги і друкарства України, фонд останнього поповнився торік унікальними експонатами. Серед них і лаврське видання “Тріоді пісної” 1640 р., що побачило світ у той час, коли на чолі книговидавничої справи тут стояв визначний релігійний і культурно-освітній діяч, засновник Києво-Могилянської

академії митрополит Петро Могила. Видання “Тріоді” цікаве саме вміщеними у ній “синаксарами” — короткими оповідями про життя святих, переклад яких із грецької на українську мову зробив Тарасій Земка. Цінність великоформатної книги доповнюється ще й майстерним художнім оформленням, багатим на барокові гравюри.

Музейну колекцію поповнили книжки, ви-

дані XVIII ст. у Києві та Чернігові, а також мініатюрний “Псалтир” 1-ї половини XIX ст. До зібрання книг XX ст. належить рідкісне видання “Прикрас рукописів Галицької України”, що здійснене 1922 р. у Жовкві (Львівська обл.). Усі ці книги — щедрі дар талановитого київського художника, відомого видавця й мецената Стефана-Арпада Мадяра, що багато років підтримує тісні зв’язки з Музеєм книги і друкарства України.

Визначальна риса характеру С.-А. Мадяра — залюбленість у рідний край, його своєрідне мистецтво. Народився Стефан-Арпад на мальовничій землі Закарпаття у небагатій родині угорця Йосипа та словачки Марії. Як найдорожчу реліквію сім’я зберігала картину відомого закарпатського художника першої половини минулого століття Адальберта Ерделі, — зображений ним літній сад став першим художнім досвідом хлопчини, який ще в дитячі роки захопився малюванням, особливо берегів Латориці. А здобувши фахову освіту на графічному факультеті Українського поліграфічного інституту імені Івана Федорова, став неабияким живописцем та графіком, що засвідчили його виставки “Варіанти безконечності”, “Колір енергії, енергія кольору”, котрі з великим успіхом експонувалися в Австрії, Німеччині, Угорщині, Швейцарії.

Отож Стефан-Арпад Мадяр по праву вважається одним із провідних фахівців України в галузі історії мистецтва, іконографії. А ще в його доробку — робота у видавництвах як художника-графіка, ілюстратора книг, причому багато з них на престижних книжкових вернісажах були удостоєні найвищих нагород. Він також один із тих, хто відроджував сучасне книгодрукування релігійної літератури в Україні.

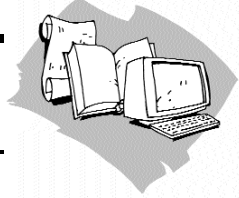
Багато діячів культури, співробітників музеїв, мистецьких установ із вдячністю говорять про спонсорську діяльність митця — активного члена благодійної міжнародної організації “Тріумф серця”. Окрасою зібрання Музею стали придбані за його допомогою і такі книги, як “Євангеліє” (1733 р.) з ілюстраціями Аверкія Козачківського, знаменитий “Києво-Печерський патерик”, виданий лаврською друкарнею у 1859 році, “История графа Рымникого князя Итальяского Суворова” (1853 р.) з багатьма чудовими ілюстраціями Тараса Шевченка, широко знані Гоголівські “Вечера на хуторі близ Диканьки” (видання 1874—1876 рр.) з літографіями видатних художників Костянтина Трутовського, Івана Крамського, Іллі Рєпіна.

Плідна діяльність С.-А. Мадяра — художника і вченого у теоретичній та практичній дослідницькій роботі в галузі кольорознавства, впливу кольору на сприйняття людини. Він творець унікальної теорії, яка обґрунтовує зв’язок внутрішнього кольорового біорезонансу людини з навколишнім середовищем. До речі, ця теорія дедалі більше знаходить різнобічне практичне застосування.

Отож ця мудра і щедра на добро людина робить усе, що може, для піднесення духовності і культури в Україні. Мистецтво його посправжньому служить красі — спільному нашому благу.

Микола ГЛАМАЗДА,
мистецтвознавець

●

У РИМІ УКРАЇНСЬКУ МОЖНА ПОЧУТИ ЧАСТІШЕ, НІЖ У ЧЕРНІГОВІ, або Нащо італійцям Іван Мазепа?

Відомому археологу Володимирі Коваленку — завідувачу кафедри Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Шевченка — до Італії дістатися допоміг... гетьман Іван Мазепа. Наукову конференцію “Іван Мазепа і його доба” проводив Міланський університет коштом Канадського інституту українських студій та Наукового Товариства імені Т. Шевченка — на віллі Фонтінеллі в невеличкому місті Гарьяно дель Гарда в передгір’ї Альп. Організатори помітили і запросили чернігівського дослідника завдяки його розкопкам Батурина — гетьманської столиці.

— Слід зазначити, — говорить Володимир Коваленко, — що українська тематика стає все більш цікавою для західного світу. Зокрема, діють потужні відділення україністики в Мілані, Римі, Флоренції, Венеції і вивчають Україну надзвичайно детально. Досить сказати, що четверо аспірантів Міланського університету досить вільно володіють українською мовою — італійці! А їхній керівник розмовляє взагалі без акценту.

— Для чого італійцям Мазепа?

— Їх цікавить про Мазепу все — культура і Мазепа, історіографія, археологія тогочасної Гетьманщини тощо. Конференція проходила там, бо організатори знають, що Мазепу і сьогодні багато людей в Україні вважають зрадником і ставляться до нього вороже. Досить згадати, що досі практично немає його пам’ятників (перший і майже єдиний пам’ятний знак встановлено в Батурині

Товариством “Просвіта” — ред.), на його могилі теж немає пам’ятника, хоча є згода на це уряду Румунії, де він похований. Тому й зустріч науковців проведено на нейтральній території.

— Що, крім побуту, було найбільш приємним на конференції?

— Я вперше був на міжнародній конференції, головною мовою якої була українська: дві третини доповідей, в тому числі італійцями, читалися гарною українською мовою! Росіяни — своєю, поляки — своєю і англійською, один з українців — італійською, і всіх нас просили виступати своєю мовою, хоча ми могли англійською.

— Які позиції відстоювали росіяни?

— Вони й досі не позбулися частини імперських підходів. Для них Мазепа і досі зрадник. Власне, він присягав на вірність царю Петру І і його зрадив, але питання — чому триматися віри: своєму народу чи чужоземному царю?! Чомусь Дмитро Донський, який зрадив присязі татарському хану, є національним героєм, декабристи є героями, хоча зрадили своєму царю. А Мазепа боровся за свободу свого народу і не може трактуватися зрадником.

— Чи було щось таке, що вразило росіян?

— Ми показували фільм про погром Батурина, в доповідях з протокольною точністю наведені дані про поховання, в тому числі дитячі, з простреленими, прорубаними, проломаними черепами, про поховання літньої жінки з образом Божої Матері, яку було вби-

то і кинула в згорілому житлі, про нищення Батурина. Для них досі це були сухі факти історіографії, а коли ми показали слайди, фото, висновки експертів — це було відкриттям. Історія воєн — брудна справа, але факт винищення не військового гарнізону (війна є війна), а мирного населення цілого міста — був несподіванкою для багатьох науковців.

...Ми з професором Торонтського університету Мезенцевим робили свої доповіді блоком зі слайдами. Незважаючи на те, що зустріч затяглася 23 години, ніхто не розходився. Було багато запитань. Зараз чекаємо публікацій в Італії, Скандинавії, Ізраїлі, Канаді, Франції.

— Чим вразила Італія?

— За неофіційними даними, там близько 2-х мільйонів українців-заробітчан. Це пояснюється тим, що італійки зараз живуть до 90 років, і цей вік потребує догляду. Тож і наші українці, всупереч усталеній думці, працюють не в борделях, а по догляду за дітьми і старими. За працьовитість і лагідний характер їх поважають: коли уряд хотів заборонити нелегальну міграцію, то італійки взяли у блокаду парламент. Зрештою, українки економлять їм до 2 мільярдів щороку. Під час відвідин Ватикану в соборі святого Петра я бачив 4 групи українців. Причому, це — італійські українці, які там працюють, а у вихідний знайомляться з культурою. Синьо-жовті прапорці — кожен гід несе прапорці своїх екскурсантів — майоріли в головному католицькому храмі. Та й взагалі: пройти по Римі, не зустрівши своїх, неможливо.

Італія — не просто інша країна, це як інша планета. Капітолій, катакомби перших християн, собори — це чудо! У Венеції, де населення близько 60 тисяч мешканців, — півмільйона туристів щодня! Венеція справляє двояке враження, за часів радянської ідеології можна було давати інтерв’ю під рубрикою “блиск і злидні”. Собор святого Марка — фантастика! Венеціанці — учасники хрестового походу на Константинополь — виламали звідти все, що могли, і все вмурували в цей собор. Палаці, лагуна... Але відійдіть на 200 метрів — і побачите обшарпані будинки, людей, скручених вогкістю. Перші поверхи практично всі нежилі, інколи брязко йти біля будинку, щоб на голову щось не впало.

— А знамениті канали?

— Сумне враження. Влітку — жахливий сморід. Стрижень наш у порівнянні — еталон чистоти! У каналах, крім центру, — брудна зелена вода, в якій плаває все що завгодно, каналізація стікає просто в ці канали.

— Тож як не добре в гостях, а вдома — краще.

Розпитував Василь ЧЕПУРНИЙ

Зворотний зв’язок ЄВРОПА ДУМКИ ТА КУЛЬТУРНИХ ПОДІЙ

Видатний європейський славіст, академік Європейської Академії (Лондон), професор Женевського університету, президент Міжнародних Женевських Зустрічей і почесний професор багатьох європейських університетів Жорж Ніва цього року 3 червня отримав ще один високий титул — він став почесним професором Києво-Могилянської Академії, з якою давно співпрацює як активний член Міжнародної консультативної Ради.

Жорж Ніва — автор багатьох книг з історії слов’янських культур і літератур, очолює авторитетну паризьку книжкову серію “Слов’янські класики”, автор та упорядник престижних франкомовних видань про Україну у Франції — *L'Ukraine ancienne et nouvelle* (Paris, 1995), та у Швейцарії — *Ukraine, renaissance d'un mythe national* (Geneve, 2000). Жорж Ніва активно привертає увагу західного академічного світу до осмислення культури України в європейському контексті й організував у Женеві низку чудових конференцій на цю тему. На запрошення Жоржа Ніви на авторитетних міжнародних форумах у Женеві виступають з доповідями Іван Дзюба, В’ячеслав Брюховецький, Роман Шпорлюк, Мирослав Попович, Вілен Горський, Вадим Скуратівський, Костянтин Сігов та інші.

Логічним висновком усього вищенаведеного стає присвоєння п. Жоржу Ніві звання почесного доктора НаУКМА — нового ступеня давньої і плідної співпраці Жоржа Ніви з Києво-Могилянською Академією.

Жорж Ніва народився 1935 року у Франції у провінції Савойя. Навчався у Сорбоні, учень найвидатнішого французького славіста П’єра Паскаля. У 1955 році за студентським обміном розпочав навчання на філологічному факультеті Московського університету ім. В. Ломоносова, де започаткувалася його робота над спадщиною Андрія Белого та інших російських письменників “срібного віку”. Тоді ж зблизився з письменником Борисом Пастернаком, у зв’язку з чим у 1958 році був брутально висланий з СРСР.

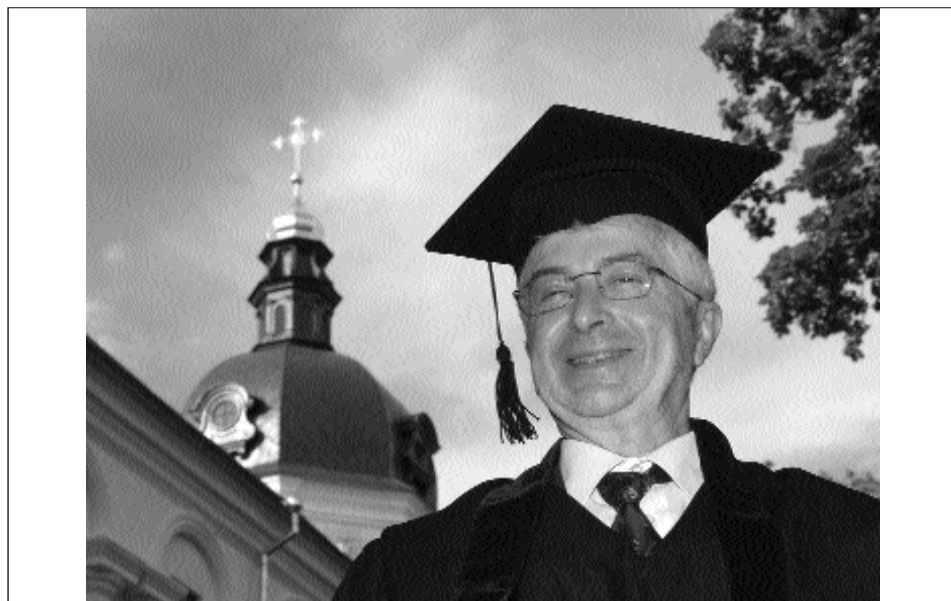
Учасник бойових дій під час французько-алжирської війни, був тяжко поранений. Згодом захистив докторську тисячосторінкову дисертацію з антропософії Андрія Белого і розпочав роботу над збиранням праць альтернативних радянським літературним творам. У 70–80-ті рр. він працює над фундаментальною монографією про О. Солженіцина і попри світоглядні розходження з російським письменником залишається нині фактично єдиним західним дослідником його творів. Олександр Солженіцин завжди почував до Жоржа Ніви глибоку повагу і довіру, котра збереглася і донині.

Водночас Ж. Ніва активно виступає як перекладач з російської та польської мов. Окрім того, він постійно підтримував контакти з редактором найбільшого польського еміграційного часопису “Культура”, — князем Гедройцем.

З початку 90-х років, із першими спалахами Української незалежності, Жорж Ніва надзвичайно зацікавився Україною, її історією, літературою, драматичною специфікою стосунків з Росією та Польщею. З притаманною йому ретельністю він приступає до вивчення української мови, літератури та історії. Об’їхав з культурологічними дослідженнями Україну від Львова до Чернігова, брав участь у наукових конференціях, у тому числі і периферійних

у видавництві “Дух і літера”.

Слово до українського читача “Європи метафізики і картоплі” Жорж Ніва відкриває тезою: “...для нас Європа не “узагальнення”, не стилізованість, не комп’ютерно-виправлена серія схем від “кургана” до “піраміди” Лувра, від феодалної вежі до буржуазної кам’яниці. Європа — це деталі, це площі та провулки, навіть руїни. Нам не подобається, коли надто добре відбудовують, реставрують. Хоча після таких катастроф, як Друга світова війна, ми вибачили реставраторам надмірну старанність. Нова Стара Варшава, новий старий Сен-Мало корсарів залишаються милими нашому серцю,

(наприклад, конференція Полтавського державного університету).

У своїй розлогій публіцистиці та есеїстиці Ж. Ніва постійно звертається серед іншого до української теми, виявляючи як непересічну обізнаність, так і об’єктивність. Ось уже десять років Жорж Ніва дуже активно співпрацює у різних наукових жанрах із київськими дослідниками: філологами, філософами, істориками, політологами, активно публікується в часописі “Сучасність”, з головою редакційної ради котрого, Іваном Дзюбою, його пов’язують давні стосунки; також у часописі “Дух і літера” (головний редактор добродій Костянтин Сігов).

Після вручення вельмишановному професорові Диплому та докторської мантиї відбується презентація його нової книги “Європа метафізики і картоплі”, яка нещодавно вийшла

незважаючи на “надретельність” відбудови.

Проте Європа для нас — це якраз каміння стерте, це якраз провулки криві, якраз руїни недоторкані, бо всі ці примхи, замовлені князями, єпископами, царями чи буржуа, віднайшли місце в нас самих, у нашій свідомості, і звідти керують нашою уявою...”

Всіх запрошуємо заглянути у цю Європу думки, роздумів та культурних подій.

Таїсія ШАПОВАЛЕНКО,
керівник прес-центру

РОЗСТРІЛЯНА ГЕОЛОГІЯ

ЯК ВІДКРИЛИ УКРАЇНСЬКУ НАФТУ

ний видобуток нафти і газу в нашій державі.

УСІ ВЧЕНІ — ВОРОГИ

У 1937 р. розпочалася хвиля репресій в СРСР. 22 травня 1937 р. Ф.О. Лисенка арештували і звинуватили його в участі в націоналістичній організації, в шкідництві при проведенні розвідувальних робіт на Роменській структурі, в передачі секретних матеріалів через акад. М. Г. Світальського німецькій розвідці, а також у підготовці терористичних методів боротьби проти керівників ВКП(б) і Радянського уряду. Судила професора Лисенка «Трійка», — з Москви прибула візна сесія Військової Колегії Верховного Суду СРСР у складі головуючого диввійсьюриса А. М. Орлова, членів: бригавійсьюриса А. Ф. Козловського і військового юриста 1 рангу Ф. А. Кліміна при секретарі військового юриста 1 рангу А. А. Батнер. Трійка засудила проф. Лисенка до розстрілу з конфіскацією майна. Вирок остаточний, оскарженню не підлягає і мав бути виконаний негайно.

Дніпровсько-Донецька западина є основною нафтогазоносною провінцією України, де видобувається 90% нафти і газу в нашій державі. Розташована вона між Дніпром і Дінцем, тому і названа Дніпровсько-Донецькою западиною. Охоплює Чернігівську, Сумську, Полтавську, Дніпропетровську, Харківську і Луганську області. В геологічному відношенні це прогин до 20 км, виповнений осадовими породами, які здатні вміщати і віддавати нафту і газ.

Відкрита ця нафтогазоносна провінція українським геологом, професором Федором Остаповичем Лисенком (1887–1937) — завідувачем відділу нерудних копалин Інституту геології УРСР в результаті геологічних досліджень Роменської структури.

Дослідження Роменської структури розпочалося в 1927 році. Місцеві власті на виконання гасла індустріалізації запропонували будівництво алебастрового заводу, сировиною для якого мали стати гіпси гори Золотухи, розташованої на околицях міста. Роменський райвиконком попросив Академію наук УРСР надати їм допомогу у вивченні Роменського родовища гіпсів. Цю роботу доручили проф. Ф. О. Лисенку, який протягом 1928–30 рр. проводив польові дослідження роменської структури. Він дійшов висновку, що для оцінки запасів гіпсів потрібно буріння свердловин. На той час свердловання в Україні практично не велося. Тільки через рік отримали свердловальний верстат і 27 грудня 1931 р. була забурена свердловина № 1. Не маючи досвіду і умінь, бурильники з великими труднощами за 4 роки спромоглися просвердлити до глибини 563 м. Буріння супроводжувалося постійними аваріями, а на глибині 563 м аварія виявилася непереборною і свердловину довелося ліквідувати. (Свердловину глибиною 563 м в наш час можуть пробурити за 1–2 дні).

Оскільки в свердловині № 1 на глибині 60 м зустрілася кам'яна сіль з ознаками калієносності і газопроявами, проф. Лисенко заклав свердловину № 2, яка під час буріння виявила багаті нафтопрояви, починаючи з глибини 240 м і до вибою, тобто до глибини 301 м. Виявлення нафти на Лівобережжі України викликало широкий резонанс в Україні і за її межами і стало поштовхом інтенсивних досліджень Дніпровсько-Донецької западини. На той час проф. Лисенко захворів і роботи по розвідці нафти на Роменській структурі очолив І. Т. Шапека. Буріння свердловини 2-біс було розпочато 17 жовтня 1937 р. Свердловина зустріла багаті нафтопрояви, в результаті випробування цих інтервалів було отримано 1946 кг нафти протягом 14 діб. Так була відкрита нафтогазоносна провінція України, яка в даний момент забезпечує основ-

12 грудня 1937 р. була заарештована дружина проф. Лисенка. Лікар за професією, Марія Дорофіївна Лисенко-Михалевич була засуджена на 8 років каторги і вислана в Комі АРСР. Квартира і все майно були конфісковані. Малолітній син Євген пішов поміж люди... Наукові звіти і опубліковані роботи проф. Лисенка були вилучені з бібліотек і знищені. Будь-які посилання на дослідження Лисенка були заборонені. Знищено було також підготовлений до друку рукопис монографії Ф. О. Лисенка про нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини. Його помічника і заступника І. Т. Шапеку відсторонили од подальших робіт по розвідці нафти на Роменській структурі, а підготовлену Шапекою докторську дисертацію заборонили захищати. У подальшому І. Т. Шапеку взагалі вигнали з Інституту геології АН УРСР.

На нафтовій конференції 1938 р. відомий партійний діяч, віце-президент АН УРСР О. Шліхтер охарактеризував проф. Лисенка і всіх, хто вів з ним розвідку нафти в Ромнах як підлітків ворогів народу, буржуазних націоналістів, фашистських троцькістсько-бухаринських вирождів, шкідників, які не заслуговують на пам'ять і місце у вітчизняній науці, і розпорядився: вважати, що «Питання про нафту на території УРСР вперше було підняте проф. Н. С. Шатським». І з цього часу всі дослідники, які вивчають геологію і нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини, слідом за О. Шліхтером повторюють помилкове твердження про те, що нафта на Лівобережжі України була відкрита завдяки теоретичним обґрунтуванням професора із Москви Н. С. Шатського.

Вивчення фактичних матеріалів з Дніпровсько-Донецької западини показують, що Н. С. Шатський не мав жодного відношення до пошуку нафти на Роменській структурі. Протягом усього часу, коли вивчався Роменський район — з 1928 р. і до отримання там промислового притоку нафти в 1937 р. — Н. С. Шатський ніколи не приїжджав в Україну, не цікавився ходом розвідувальних робіт, не видавав жодних рекомендацій і тільки тоді, коли в Ромнах отримали нафту, а всіх дослідників, які мали пряме відношення до розвідки нафти, розстріляли чи вислали на каторжні роботи до Сибіру, а також довідавшись, що Шліхтер назвав його першовідкривачем нафти, Шатський приїхав у 1938 р. в Україну, щоб захопити лаври першовідкривача нафти в Дніпровсько-Донецькій западині. Більше того, в Геологічному інституті АН СРСР (Москва) був оформлений стэнд, на якому стверджувалося, що проф. Шатський показав українським спеціалістам, де треба шукати в Україні нафту і своїми теоретичними розробками орієнтував малопідготовлених українських фахівців на вирішення їх геологічних проблем...

Слід відзначити, що перші згадки про

нафту на сході України, тобто в Дніпровсько-Донецькій западині, висловив ще в 1903 р. професор Київського університету П. Я. Армашевський. Та його ім'я було під забороною, оскільки він був убитий російськими більшовиками, які під проводом Муравйова захопили Київ у 1919 р. і почали репресії проти української інтелігенції, звинувачуючи її в сепаратизмі і націоналізмі. Більшовики в Україні розпочали масові вбивства еліти. Першою жертвою серед професорів-геологів став П. Я. Армашевський. І перший президент Академії наук Української Народної Республіки, видатний геолог, вчений зі світовим іменем, академік В. І. Вернадський різко засудив більшовизм, який вбивствами і терором стверджував свою владу в Україні. В 1919 р. Вернадський писав: «Внаслідок здійснення "червоного терору" — історія тієї ганебної фрази ніколи не забуде — у кривавих застінках більшовицької інквізиції загинув відомий вчений, професор мінералогії університету Святого Володимира П. Я. Армашевський. Хворий, майже 70-річний старець, який давно відійшов од суспільного життя, був схоплений і додому не повернувся. До останніх літ він жив своєю працею; залишилися незакінченими його роботи. Ще недавно він розказував мені про плани, які він думав завершити на схилі свого життя. Йому не спадала на думку можливість його вбивства... Жертвою законів Божих і людських помученицьки судилося загинути Петру Яковичу Армашевському. Не можна забувати цього злочину».

За таких умов В. Вернадський не став чекати репресій у Києві і подав у відставку з посади Президента Академії наук Української Народної Республіки. Він переїхав спершу до Криму, в Сімферополь, де зайняв посаду ректора Таврійського університету, а коли більшовики захопили Крим, емігрував у Францію, де працював професором Сорбонни упродовж 1922–1925 рр. В. Вернадський повернувся потім в СРСР, але працювати в Україні йому не дозволили і решту свого життя він провів у Москві, а Україна втратила одного з найбільших вчених ХХ ст.

Репресії проти української інтелігенції в СРСР набули особливо широкого розмаху наприкінці 30-х років. Тоді практично всі провідні вчені в області геологічних наук були розстріляні або ж депортовані до Сибіру. Репресії зазнали: віце-президент АН УРСР академік М. Г. Світальський (розстріляний у 1937 р.), академік С. В. Оплоков (розстріляний у 1937 р.), професор Р. Р. Виржиківський (розстріляний у 1937 р.), професор Ю. Г. Дубяга (розстріляний у 1937 р.), доцент К. А. Жуковский (розстріляний у 1937 р.), професор Ф. О. Лисенко (розстріляний у 1937 р.), професор П. К. Нечипоренко (розстріляний у 1937 р.), кандидат геол.-мін. наук П. І. Василенко (розстріляний у 1937 р.), канд. геол.-мін. наук І. А. Лепікаш (розстріляний у 1937 р.) та інші. Очікуючи арешту і розстрілу і перебуваючи в постійному страху, не виніс протрасін і закінчив життя самогубством у 1936 р. професор В. І. Крокос. Ряд учених були заарештовані і заслані до Сибіру, де і загинули. Це професор М. І. Безбородько, професор О. І. Галака, Я. Х. Лепченко, Ф. М. Полонський, О. О. Цитович та інші. Деякі вчені від страху залишили Україну і влаштувалися працювати по інших республіках СРСР, — серед них М. Бурчак-Абрамович, проф. П. Чирвинський, М. Фремд та інші.

ЯК РАДЯНЬСЬКА ВЛАДА РОЗВИВАЛА НАУКУ

Розстріли, депортації та втечі вчених створили в наукових інститутах і вузах України вакуум, для заповнення якого розсилались гінци в різні райони СРСР, переважно в наукові центри Росії. За запрошеннями приїжджали в Україну і займали керівні посади в науці і вузах недостатньо компетентні спеціалісти, — перспективні вчені ніколи не покидають своїх лабораторій і інститутів. Пошуками кар'єри деінде займаються ті, що не змогли проявити себе в рідних стінах і яких

там ніхто не затримує. І вийшло так: провідних учених України розстріляли або ж депортували до Сибіру, а натомість приїхали малокваліфіковані фахівці, які зайняли пости директорів і завідувачів кафедр і лабораторій. У результаті рівень геологічних наук в Україні катастрофічно упав. Проте це не завадило партійним органам стверджувати, що Російська Федерація суттєво допомогла Україні в 30–40-і роки геологічними кадрами, в результаті чого в Україні були створені умови для подальшого прогресу науки і освіти в галузі наук про Землю.

ПОВЕРНІМО ЇМ ПАМ'ЯТЬ

Верховний Суд Союзу РСР своїм визнанням № 44-018112/6 Військової Колегії Верховного Суду СРСР від 28 листопада 1956 р. постановив вирок від 3 вересня 1937 р. стосовно Лисенка Федора Остаповича скасувати, справу припинити через відсутність складу злочину. Проте і досі ім'я проф. Лисенка знаходиться під забороною. І хоча завдяки його відкриттю нафтоносності Дніпровсько-Донецької западини Україна отримала прибутки в мільярди доларів, в Інституті геологічних наук НАН України, де він працював, немає навіть його портрета на стенді видатних учених. Робиться все, щоб ім'я проф. Лисенка залишилося невідомим, забутим. Більше того, організатори наукової конференції «Теоретичні та прикладні проблеми нафтогазової геології та геофізики», яка відбулася в Києві 24–25 лютого 2000 р. і проводилася Академією наук України, відмовились опублікувати в працях конференції мою статтю про Ф. О. Лисенка. Виявилося, що значно легше надрукувати матеріали про українського вченого в закордонних виданнях, аніж у працях НАНУ. Так, Європейська Асоціація геовчених та інженерів включила в програму Міжнародної конференції, що відбулася 29 травня—2 червня 2000 року в Глазго (Велика Британія), мою доповідь про проф. Лисенка, надала мені можливість виступити і опублікувати матеріали. А в Україні, як не дивно, осіб, репресованих органами НКВД, до цього часу визнають злочинцями і вважають за краще уникати будь-яких згадок про них...

Проф. Лисенко правильно проводив пошук нафти та газу на Роменському куполі в Дніпровсько-Донецькій западині. Його роботи виявились справді раціональними і ефективними. Для порівняння пошлюсь на пошук нафти в Західному Сибіру і в Другому Баку. В цих регіонах промислово нафту отримали після 25 років напружених робіт. Було пробурено багато десятків непродуктивних свердловин, доки не отримали позитивних результатів. Лише в Україні всіх відомих геологів, які відкрили нафту, репресували, розстріляли і загибли як «ворогів народу», шкідників, троцькістсько-бухаринських вирождів, підлих агентів фашизму, які не заслуговують пам'яті. І всі ці негативні оцінки геологів виходили від академіка О. Шліхтера, людини зовсім не компетентної в геології та в пошуках нафти, далекої від науки. Я переконаний, що якби в радянській період не були розстріляні всі провідні українські геологи, а видатний геолог ХХ ст. академік В. І. Вернадський не виїхав би з України, а розвивав науку у себе на батьківщині, то ми тепер не страждали б від нестачі нафти. Використовуючи своє службове становище віце-президента АН УРСР, О. Шліхтер в часи жорстокої реакції, всупереч фактам, принизив українську академічну науку. Шляхом доносів на чесних учених О. Шліхтер заробив собі авторитет і кар'єру в радянські часи, його іменем названо вулицю в Дніпропетровському районі м. Києва, а на престижному будинку на вул. Терещенківській в м. Києві досі висить меморіальна дошка, яка стверджує, що в цьому будинку проживав видатний учений. А розстріляні у Биківні за доносом О. Шліхтера видатні вчені, які багато зробили для України, не мають ні могили, ні пам'ятника, ні належної пам'яті...

Василь СОЗАНСЬКИЙ,
кандидат геолого-мінералогічних наук,
провідний науковий співробітник

З творами дитячого письменника Ігоря Січовика юні читачі знайомі не одне десятиріччя. Він створює веселі вірші, дотепні усмішки, загадки, скоромовки, цікаві літературні та математичні ігри, абетки, а упорядкований ним довідник-порадник **“Виручалочка”** відомий учням молодших класів

у найвіддаленіших куточках України — Видавничим центром “Просвіта” його перевидано вчетверте. Минулого року побачила світ укладена Ігорем Січовиком читанка для учнів початкових класів **“Кобзарик”**.

Пропонуємо літературні та ігрові твори Ігоря

ГАМАК У ПОЛІ

Знайшов метелик
в полі мак,
Сів на червону
квітку.
— Тепер у мене
є гамак —
Гой-датимуся
влітку!

НЕСЛУХНЯНЕ ВУХО

— Вмив ти щоби,
вухо, шию...
Тільки я
не розумію,
Чом не вмив
ти друге вухо?
— Бо воно мене
не слуха...

КУДИ ПОДІВСЯ АПЕТИТ?

— Чому, Богдан-
чику, ти зранку
Не їв ні супчик,
ані манку?
— Допоки я, ма-
тусю, спав,
То апетит кудись
пропав...
— А я знайшла
його уранці,
Коли шукала
мед у банці.

СКОРОМОВКА

Шпак шпачисі
шапку шив,
Швидко шилом
ворушив.

ЙОГ І ЙОРЖ

Йогу цвях
не заважа —
Може сісти
й на йоржа.

ЧИ БУВАЄ ТАКЕ?

У песика робота не проста:
Охороняє від мишей кота.

Як завжди, зранку на сосні
Кує ворона нам пісні.

На Півночі настала рання осінь.
Зривають негри на сосні кокоси.

Від зайчика життя не буде вовку:
На нього він поставив мишоловку.

У річці пірнає, плаває кіт,
Ловить він жабку собі на обід.

ВОСЬМЕ ІМ'Я

Я вирішив привітати своїх двоюрід-
них братиків та сестричок з черговим
святом. Сів за стіл і підписав листівки
Яні, Романкові, Оксанці, Сергійкові, Ле-
сі, Андрійкові, Віталію.

І тут виявилось, що одна з восьми
листівок лишилася незаповненою. Як не
прикро, але я забув ім'я одного з моїх
братиків. Уважно перечитав імена роди-
чів — і з подивом помітив, що його ім'я
приховане саме поміж них.

Спробуй і ти відгадати ім'я мого
брата.

(валсорЯ)

ЗАГАДКИ

Невеличка, скромна пташка,
З нею стрітись дуже важко.
Та чарує всіх людей
Гарним співом...

(йеволоС)

Не змій, а сичить,
Не човен, а плаває.
Кого побачить — кричить.
Ходить лівою, правою.

(касуГ)

У вирій відлітають,
Кричать: курли-курли,
А навесні вертають
До рідної землі.

(ілваруЖ)

КРОСВОРДИК “ГРА”

- Нагорода за відмінне навчання.
- Предмет дитячої розваги.
- Відблиски вогню або сонця.
- Поразка у спортивних змаганнях або іграх.

Г	Р	А				
	Г	Р	А			
		Г	Р	А		
			Г	Р	А	

(атомарг, акшаргі, аваргаз, шаргорП)

ДЕ ЖИВЕ ВІТЕР?

Ви мені казали, діти,
Що живе у горах вітер...
Я не згоден, дітки, з вами.
Живе вітер... за губами.

РЕП'ЯШОК

Учепився реп'яшок
За ведмежий кожушок
І кричить, щоб чули всі:
— Я катаюсь на таксі!

ДВАДЦЯТЬ ТРИ СЛОВА

Склади 23 слова, рухаючись за
стрілкою годинника.

(амок, рамок, рамо, акрам,
ра, акра, набак, тнаб, ткартна,
ткарт, кар, роткарт, ротка, тка,
аброт, каб, рка, корк, кор,
ококор, око, оок, кок, око)

РЕБУСИ

(аванаК, квов, їїВ)

ДЕ ВЕЛИКА? ДЕ МАЛА?

В одній групі клітинок містяться слова, що починаються з великої літери, а
в другій — з маленької. Впиши їх у відповідні клітинки.

1. Де поділась наша Л ю б а?
— Повертайсь додому, л ю б а!

2. Я зіптив хлоп'ятко з вати.
Як його я буду звати?
Він призначений для і г о р,
Значить, зватиметься — І г о р.

3. Переміг в змаганнях С л а в а.
Жде тепер на нього с л а в а.

1	Л			
2	І			
3	С			

1	л			
2	і			
3	с			

БЕЗСОННЯ

Юрко поскаржився шкільній медсес-
трі:

— Щось я погано сплю
у вихідні...
— Може, занадто швидко бігаєш? —
запитала медсестра.
— Я взагалі не бігаю.
— Значить, багато читаєш!
— Я рідко читаю.
— Тоді довго дивишся телевизор?
— Майже не дивлюся...
— Чим же тоді ти займаєшся
цілий день?
— Сплю...

СЛАВКОВІ УСМІШКИ

ХОЧУ ДО ШКОЛИ!

Славко вимагає у батьків:
— Хочу до школи!
— Зараз канікули.
— Хочу на канікули!

ЛИПУЧКА

— Славчику, чому ти весь час чіпля-
єшся до хлопчиків?
— Тому, що я народився у рік липучки!

ПРИЧИНА

Мама намагається нагодувати Слав-
ка з ложечки, але він весь час крутить
головою.

— Що з тобою скоїлося? Ти чому не
їси?
— У мене поламаний рот! — виправ-
довується Славко.

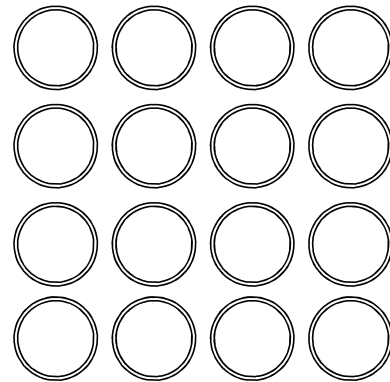
ЗАЙКО-ХВАЛЬКО

В лісі зайчик хвалькуватий
Вранці видряпався на дуб
І гукнув: — У мене свято —
В роті виріс перший зуб! —
Підійшла до нього білка:
— Чимось іншим похвались! —
Обламалась раптом гілка —
Зайчик долі опинивсь.
Обійшлося благополучно,
Зайчик землю витер з губ
І почав кричати гучно:
— В мене випав перший зуб!

СЛОВА У КВАДРАТІ

Перестав ці букви так, аби утво-
рилися окремі слова. Запиши їх по
черзі в порожні клітини квадрата. Чи-
таються вони однаково як по верти-
калі, так і по горизонталі.

- Р О Г Б
- А Р М О
- М А А Р
- Т А Б Р

(броГ, рамО, амаР, тарБ)

Вона в професора Київської Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, народного художника України Петра Басанця трагічна і героїчна, лірико-романтична і критично-аналітична, сонцесяйна і зажурлива. Його справді епічна картина “Україна духовна” стала окрасою зали Маріїнського палацу, що в Києві. На полотні — ціле сузір'я видатних українців. Святий Володимир, Ярослав Мудрий, княгиня Ольга, Григорій Сковорода, Микола Гоголь, Іван Котляревський, Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Микола Лисенко, Михайло Грушевський...

Петро Басанець працює, творить. Тривається душа митця. Які ж таємниці він знає, як вдається йому примусити вітер — дзвеніти, квіти — дихати, людину — жити? З таким запитанням звертаюся до мого видатного земляка, уродженця села Бурімка Ічнянського району на Чернігівщині.

— Кожен твір — це плід глибоких роздумів, безперервних шукань, — зізнається Петро Басанець. — Діапазон моєї творчості — від героїчних драматичних образів до ліричних. І в усьому необхідна щирість. Всі важливі проблеми, що тривожать людство, сприймаю як свої власні. У невеличкій батьківській хаті пізнавав, що таке відданість праці. Тут навчався читати, відчув справжню пристать до історії мого народу, його менталітету.

Радію, що дожив до такого часу, коли любити свою рідну землю, свій народ, його мову стало невід'ємним правом для вільної людини. Але як довго і важко ми йшли до цієї днини! Скільки облуди і невігластва довелося здолати, щоб не допустити остаточного занепаду української мови. Та й у Спільці художників України завжди вистачало таких, які зневажали рідну мову, хоч деякі й мали, і мають звання народного художника України. Вдумайтесь тільки: народний художник — і не знає мови народу, який дав йому це високе звання! Так не могло, не повинно бути в цивілізованому суспільстві. Будь-якій освіченій людині відомо, що мова є основою духовного життя нації, як кожен із нас розмовляє, так він і мислить, так і говорить. Це — істина.

— **Понад 50 років минуло відтоді, як у царину образотворчого мистецтва України увійшов живописець і рисувальник Петро Басанець. Увійшов увелено, неквапливою ходою, із чітко окресленими мистецькими поглядами, збагачений життєвим досвідом. Чи не так, пане Петре? Питання, як кажуть, на засипку.**

— Ще зі шкільної парти захопився я малярством, уже тоді відчув у собі покликання стати художником. Сьогодні в мене поважний вік. Що не кажіть, від 23 квітня 77-й рік пішов. Мою юність обпалила війна — Велика Вітчизняна. Першим твором про ті грізні дні був, безумовно, намальований портрет мого тезки Петра Товаровського. Зазнаючимся з ним у Бурімці, рідному селі, коли воно було звільнене від фашистських окупантів.

— **Знаю, що ваше село, як і моє рідне місто Ічня, були звільнені в один день — 15 вересня 1943 року. Тоді вам, пане Петре, виповнилося... Зараз підрахую.**

— Як співається в популярній колись пісні, йшов бойовий 18-й рік. Я й дотепер пам'ятаю той вересневий день. Він був тихий і теплий. У небі гули літаки, всі чекали приходу наших військ. Люди збиралися групами або й поодинокі виходили за село, аби зустріти визволителів. Пішли і ми з матір'ю, але нікого зустріти не вдалося. Вже повернувшись додому побачили, що в кінці нашого городу стоять машини, гармати, а біля них метушаться солдати.

Один із них, помітивши нас, пішов назустріч. Привітавшись, запитав: “Як же ви тут?” Мати розповіла, як було важко під час окупації. Що з нашої хати три чоловіки, батько і два мої старші брати пішли на фронт.

Через годину — дві ми всі сиділи за довгим дідівським столом і пригощалися гарячою картоплею у “мундирах”, розповідали всякі історії. Знайомилися ближче. Того, хто зустрів нас першим, звали Петром. Після сніданку всі пішли до клуні читати поему Олександра Твардовського “Василь Тьоркін”. Сміялися з дотепного, хороброго воїна-визволителя, вели цікаву

мову про життя-буття. А потім ми з Петею залишилися вдвох. Заходився його малювати. Петро час від часу підходив до мене, клав руку на плече і з цікавістю дивився, як воно виходить. Казав, що захоплюється віршуванням і після закінчення війни збирається вступати до університету на факультет журналістики.

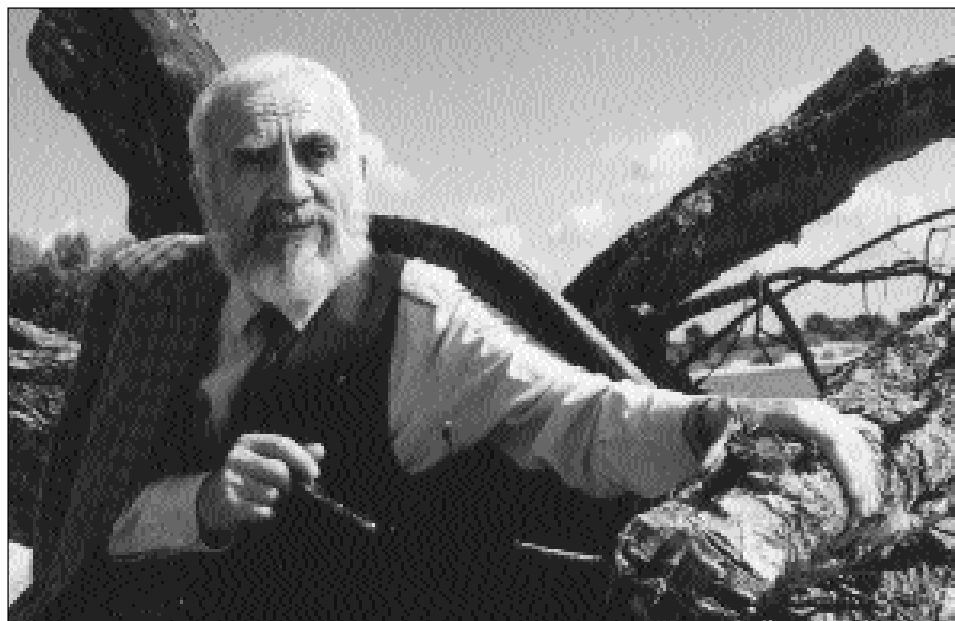
— **Звичайно, пане Петре, він тоді й гадки не мав, що з часом ви станете видатним українським художником. І той портрет, який намалювали в Бурімці, буде раритетом.**

— Доля художника не завжди передбачувана. Починаючи свій творчий шлях, він ніколи не знає, яким той шлях буде. Але кожен живе і працює зі світлою вірою в те, що його праця, його натхнення, його твори потрібні людям. Ця віра підтримує в тяжкі хвилини. Оцінки мистецтвознавців, преси, окремих глядачів не завжди збігаються з його власними, іноді викликають заперечення, своє, внутрішнє. І тут пот-

ні — портрет на плакаті: “Герої Радянського Союзу”. Підходжу ближче і бачу знайоме обличчя. “Так це ж Петро Товаровський!” — майже вигукнув, аж на мене з докором зиркнув чоловік у військовій формі. З моєї фотокартки був зроблений збільшений портрет. Правда, коли я фотографував Петра, у нього не було на грудях зірки Героя. Я зрозумів, що вона домальована. Тоді я пішов до військкома, аби взнати адресу Петра. Він тільки розвів руками і порадив поїхати в село Нові Петрівці, звідки здійснювалося керівництво Київською наступальною операцією.

— **Тут, на початку листопада 1943 року, був командний пункт Першого Українського фронту, який очолював Микола Ватутін.**

— Так, друже. У музеї, що в Нових Петрівцях, я побачив збільшену до великих розмірів фотокартку. Ту, яку зробив на другий день після звільнення рідного села від окупантів. Тут же розповідалося

УКРАЇНА ДУХОВНА ПЕТРА БАСАНЦЯ

рібна мужність, щоб не зрадити своїй пісні, йти до кінця обраним творчим шляхом.

Справді, той портрет, який я намалював у рідному селі, став реліквією. Зробив я тоді з мого тезки декілька начерків, потім почав фотографувати. Пригадую, посадив його на порозі отчого дому, на призбі. Клацнув раз, другий. І опустилися в льох проявляти плівку. Кожного разу, коли з вулиці долинав шум машин або гул танків, Петро вискакував, дивився-видивлявся, чи то, часом, не бойова тривога. Одного разу Петро вискочив і довго не повертався. Я захвилювався і мерщій поліз по драбині нагору. Біля двору стояла зажурена мати зі сльозами на очах. У тремтячих руках вона тримала невеликий клаптик паперу, на якому було написано польову пошту і прізвисьце — Петро Товаровський.

Я вибіг на вулицю, помчав щодуху аж до церкви і побачив, що хтось махає мені рукою. Так, це був він, мій новий друг. Повернувшись до льоху, я закінчив проявляти плівку, а на другий день зробив декілька фотокартки. Згодом надіслав їх Петру. На жаль, відповіді від нього я тоді не одержав. А буквально через кілька днів і я пішов на фронт. Довелося сьорбнути і мені солдатської юшки, бачити смерть бойових побратимів. Хоча, правда, й там, на війні, не полишав улюблену справу. У 1947 році демобілізувався і вступив до Одеського художнього училища, одразу по його закінченні — до Київського художнього інституту. Відверто скажу, важке було те навчання на куцу студентську стипендію. Але я не втрачав, як кажуть, здорового оптимізму.

— **Підробляли малярством. Чи не так? Було ж таке?**

— Аякже. Та я продовжу розмову на тему “війна і мир”. Пригадую, що якось у Ленінському, віднедавна Шевченківському, райвійськкоматі Києва довелося мені проходити комісію. А там дивлюся: на сті-

про бойові дії Петра Товаровського. Я дізнався про те, що він брав участь в обороні Ленінграда, в Сталінградській битві. Підбив чотири ворожі танки. Три з них — на Курській дузі в липні 1943-го. Тоді, при нашій зустрічі, Петро й словом не обмовився про свої героїчні діла. Читаю далі: “При форсуванні Дніпра і в боях за Київ підбив дев'ять танків і десять автомашин, за що одержав високе звання Героя Радянського Союзу посмертно”.

В експозиції музею був також лист командира батальйону, адресований матері Петра. У ньому комбат писав, що він побачив на місці, де стояла Петрова гармата, жакливе видовище. Біля розчавленої танками гармати лежало п'ятеро чоловік обслуги. 3-поміж загиблих був їхній славний командир.

Не маючи адреси, не знаючи більше нічого, я поїхав додому, в Київ, і одразу ж почав малювати великий портрет Петра. Його я представив на ветеранську художню виставку, яка була присвячена Дню Перемоги. Уже стало гарною традицією до цього світлого свята влаштовувати подібні експозиції, прикметні в художньому житті столиці України.

— **А та виставка, про яку ви щойно згадали, коли відбулася, пане Петре? В якому році?**

— В 1963-му. Пам'ятаю, що, як тільки виставку відкрили, до мене підбіг, не підійшов, а підбіг, художник Борис Шац і на одному диханні захеканим голосом випалив: “Звідки ти знаєш Петра? Я з ним навчався, сидів за однією партою. Так, так, тут же в Києві. Петро — мій шкільний товариш і друг”. Тоді я розповів йому про історію зустрічі з Петром Товаровським у рідному селі Бурімка Ічнянського району на Чернігівщині 15 вересня 1943 року. Незабутнього вересня!

— **З плином часу віддаляються од нас незабутні роки минулої війни, все**

меншає в строю ветеранів. Зокрема, й серед українських художників. Це вони зі зброєю в руках захищали рідну землю, пройшли чимало фронтів доріг. Багато дечого доводиться нині по-новому переосмислювати, оцінювати з позицій сьогодення — і нашу історію, і події війни. Тема війни для нас близька й дорога, пане Петре. Не забуваєте ви про минуле...

— Часом кажуть: ну воювали, ну здобули перемогу... То що ж тепер? Молитися на них? А чому б і ні. Як тут не згадати слова видатного Максима Рильського: “Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього, хто не відає про славу своїх предків, той сам не вартий пошани”. Ось не за горами 61-а річниця початку Великої Вітчизняної війни. Віднедавна 22 червня — це День скорботи і вшанування пам'яті жертв в Україні. Як на мене, не був ще достатнього розкриття образеньки-України, яка, не побоюся такого слова, найбільше постраждала в роки минулої війни. Вдумайтесь, лишень, у ту цифру — вісім мільйонів! Саме стільки наших співгромадян стали її жертвами. Багато тем чекають на своїх авторів.

І ще про одне хотілося б сказати окремо. У мене є картина, на якій зображений Герой Радянського Союзу, командуючий Південно-Західним фронтом, генерал-полковник Михайло Кирпонос у бою під урочищем Шумейкове Лохвицького району на Полтавщині. Опинившись в оточенні переважаючих сил ворога, він не втрачав самовладання. Навіть будучи пораненим, продовжував керувати боєм. Осколки ворожої міни, що розірвалася неподалік, обірвали у вересні 1941-го життя видатного полководця. До речі, він наш земляк — із сусіднього Ніжинського району, села Вертіївка. Останки Михайла Кирпоноса поховано у Київському парку Вічної слави. Віриться, що колись буде створено портретну галерею всіх похованих тут тридцяти чотирьох учасників героїчної оборони Києва і його визволення.

— **І насамкінець, пане Петре, про мир.**

— Так, час настійно вимагає формування у людини творчих, а не руйнівних зусиль, відродження і виховання справжніх цінностей, а не знищення святинь нашої пам'яті, віри і надії. У 1982 році намалював великий груповий портрет українських письменників — “Чуття єдиної родини”. Над постатями численних дійових осіб картини височить фігура Великого Кобзаря. Перед глядачем розгорнуто портретну галерею тих, хто є живими продовжувачами кобзаревих мрій. У цій роботі було моє нестримне бажання зупинити мить знайомого і дорогого для нас періоду життя. На монументальному полотні репрезентовані наші сучасники, що жили і живуть, творили і творять у мистецтві, але в іншій його сфері — літературі. Не раз на своєму творчому шляху звертався я й до образу матері. Передаючи з любов'ю найдорожчі риси її буденного обличчя, над усе прагнув підняти ці портрети рідної людини до високого узагальнення.

Ось щойно закінчив малювати картину “Весна в Україні”. Тут я багато праці доклав, аби відтворити красу рідної природи, Ічнянщину, де бере початок річка Удай, права притока Сули. Як тут не згадати ліричні рядки чернігівського поета Станіслава Реп'яха:

*Де вербиченька, там водиченька
В берегах переливається.
В нашій Іченці, рідній річечці,
Сонце лагідне купається.*

“Весна в Україні” — це розмаїтість рослин, різнобарвність квітів, багатство пташиного і тваринного світу. Зображено на картині й корову. Може, когось вона здивує, але не тих, хто знає: в селі корова — годувальниця. Отож я і складаю їй подяку. Люди стали зарозумілі, перестали цінувати щедрість природи, занедбали її. А треба низько вклонятися матінці-землі за її дари, берегти її, а не нищити. Так само треба берегти нашу мову, культуру — наш нетлінний духовний скарб.

Спількувався журналіст
Анатолій ІЧЕНСЬКИЙ